

FOLK MAGAZIN

Elhivatottak a végeken
Az „ősi székely himnusz”
Az új generáció már itt van!
A magyarpalatkai zenészekről

„Ó, áldott Szűzanya!”

Szakraális énekek, archaikus imádságok, istenes versek

Az emberi életút végigénekelhető, különösen igaz ez a nőkére, akiknek minden korszakához és életállapotához jellegzetes, műfajilag jól körülhatárolható, gazdag népdalanyag tartozik: a kislányok körjátékai, a nagylányok szerelmes-pajkos dalai, az édesanyák ringatói, altatói, babusgatói, a menyecskék szokimondó, humorral telt nótái mind jellegzetes állomásai ennek az útnak. Amikor az út nagyobbik részét már megtette az ember, a hagyományos falusi közösségekben előtérbe kerülnek a szentes énekek.

Az archaikus ember – férfi és nő – életében a hit másféle szerepet játszott, mint manapság. Átfogta az idő teljességét az ébredéstől az elalvásig, a születéstől a halálig, a munkát és az ünnepet egyaránt. Az előadó, Bodza Klára, belsővé tette a két ősi szerepmintát, amelyek a népekekkel és az archaikus imádságokkal hagyományozódtak ránk.

A középkorias vallásosságot megjelenítő, lenyűgöző szépségű népekek, amelyek a népzene és az egyházi zene határán helyezkednek el, a magyar kultúrtörténet mélyebb rétegeivel érintkeznek. A moldvai szájhagyományban megőrzött Miatyánktól a legrégebbi írásban fennmaradt magyar nyelvű versig, az Ómagyar Mária-siralom énekes adaptációjáig a dalok egységes tónusban szólalnak meg.

A Dunai Tamás értő tolmácsolásában megszólaló archaikus népi imádságok a paraszti magánhitat, a közösségi kultúrán belül az istenhez fordulás legszemélyesebb megnyilvánulásai (Erdélyi Zsuzsanna, Harangozó Imre és Kövári Réka gyűjtései). A népi imák jellegzetes deklamáló előadásmódjától elszakadva, versként előadott szövegeket a hallgató számára a magyar költészet legrangosabb darabjai közé emeli. Ezek, és Balassi istenes verse, az 57. zsoltár parafrázisa, valamint Reményik Sándor fohászai Bodza Klára személyes hitlélményét sugározzák.

A három nagyobb gondolati egység közül az első vallomások, bűnbánó, személyes hangvételű, gyónó, fohászok. A sötétebb tónusok után a karácsonyi ünnepkör várakozó, reménykedő és örömteli hangjai szólalnak meg,

a böjti-húsvéti periódushoz egy moldvai hangszeres öves dallam vezet át. Kiváló zenészek működnek közre a dalok és a versek megszólaltatásában: a Camerata Hungarica együttes, Kállay Gábor, Kállay Katalin, Harsányi Zsolt és Csörsz Rumen István, Balogh Kálmán, Kiss Krisztián, Szerencsés Martina, Pojendán Gergő és Ábrahám Brigitta. A régi zene és a népzene értő tolmácsolói ők, akik érzékenyen rezonálnak az énekes, Bodza Klára lírai előadásmódjára. (FONÓ – FA 3602. Bodza Klára lemezbemutató koncertjét 2015. február 2-án 19 órakor tartják a Hagyományok Házában. További információk: www.hagyomanyokhaza.hu/page/11781/)

Sándor Ildikó

Bandázom

Az új lemez megálmodója, zeneszerzője, hangszerelője, producere Nikola Parov, akivel Ági 1999, a Magyar Állami Népi Együttes „Naplegenda” című nagyszabású táncstíjének színpadra állítása óta együtt dolgozik. Eddigi közös albumaiknak („Volt nekem szeretőm”, „Megéred még”) méltó folytatása a mostani, azzal az új hangszerelési lehetőséggel gazdagítva a korábbiakat, amit négy ifjú népzene-szerző – Hegedűs Máté és Pálházi Bence (hegedű), Fekete Márton (brácsa) és Molnár Péter (nagybőgő) – tehetsége, tudása és mindenre nyitott gondolkodása inspirált. A régi, összeszokott csapat (Herczku Ágnes, Nikola Parov, Födő Sándor) mellé egy éve „csapódott” a népzene-szerző banda, így együtt, sok-sok koncerten és élményekkel teli turnékon igazi kis közösség kovácsolódott össze. Nem véletlen, hogy Ági ezt a címet választotta az új albumuknak: Bandázom.

„Semmi sem inspirál jobban egy zenész-producert mint a kihívás. Az átlaghallgató számára akartuk a népzenehez való utat lerövidíteni, amikor a hangszerelés könnyedebb és „ismerősebb” módját választottuk. Ragyogó, nyitott fülű és elméjű zenészekkel, akiknek technikai képességei és lexikális tudása kényelmes teret biztosított ahhoz, hogy zökkenőmentesen, félszavakból értve egymást készüljön el ez az album.

Örökös dilemma, hogy melyik út hatékonyabb a hagyományos zene továbbéléséhez: ha kompromisszumok nélkül tanuljuk meg az elérhető hagyományos zenét és úgy is továbbítjuk, vagy a beavatlanok számára hozzáférhetőbb környezetbe helyezük és így csepegtetjük és keltjük fel az érdeklődésüket. Mindkét módszer jó, sőt, kijelenthetjük, hogy egyik a másika nélkül nem sokat ér. Bármelyik útra is keveredjünk, tudnunk kell, hogy az elmélyültség és az alapos, évtizedes tanulmányozás semmiképp sem kerülhető meg. Ha népzene-ről van szó, akkor a hitelesség nem csak szakmai, de lelkiismereti kérdés is.

FONÓ – FA 356-2

Az elmúlt pár évszázad történelmi eseményeinek okán a Kárpát-medence és a Kelet-európai régió kimeríthetetlen forrásává vált az egymást átfedő, egymásra támaszkodó illetve egymásból fejlődő dal-lamoknak, amelyek iránt múlhatatlan a kíváncsiság. Zeneileg szándékosan merítettünk nagyobb, mint a magyar nyelvterület. Tettük ezt azért, hogy rámutassunk: a zene és a művészet szuverén, nem kér engedélyt, hogy átlépje sem a földrajzi sem pedig a politikai határokat...

És minden más csak elszűn mellette.” (Nikola Parov)

A TARTALOMBÓL:

„A banda”

5. Az északi határ mentén
Takács András
6. ELHIVATOTTAK A VÉGEKEN
„Én és az Isten...”
Kóka Rozália
10. „Magyar örökség” Washingtonban
Fülemile Ágnes
14. RÉGIEK SZERELME
Miből van az asszon?
A lusta leán
Kóka Rozália rovata
17. 60 éves a Bihari!
Küttel Dávid
18. „Az új generáció már itt van!”
Grozdits Károly
21. Kyrgyz Folksongs
Sipos János
23. FOTÓGALÉRIA
Gyűjtőúton Kirgizisztánban
Sipos János
29. TALLÓZÓ
A mesterség elsajátítása... – II. rész
Agócs Gergely
32. A magyarpalatkai zenészekről
Rómer Judit
34. GYEREKKORI EMLÉKEK
Szilveszter estéje
Kocsis Rózsi – Juhos Kiss Sándor
37. ÉTELEK – HAGYOMÁNYOK
Gyomaendrőd és környéke III.
Juhász Katalin
39. Szlama Band (CD-ismertető)
Lelkes András
40. MAGTÁR
Nyéki Magda versei
42. „Hej, ó, én édes jó Istenem...” – I. rész
Mirk László
45. A vak hegedűs
P. Vas János
46. Sue Foy angol nyelvű ismertetője

Íde s tova negyvennégy éve, hogy néhány „zenész srác” a falusi muzsikások semmihez sem hasonlító varázslatos játékára bukkan. A széki bütykös ujjak mesteri játéka, a görbe nyirettyűk zökkenőmentes lendítései a bélhúrokon olyan tömör hangzást csaltak elő az ütött-kopott hangszerekből, hogy a Ceaușescu rezsim titkosszolgálati tevékenysége ellenére is beindították a fiatal értelmiségiek egy jó részét, akik napról napra közelebb és közelebb merészkedtek hogy felkutassák a csoda forrását. Olyan lelkesedéssel, dirrel-dúrral vágtak neki az ismeretlen és végeláthatatlan útnak, hogy kit előbb, kit utóbb, de szinte minden szabadgyökkel rendelkező „hangászt” – vagy akár csak „hangfilkót” – elért a magyar lélek minden egyes dúrja. Így aztán apraja-nagyja nekilátott, és az elcsent düvök számtalan variációjával táncot lopott a mozgásra kiéhezett lábakba, akikkel együtt kisebb-nagyobb bandákba verődve önfeledt örömben élték meg a felnőtté, éretté válás egyénre szabott időszakát. E sajátos érzelmi világ műkedvelők tucatjából faragott művészt, és – a mai napig is növekvő mozgalom éltetőjeként – a történelmi kor fájdalmaitól kiégett kulturális életet felélesztő számtalan művet is mondanivalóval szolgált ki. Művészek sokasága ragadott fegyvert, paripát, hogy elhódítsa, vagy akár csak felpeszdítse a műfaj iránt vonzódo nagyérdeműt. Lemezek tömkelege, színpadi produkciók, filmek, zenekari koncertek, néptánc-, népzene-találkozók kerültek be joggal a köztudatba széles e nagyvilág-

ban. A cicomáktól mentes kifejezés-kultúra teret hódított magának és mára már intézményes keretek között is igyekszik az utókor számára elérhetővé tenni e termékeny kor kulturális örökségét.

A sikertörténet mellett, ahogyan a természetben is lenni szokott, azért a bő négy évtized, a „globalizmus vasfoga” nem hagyta magára a kezdeti löketből, a tiszta forrásból felszabadult „energiát” sem, hisz mára már tucatjával jelennek meg a különböző érdekek folytán minősítésre, elismerésre ácsingózó produkciók is. Sajnos nem egy művészeti vezető, rendező vagy koreográfus, kényszerből vagy sem, tudatosan vagy akaratlanul, de mégis csak s szinte éhbérért dolgozó profi táncosokat kizsigerelve próbálja „nagyot mondással”, úgymond „művészi fogásokkal” kivívni a népzene és néptánc iránt nyitottságot mutató, a kor melékhatásaként megjelenő információdömping-függőségnek kisebb-nagyobb mértékben áldozatául esett társadalom elismerését. Emellett ráadásul minden adódó fórumon igyekeznek a számukra szokatlan, művészi trendektől eltérő produkciók szerzőit még az alkotás kezdetén megfojtani, illetve neveltségessé tenni a „szakma” előtt.

Mielőtt még kinyílnának a bicskák, jellem, hogy nem haragot, gyűlöletet szeretnék szítani. Minden bizonnyal velük együtt a népzene-néptánc szerelmeseinek családtagjaként ezúttal zavartalanul élhetnek a visszajelzés jogával, annál is inkább, mert „A banda” [lásd: folkMAGazin 2013/5.] Budapest-

fotó: Henning János

Címlap: „Szüleim esküvője Moldvában” (Salamon József gyimesbükkii plébános családi albumából)

re való érzésekor is valami hasonlóra számítottam. Még egy darab, amelyet a „kritikus szem” görcsöve alá lehet venni. Régóta foglalkoztat ugyanis, hogyan is lehetne a fel-fedezéseinket, gondolatainkat, művészi elképzeléseinket egyenrangúan, egymást tisztelve, az ihlet, az alkotás örömét megőrizve átadni, átvenni. Hogyan is tudnánk „meggyógyítani a páciens” úgy, hogy legalább ne ártsunk neki.

De nem sokat kellett ezen rágódnom. A függöny még fel sem gördül, máris ott találok magam a darab kellős közepében, amely a néptánc-műsoroktól szokatlan módon, némán kezdődik. Alkalom ez arra, hogy lecsendesedjünk, hogy lerakjuk vélt vagy valós terheinket. Minél nagyobb a csend, annál nagyobb a figyelem. Még ha nem is értjük hőseink minden mozdulatát, érdeklődést csal ki belőlünk a némaság. Ki ez? Mit akar? Miért?

Aki járt Erdélyben, a Mezőségen, vagy akár csak vidéken, talán többet megért a mozdulatokból, de ha nem, akkor is megszólítják. Tudjuk belül, lassan felismerjük, hogy mindegyik valós. Aztán persze nem csak a gyengébbek, az erősebbek kedvéért is jönnek a vőfélyek, és ripsz-ropsz egyértel-

fotó: Henning János

művé teszik: lakodalom van. A mi utcánkban, a mi falunkban, a mi lelkünkben.

Nem egy lakodalmat láthattunk már, akár színpadon is, de nem tudom, hányon kelle-ne még részt venni, hogy ennyi élményben lehessen részünk ilyen röpké idő alatt. A zse-niális rendezői időérzék hezitálás nélkül di-csérhető úgy a zenei sorokat, mint a táncot, a beszédet, a vetítést, a dramaturgiai része-ket illetően. Ezen közlőeszközöket remekül ötvözi, így rendkívül tömör koncentráció-ban kaphatjuk meg a mezőszégi lakodalmak jellegzetességeit. Könczei Árpai, gratulálok!

Miközben a Banda tagjait külön-külön és együtt is, a kulisszák mögött és a nyil-vánosság előtti útjukon is végigkísérhet-jük, a falura jellemző különböző karakterek „együgyűnek” tűnő világába, a velük kiala-kult kapcsolódási mechanizmusba kapunk bepillantást. A szereplők, úgy a táncosok, mint a zenészek olyan átéléssel, megnyíl-va viselkednek, hogy kétség sem merül fel afelől, minden egyes mozdulatot, minden egyes gesztust értenek és azonosulnak ve-lük. Előítélet-mentesen, tisztelettel fogad-ják el az egyéneket, illetve a közösség esen-dőségeit, beleélik magukat, hiszen tudják, elkerülhetetlenek abban a környezetben, abban a korban, abban az élő organizmus-ban. A párválasztás megpecsételéseinek e ne-ves alkalmán, a „Banda” által a palatkai ze-nészsorsba repítve nem véletlen, hogy meg sem jelenik az idilli menyasszony és vőle-gény. Nem véletlen, hogy csak a zenészek-nek jut csirkecomb, az is csak zugban. Nem véletlenül van akkora jelentősége annak az egy szál cigarettának. A tipikus, hétközna-pi lagzi menete mindenki számára evidens.

Ebben viszont sokkal fontosabb az ember esendősége, amely néha szinte kibírhatatlan fájdalommal jár akár a benne élőnek, akár a kívülállóknak, a nézőnek.

És persze az esendőségen felülemelkedő, azt leküzdeni tudó ember öröme, „leánykás násztánca”, amely így, az erdélyi humorral, a vőfélyek viccesre karikírozott aranyköpé-seivel, a kiválasztott jellegzetes karakterek gesztusaival fűszerezve, a „mezőszégi lakoda-lom” megértésére, együttérzésre, némelyün-ket akár továbbgondolkodásra is sarkall.

Talán minket, a táncmozgalom nagy családjában ténykedőket egyenként is meg-szólít és változásra készlet. Talán azon ze-nészeket is, akik a nemzetközi fesztiválok nagy színpadjain szégyellik, amikor a hang-próbákon hangszerenként bele kell vonózni azt az egy-két mezőszégi böggő-, kontra-han-got a mikrofonba a nagy sztár virtuózok szó-lamai után. Talán azon alkotókat is, akik ló-dobogással, csili-vili térformákkal, magas-láb-emelésekkel, cirkuszi mutatványokkal látják megoldhatónak a lélekben kiürese-dett, elszürkült társadalom felélesztését. És talán megértjük, hogy a kezdetek kezdetén nem véletlenül fedezték fel a „bütykös ujjak mesteri játékát”, hogy nem véletlenül tu-dott Erdély elemózsiával szolgálni az életre kiéhezett fiatalságnak. És talán táncművé-szeink és mi magunk is egyre jobban fel tud-juk vállalni saját táncunkat annyira, mint a potyaleső, gumicsizmás, táncra kiéhezett fi-gura a lakodalmi menetben.

Annyiszor kell megnézni „A bandát”, vagy akár csak ráemlékezni, hogy ez sike-rüljön!

Szász József Árpád

folkMAGazin

LELŐHELYEK

TÁNC HÁZ ALAPÍTVÁNY
FOLK MAGAZIN SZERKESZTŐSÉG

1011 Budapest,
Szilágyi Dezső tér 6. I. em.
Tel.: (1)-214-3521

Interneten megrendelhető a
www.folkmagazin.hu oldalon

NÉPTÁNCOSOK KELLÉKBOLTJA
1137 Budapest, Katona József u. 21.
Tel.: (1)-239-1199

ÍRÓK BOLTJA
1061 Budapest, Andrásy út 45.
Tel.: (1)-322-1645

KALÁKA ZENEBOLT
Bp., V. ker., Bárczy István utca 10.
Tel.: (1)-267-5331

A FOLK
1074 Budapest, Dohány u. 84.
Tel.: (1)-351-3341

MESTERPORTA
1011 Budapest, Corvin tér 7.
Tel.: (70)-244-8432

ETHNOSOUND
Bp., VIII. ker., Krúdy Gy. u. 7.
Tel.: (1) 266-8105

Az északi határ mentén

Követésre méltó kulturális kezdeményezés Sátoraljaújhelyen

A „Néphagyományunk jelentősége határon innen és túl” központi témakör keretében a „Nemzeti örökségünk jelentősége és specifikumai az északi határ mentén” problémacsoportra specializálódva, a Bokréta Művészeti Alapítóvány és az Örökség Gyermek Népművészeti Egyesület rendezésében 2014. október 11-én Sátoraljaújhelyen nemzetközi konferencia került megrendezésre.

Dél előtt négy előadás hangzott el a Városháza, a valamikori Megyeháza gyönyörű tanácstermében. Kelemen László népzeneész, a Hagyományok Háza főigazgatója Budapestről, Király Katalin, a magyarországi szlovák kulturális élet központi irányítója Budapestről, Jomagam, Takács András, a felvidéki magyar táncművelés gyűjtője Pozsonyból és Urbán Vladimír, a szlovák táncélet jelentős együttesvezető koreográfusa Kassáról mutatta be az általa képviselt témakört. Délután a város közepén felállított szabadtéri színpadon öt gyermek-, illetve ifjúsági táncgyűttes – Abaújszina, Kassa, Lonsonc, Szécsény és Sátoraljaújhely – magas színvonalon illusztrálta fellépésével a konferencián elhangzottakat, a megőrzött és színpadra koreografált néptánc, népdal, népzene és hagyományos szokásanyag értékeit.

A konferenciát a helyi szervezők nevében Fehér János, az Alapítóvány elnöke, valamint a polgármester helyettese nyitotta meg. Mindketten hangsúlyozták a békés egymás mellett élésnek, egymás kultúrája megismerésének, a más nyelvű népek tiszteletének fontosságát.

A konferencia résztvevői örömmel fogadták Király Kata meghívását a pár kilométerre levő Rudabányácska Szlovák Tájháza megtekintésére. Kedves fogadtatásban volt részünk. A gondosan és gazdagon berendezett tájház-múzeum megtekintésével együtt járt a szíves vendéglátás, a helyi szlovák éte-

lek, italok megköstölése. E „lakodalom maradványait” a helyiek estére behozták a táncházba, és így a szereplő együttesek tagjai is kaptak belőle, míg a helybeliek a jó hangulatból részesültek.

A műsorokat este nyolc óráig tartó táncház követte a Bokréta Művészeti Iskola tágas udvarán, ahol a résztvevők megismerkedhettek az egyes csoportok képviselte nőgrádi, gömöri, abaúji, zempléni néprajzi tájegységek magyar és szlovák táncával, dalival, táncos játékaival. Volt is nagy vigalom.

Elgondolkodtató és követésre méltó kezdeményezés volt a konferencia megrendezése. Kérdés, sikerül-e gyökeret eresztenie, lesz-e folytatása, lesznek-e folytatói. El tudom képzelni témacsoportok szerint szervezni a következő alkalmakat (pl. lakodalmi, húsvéti, farsangi stb. szokások, táncok, dalok, vagy aratási, szüreti, stb. ünnepsé-

gek a szomszédos más-más nemzetiségek-nél, etnikai csoportoknál a határ mindkét oldalán). Más területek bevonását is tanácsolom. A rendezvény konferenciájában meg kell próbálni felderíteni a hagyományokban található hasonlóságok, különbségek kialakulásának okait, a gyakorlati bemutatókon pedig illusztrálni a néprajzi kutatások által feltárt jelenlegi állapotot. A konferencia rendezői lehetnek kulturális és társadalmi szervezetek, népművelési intézmények, önállósággal rendelkező együttesek alapítóványok, önkormányzatok. Akár már most létező fesztiválokhoz, Csemadok- és falu-napokhoz is kapcsolható a konferencia. Értékükben, tartalmukban gyarapítaná, gyarapíthatná ezeket a kulturális rendezvényeket, és jelentősen szolgálhatná egymás kultúrájának alaposabb megismerését.

Takács András

Nyílt nap a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzene Tanszékén

2015. január 30-án, pénteken 10-17 óráig (1052 Budapest, Semmelweis u. 12.)

Az LFZE Népzene Tanszék oktatói sok szeretettel várnak minden végzős középiskolás diákot és érdeklődőt, aki szeretne betekinteni tanszékünk életébe, munkájába, és aki komolyan gondolja, hogy a népzene egyenrangú a zene más műfajaival. A program révén lehetőség nyílik óra- és koncertlátogatásra, találkozásra és beszélgetésre a tanszékvezetővel, tanárainkkal és hallgatóinkkal. A nyílt napon való részvétel ingyenes. Kérünk minden érdeklődőt, hogy részvételi szándékát az eredics.julia@zeneakademia.hu címen jelezze. Erre a várható létszám és a terem-beosztás miatt van szükség.

9:30 Regisztráció • **10:00** Richter Pál tanszékvezető tájékoztatója az osztatlan képzésről, a népzeneelmélet-tanár és etnomuzikológia szakirányokról. A tájékoztató után Eredics Júlia tanszéki ügyintéző válaszol a kérdésekre. • **11:00** Próba felvételi népzenei lejegyzés, népzeneelmélet és repertoárismeret tárgyakból • **12:00** Ebédszünet • **13:00** Szakirányi tájékoztató és meghallgatás, találkozás a hallgatókkal • **Cimbalom szakirány:** Balogh Kálmán • **Citera szakirány:** Balogh Sándor, Bolya Mátyás • **Ének szakirány:** Vakler Anna, Guessous Majda Mária • **Furulya, duda szakirány:** Juhász Zoltán • **Klarinét, tárogató szakirány:** Csávás Attila • **Koboz szakirány:** Bolya Mátyás • **Tambura szakirány:** Eredics Gábor • **Vonós szakirány:** János András, Ökrös Csaba, Vizeli Balázs, Gombai Tamás, Árendás Péter, Doór Róbert • **14:00** A magyar népzene forrásai – Pávai István interaktív előadása • **15:00** Buházi, a levágásos primás, avagy Lajtha esete egy erdélyi hegedűssel – Sebő Ferenc előadása • **16:00** Népzenei koncert a tanszék jelenlegi és egykori hallgatói, tanárai közreműködésével

„Én és az Isten a legerősebbek vagyunk!”

Beszélgetés Salamon József gyimesbükki plébánossal

Néhány éve, talán 2008-ban, a csíksomlyói búcsú másnapján érdi zarándokcsoportunkkal Gyimesbükkre is ellátogattunk. A Rákóczi-vár romjai alatt, az „ezeréves határnál”, a kontumáci kápolna mellett felállított hatalmas szabadtéri oltárnál P. Bőjte Csaba, napjaink köztünk élő „szentje” misézett a gyimesi atyákkal és számos más helyről odaérkezett paptestvérel. A hívek több ezer főnyi serege a mise végeztével feloszlott, egyesek a búcsús sátrak, mások a nagy hírnévre szert tett vasúti őrház felé indultak, vagy autóbuszuk felé vették útjukat. Én útitársaimtól elhúzódva felkapaszkodtam a Kálvária-hegyre. Ünnepi hangulatomban szerettem volna szívemhez ölelni az egész gyönyörű, Isten-alkotta tájat. A fenyőkkel borított, zöldellő hegyeket, a meredek domboldalok kacskaringós kerítésekkel felsabdalt kaszálóit, a völgy alján a sebesen rohanó Tatros ezüstszalagját. Szerettem volna egyenként szívemhez szoritani e táj nehéz sorsú lakóit, akiknek ősei a madéfalvi veszedelem után telepedtek meg ezen a tájon.

Az 1970-es években sokat jártam a Gyimesekbe. A középloki Molnár Péter Busulán bácsi és felesége, Kata néni minden Magdolna napi búcsúra és máskor is, vártak nagy szeretettel. Én, ha csak tehettem, mentem is. Miután ők kiköltöztek a temetőbe, leányuk, Bilibók Berta néni várt rám Antalok-patakán. Mostanában a menyük, Ilonka hívogat. Különböző okok miatt közel három évtizednyi kihagyás után most jöhettek el újra. De sokat változott azóta itt is a világ! Merengésemből kedves hang zökkentett ki: – Dicsértessék a Jézus Krisztus! Szeretettel köszöntöm Gyimesben!

Mosolygós arcú, számomra ismeretlen pap lépett hozzám: – Salamon József vagyok, a gyimesbükki plébános. Ismerem az ön munkásságát, nagy tisztelője vagyok.

Kezet fogtunk s mivel nekem már sürgetőleg integettek a társaim, el is köszöntünk egymástól.

2013 októberében, a Lakatos Demeter Csángómagyar Egyesület által szervezett Petrás Ince János emlékülésen, Klézsén találkoztunk újra. Felkért, hogy az idei pünkösdi búcsúra rendezzek a szentmise előtti egy órára programot. Furcsálltam, hogy éppen hozzám fordult ilyen ügyben, hiszen a Gyimesekben – hála Istennek! – kiváló népművelők dolgoznak, zenészeik, énekeseik, hagyományörző táncgyűjtéseik messze földön híresek. Hallottam, olvastam, hogy a korábbi években nagyszerű erdélyi, magyarországi produkciókat mutattak be itt Gyimesbükkön. Mint számomra később kiderült, Salamon plébános úr nem csupán egy színpompás műsorral szerette volna kitölteni az időt. Némi gondolkodás után elvállaltam, hogy kérésére, a legjobb tudásom szerint rendezek egy egyórás előadást. Pünkösdi napján a madéfalvi székelek kórusával, a pusztaíai csángó együttesel, a gyimesbükki idősekből alkalmilag szervezett csoporttal és népes bukovinai székelek szereplőgárdával, több mint száz emberrel bemutattuk a Madéfalva gyermekei című szerkesztett műsorunkat. Tíz munkás napot töltöttem ezúttal Gyimesbükkön. A szereplőkön kívül találkoztam a gyimesbükki óvodásokkal, az elsőáldozásra készülő kicsikkel, a Dani Gergely Általános Iskola összes tanulóival, a Gyimes-völgyében szolgáló papok-

„Iskolában”

kal. Természetesen meséltem is nekik! A plébánián laktam. A korárgeltől késő estig tartó lázas jövés-menésben kevés beszélgetésre volt mód, mégis, ha villanásnyira is, de betekintheztem egy, a gyimesvölgyi és a moldvai magyarság megmaradásáért küzdő plébános, Salamon József életébe. A nagy gyimesi idill képe foszladozni kezdett. Részemről már csak egy bátor kérdés következhetett: adna-e interjút lapunk kedves olvasói számára? És ő igent mondott.

*

– A nevem Salamon József. Bákó mellett, Lujzikalagorban születtem, 1963. március 4-én. Édesanyám Bíró Anna, édesapám pedig Salamon Mihály. Édesanyám kilenc gyermeket szült a világra. Jelenleg heten élünk. A nagyszüleimmel való kapcsolatomban mindig nagyon jó és szép volt, különösen az anyai nagyszüleimmel éltünk nagy szeretetben. Apai részről nagyapámat nem ismertem, mert korán meghalt. Nagyanyám kilencvenhárom éves volt, amikor meghalt. Apai nagyszüleim az ősi lujzikalagori templomban harangozó és hittanoktatói szolgálatot is végeztek. Nagyanyám rengeteg szép magyar éneket tudott. A nyolcvanas években valamennyit felvettünk ezekből a dalokból, de sok minden elveszett. Sajnos, nem tudtuk időben felfogni ezeknek az énekeknek az értékét, mélységét és szépségét.

Anyai nagyapám és a nagyanyám kényeztető szeretetéből sokszor részesültem. Ha édesanyám beteg volt, vagy szüléskor, az újabb testvérünk érkezésekor mindig hozzájuk mentünk és ők gondoskodtak rólunk. Ma is emlékszem azokra a kedves hangulatokra, amiket náluk megéltem. A szoba (kályha) mellett, a sutuban aludtunk, ahol jó meleg volt. Éjjelre a lámpást egészen kicsire lehúzták. A petróleumlámpa ernaőjére az volt ráírva, hogy Budapest. A gyökereimre emlékeztetett ez a Moldovába került tárgy. Sajnos már nincs meg. Az éjszaka csendjében hangosan ketyegett az óra, ami most is visszacseng a fülemben. Számomra a nagyszüleim szentek voltak. Annyira figyelmesek voltak, annyira nagy szeretettel dédelgettek minden unokát, hogy feledhetetlen, pedig sokan voltunk. Mi nyolcan, édesanyám egyik testvérinél volt hét leány, a másikonál négy, egynél pedig két gyermek volt. Nagyapámtól én soha egy durva szót nem hallottam.

Emlékszem, hogy nyári időben, kaszá-
lások idején, a termények betakarításakor
mindig összegyűlt a közös munkára a család
apraja-nagyja. Télen nagy-nagy örömet je-
lentettek a karácsony előtti disznóvágások.
Ilyenkor is az egész rokonság összegjött, a fél
disznó mindjárt elfogyott, de jó volt, öröm
volt együtt lenni, főleg nekünk gyermekek-
nek, unokatestvéreknek, egy életre szóló ba-
rátság, kapcsolat, vérje-szövetség (testvéri,
rokon szövetség) erősödött meg bennünk.
Évről évre nagy élményként éltük meg eze-
ket a napokat.

– *Milyen gyermek volt?*

– Azt gondolom, hogy a többiekhez viszo-
nyítva nagyon csendes, visszahúzódó, talán
egy kicsit szégyenlős is voltam. A csúf, dur-
va szavak mindig nagyon zavartak. A szüle-
ink mindig arra neveltek, hogy szépen be-
széljünk, az utcán köszönjük az emberek-
nek: Jó reggelt! Adjon Isten! Vagy: Mene-
getnek? Jövögetnek? Igyekeznek? Isten áld-
ja meg! Dicsértessék Jézuskának szent neve!
Ezek voltak a köszönések nálunk.

– *Hogyan emlékszik a falujára?*

– A szülőfalum számomra mindig gyönyör-
űrszép volt és most is az. Hatalmas birtoka
volt a községnek, hogy ennek mi a magya-
rázata, nem tudom pontosan. Talán a madé-
falvi veszedelemkor pénzt vagy valami más-
t hozhattak, hogy ekkora területeket meg-
tudtak vásárolni. Nagyon jó gazdák voltak.
Édesapámnak még ma is megvannak a pa-
pírjai arról, hogy rezések, vagyis az erdők-
ben részesek, résztulajdonosok voltak. Luj-
zikalagornak ma is igen nagy területe van.
Mi, gyerekek vasárnapként az erdőt jár-
tuk, télen a kutyákkal nyulásztunk, síel-
tünk, játszottunk. Jól megázva, megfagy-
va, megizzadva, kipirulva érkeztünk haza.
Nem egyszer szüleink szigorú, de ugyanak-
kor megértő dorgálásában részesültünk. Le-
hetett érezni a szavaik mögött az aggodást,
de egyben a megértést is. Az erdő minden
kis zugát ismertük. Sokat jártunk a Bércen,
a Dobogón, a Hegyecskén, a Kálvárián, a
Szaniszlón, a Szuhárdon, a Nevérben, a Filiz
patakában, a Sinkában vagy Parzsoka tete-
jén, játszottunk a Disznóhegyen, a Bonyha
patakánál. Ezek a helynevek nekem sokszor
ütőérvként szolgáltak, amikor az iskolában
bozgoroztak (hazátlanoztak) bennünket és
azt mondták, hogy mi románok, oláhok va-
gyunk. A nyolcvanas években még a közel
tízezer főt is elérte a lakosok száma, mára
négyezerre esett vissza a létszám. Azóta ren-
getegen elvándoroltak mindenfelé, főként a
fiatalság ment el. Manapság minden évben
sokkal többen meghalnak, mint amennyien
születnek.

Amikor gyerek voltam, a falunkban há-
rom iskola volt, általában négy-öt osztály

„Nagyapám, Bíró György”

„Édesanyám és testvéreim”

„Salamon József tanuló”

volt egy-egy korosztályból. Százon felül
volt a születések száma évente. Óvodába na-
gyon keveset jártam, ha lehetett, megszök-
tem. Unalmas volt, nem értettünk semmit,
mert románul mondtak mindent. Iskolába
kötelező volt járni. Utólag kiderült, hogy az
egyik tanítónk, Molnár nevezetű meg a fele-
sége is magyar származású volt, de soha meg-
nem szólaltak magyarul. A korosztályunk-
ból ketten tudtak románul, mert ők a szom-
széd falu határából jártak iskolába, a Mag-
urának nevezett falurészből jöttek, valami-
kor Nagykalagornak nevezték. Ezek a fiúk
is megtanultak magyarul. Egymás között
csak magyarul beszélgettünk. Úgy hatodi-
kos, hetedikes koromtól kezdtem románul
gagyogni, mondatokat fogalmazni. Egyéb-
ként mindent be kellett magolni, pofonok
és tenyeresek kíséretében. Nagyon kegyet-
len volt! Volt, amikor a tanítónk nem na-
gyon foglalkoztak velünk, de máskor be-
görcsöltek, azt is megtiltották, hogy szünet-
ben magyarul megszólaljunk. Követelték
tőlünk, hogy románul beszéljünk. Amikor
köztünk volt a tanár, akkor inkább elhall-
gattunk, amikor elment, akkor felszabadul-
tunk, játszottunk, beszélgettünk. Szeren-
csére nem volt bennünk nagy kitartás, hogy
mindig közöttünk legyenek. Nagyon fáj,
amikor a tanítónk azt hangoztatták, hogy a
kalagori iskolában csupa buta gyermek van,
akikkel nem lehet semmire menni. Sokszor
ki is hangsúlyozták a fülünk hallatára, hogy
ilyen sötét alakokkal ők még nem találko-
ztak sehol. Már gyerekként is sokszor meg-
fordult a fejemben, hogy miért nem tanul-
hatunk mi az anyanyelvünkön.

Volt egy öreg plébánosunk, Carol Susan-
nak hívták, az Isten nyugtassa, magyarul be-
szélt a néphez, az utcán magyarul köszönt
az embereknek. Nála voltam elsőáldozó,
nálá kellett vizsgáznom. A legfontosabb bá-
nat-imákat be kellett magolnunk románul,
de nem nagyon ment. Ő segített és így át-
mentem a vizsgán. Érdekes, a szentgyónást
magyarul végezhetjük, az imákat, amiket
bemagoltattak, oláhul kérték, a vétkeinket
magyarul mondhattuk, hogy verekedtem,
veszekedtem, almát loptam, az ilyen gyer-
mekhuncutságokat. Még most is a fülemben
cseng, hogy a feloldozás után azt mondták
románul: „Mondj el két *Tatal nostru*-t, két
Bucura-te Maria-t”. Így folyt nálunk a ro-
mánosítás. Líceumban nagyon kevesen ta-
nultak tőlünk, egy, kettő, három, ha eljutott
Bákóba. A falunkból már Gyulafehérváron
volt Varga János és Pál Antal, Horvát An-
ti pap bácsi, aki Erdélyben tevékenykedett,
meg Salamon Anti pap bácsi. Mikor hazaér-
keztek, édesapámék mindig mondták, hogy
itthon vannak a magyar papok! A vidéki pa-
pok mind nagyon felnéztek rájuk.

– Ilyen iskolai előzmények után hogyan lett önből magyar pap?

– A szomszédunkban lakott egy óvónő, Aranka néni, aki Kézdivásárhelyről jött ide férjhez. Azt hiszem, ötödikes, hatadikos voltam, amikor édesapám megkérte, hogy tanítson engem magyarul. Szereztünk egy abc-s könyvet és megtanultam magyarul írni, olvasni. Nyolcadik osztály elvégzése után nem maradtam otthon továbbtanulásra, hanem édesapám az egyik szomszéd barátommal együtt magyar földre hozott. Ez pedig Háromszék volt. Gajdó Zoltán kászoni plébános közbenjárására felvettek Kézdivásárhelyre, a Kanta utcai iskolába. Ma már újra a régi nevét viseli ez a nagymúltú intézmény, most ismét Nagy Mózes Elméleti Líceum a neve. Két évet, a 9-10. osztályokat ott végeztem. Legyen áldott az emléke a meghalt magyar tanárnőnek! Ő maximális megértéssel, szeretettel, nagy pedagógiai érzékkel támogattott és átsegített a nehézségeken. Megmutatta nekem a magyar nyelv szépségeit. A társaim sokszor kikacagtak a nyelvjárásum miatt, a szókinccsem is szegényesebb volt, mint az övéké, mégis, én mindig büszke voltam a csángó származásomra. Nem tudom, mi adta nekem ezt a büszkeséget. Talán az, hogy már fiatal koromban a kezembe kerültek Domokos Pál Péter könyvének keresztül Petrás Ince János írásai. Kiderült számomra, hogy ő is Kézdivásárhelyen tanult. Mindig nagy örömmel töltött el, ha rá gondoltam. Ha csúfolkodtak velem a gyerekek, én legtöbbször visszavágtam, hogy nem sokkal vagytok előbbre, mint én, akárhonnán jöttem, ahhoz képest, hogy én milyen körülmények között tanultam! Ez a tudat erőt adott később is.

A 11-12. osztályt Gyulafehérváron végeztem a kieszemináriumban. Ez az iskola nagyon kemény volt, a reggel korai felkelések, a kettős sorban való kötelező egyórás séták a városban, a silenciumok, este nem volt szabad beszélgetni, reggel a mise utánig megint nem volt szabad. Nehezen szoktuk meg. Nagyon sokat kellett tanulni, nekem igen nagy hiányosságaim voltak amúgy is, mivel otthon román iskolába jártam. Sokszor volt olyan érzésem, hogy nem bírom tovább. Nagyon hálás vagyok a sorsnak, hogy kitartottam és leérettségiztem.

– Találkozott-e Márton Áron püspök úrral Gyulafehérváron?

– Sajnos, személyes találkozásom nem volt vele. Amikor én '79-ben odakerültem, ő már nagyon beteg volt. Egy alkalommal egy kedves nővér meglátogatta, ő felöltözött és lejött a püspöki palota udvarára. Az iskola igazgatója, Bakos Mihály tudta, hogy lejön, szólt nekünk, hogy vonuljunk ki. Végigmért mindenkit, mindenkinek a szemébe nézett, most is látom a tekintetét, bátorítást, erőt sugárzott felénk. Hamarosan meghalt, ott voltunk a temetésén, kószorút is vittünk. A kriptája előtt díszőrséget álltunk felváltva.

Miután leérettségiztem, felvételiztem a teológiára. Fel is vettem, de mielőtt megkezdtem a tanulmányaimat, kilenc hónapra be kellett vonulnom katonának. Nagyvárad mellé, Belényesre kerültünk az évfolyamtársaimmal, ott szolgáltak a kolozsvári egyetemre felvett fiatalok is. Az is egy nehéz, új tapasztalat volt. Kemény, kommunista, ateista idők voltak akkor, sokszor megaláztak bennünket. Végre leszereltünk és ősszel megkezdhattuk a teológia első évét.

Ezerkilencszáznyolcvankettőben, november negyedikén állítólag Bukarestből jött a rendelet, hogy nekünk, molduvaiaknak el kell hagynunk a teológiát. A rektor reggel nyolc órakor behívott a könyvtárba és azt mondta: tizenkét óráig mindenki hagyja el az intézetet! Azonnal költözzünk ki, ez a rendelet! Egyebet nem szólt.

„Márton Áron püspök úr temetése”

Visszamentem az osztályba, vettem a füzetjeimet, emlékszem, ptyogtak a könnyeim. Nagyon megdöbbenett ez az egész eljárás, végtelenül fájt a kiszolgáltatottság, az, hogy innen egyszerűen kitesznek. Úgy éreztem, hogy egészen egyedül maradtam. A kinti világban már ismertek voltak ezek a kemény, szekus (securitate-s) módszerek.

Az állam az egyházi iskolában szerzett érettségét nem fogadta el, így csak a tíz osztállyal maradtam, hazakerültem újra a faluba. Most merre induljak? Be kell állnom valahová dolgozni. Elhatároztam, hogy Brassóba megyek, beállok egy gyárba és beiratkozom az esti iskolába. Édesanyám nagyon megijedt, mert Brassónak akkoriban nagyon rossz híre volt, a fiatalok mind elzüllöttek. Végül Csíkszeredába mentem. Szeredában Horvát Anti atya testvérei, Gyuri bácsi és Miklós bácsi az építkezési vállalatnál dolgoztak. Ők segítettek, hogy kapjak munkát. Az építkezési vállalat raktárába kerültem, azonnal lakást is szereztek nekem.

Amikor kitétek a teológiáról, azzal indokolták, hogy nem erdélyi személyazonosságai igazolványunk van, nem erdélyi, hanem moldovai lakosok vagyunk, azért nekünk nincs jogunk Erdélyben tanulni. A Jaş-i püspökséghez tartozunk. Oda nem akartunk menni. A következő évben ismét a gyulafehérvári teológiára kértük a felvételt. Szó nélkül fel is vettem. Hamarosan több társam is visszajött Gyulafehérvárra. Munkásként Erdélyben igyekeztek elhelyezkedni, hogy ott kapjanak erdélyi személyi igazolványt, én is kaptam Csíkszeredában. Kiderült, hogy csak nyomást akartak gyakorolni a püspök atyára. Végül őt hibáztatták, hogy miért küldött el bennünket. Akkoriban én is írtam egy levelet a minisztériumba. Megkérdeztem, hogy milyen címen tesznek ki Romániában engem és társaimat az iskolából, és miért nem tanulhatok én az anyanyelvemen. Írtam vég nélkül a panaszaimat nagy fájdalommal, gondoltam, lesz, ami lesz! Nem tudom, megkapták-e a leveletem, válasz soha nem érkezett.

Az az egy év nagyon megerősített a hivatásomban, mindenféle komoly kihívásoknak, próbatételeknek voltam kitéve. Még a munkatársaim is, akik megtudták, hogy papnak készülök, próbáltak nekem csapdákat állítani, mulatozás, italozás, udvarlás vagy szórakozás formájában. Semmi gond! Én oda is elmentem. Válaszút előtt álltam. Felvállalom a hitemet, az eddig képviseltek, a tanultakat, vagy hátat fordítok az egésznek. Remény arra, hogy visszakerülhetek Gyulafehérvárra, egyáltalán nem volt. Mindezek ellenére én éltem a hitem szerint és igyekeztem a hitelességre. Mindig lestek, hogy mennyire táplál engem a hit. Mennyire vagyok erős? Én

éreztem, hogy nekem szükségem van Istenre. Meg voltam győződve róla, ez nem az én életem. Nem tudok hazugságban élni, nem tudom az Istent megtagadni, a hangoztatott ateista-kommunista hazugságokat felvállalni. Megfogalmazódott bennem, hogy nem tudnám leélni az életemet világi emberként. Nekem a világon a legfontosabb a Jőistennel való kapcsolatom és a hit értékeinek az átadása.

– *Meg tudná-e fogalmazni, hogy mi történt az ember lelkében ahhoz, hogy azt mondja, én ettől kezdve az Istennek szentelem az életemet?*

– Nagyon egyszerű a válasz! Hogy érthetőbb legyek, egy kicsit a szerelemhez hasonlítom. Olyan ez, mint amikor valakit nagyon szeretünk, és őt a világon a leges-legszebbnek látjuk. A hivatásban is van valami megfoghatatlan szépség, valami ellenállhatatlan vonzás, ami az embert elkápráztatja. Sokan nem értik ezt, akár csak a szerelmi-házassági kapcsolatot. Misztériumok ezek: a házasság, az igazi szerelem, és a papi hivatás is, ami számomra a legszebb. Nem azt mondom, hogy a házasság, a szépen megélt élet, a barátság vagy a nő-férfi kapcsolat nem szép, de úgy vélem, hogy a papi hivatásban sokkal nagyobb, sokkal mélyebb vonzás van, mint a szerelemben. Én Istennel, az emberekért való életet, az értékek átadását láttam mindig a világon a legszebbnek. Nekem az nagyon fontos volt, hogy az Istennel való kapcsolatom tiszta legyen, számomra mindennél fontosabb volt az Istenben való hit. Most volt Nagy Szent Teréz ünnepe, ő mondta: „Én és az Isten a legerősebbek vagyunk!”. Ez a tudat nekem mindig nagy erőt adott a mindennapi életemben. Akkor is, amikor kitétek a teológiáról, akkor is, amikor a szekusok vallattak, vagy amikor a primiciám, a falumban bemutatott első szentmisém körül egy hatalmas botrány kerekedett.

– *Miért, mi történt a primiciáján?*

– Annak idején, amikor az én első szentmisém volt a falumban, a plébánosunk Pal Iosif a szekuritáté ellenőrzése alatt állt, akikkel együttműködött a románosításban. Úgy jöttem rá, hogy előzőleg nekem volt egy ellopott útlevel ügyem, akkor engem egy civilruhás ezredes be akart építeni, meg akart nyerni maguknak a kedveskedésével, a román öntudat hangoztatásával, de nem sikerült neki. Persze, attól kezdve már rajtam tartották a szemüket, megfigyeltek. Ahogy készülődünk a primiciámra, láttam, hogy ez a szekus ezredes minden héten megjelenik a papunknál a plébánián. A primiciámról én nem mondtam a plébánosnak semmit. Annyit mondtam, hogy úgy lesz, ahogy eddig volt és minden rendben lesz. Bizonyos dolgokat elhallgattam, nem mondtam meg neki, hogy magyarul is fognak prédikálni.

Sebestyén Ottó atya, aki a gyökereiben bukovinai székely, dévai származású, akkor Brassóban volt segédlelkész. Akkor én még *diakónus* (áldozó pappá még nem szentelt személy) voltam, amikor vele az én első misémről beszélgettünk. Megkérdeztem tőle, vállalja-e, hogy a primiciámon magyarul is prédikáljon. Azt mondta, hogy igen. A vele együtt szolgáló másik káplánnak, Raicea Oszkárnak nagyon jó híre volt Moldvában, ő is magyar volt, de román pasztorációval foglalkozott. Valahogy összemosták ezt a két embert, meg voltak nyugodva mind, hogy Oszkár románul fog prédikálni. Ottó jött el. Először elmondta románul a beszédét, nagyon szépen, választékosan. Az itteni papok mind csodálkoztak, hogy valaki Erdélyből jön és ilyen kiválóan, teológiailag is szakszerű beszédet tart románul. Miután Ottó befejezte a prédikációját románul,

„Primicia – 1989. július 8-án, szüleimmel és testvéreimmel”

elkezdte magyarul. A plébános azonnal nekiszökött az erősítőnek, kikapcsolta, nem tudta, mit csinál. Elveszítette magát teljes egészében, hogy itt most magyarul beszélnek! Ő nem akarta, hogy akár egyetlen szó is elhangozzék magyarul az ünnepségen. Persze, Ottó a szószéken volt, jó hangosan hintette az igét, jól hallotta mindenki. Azután a Miatyánkot is elimádkoztuk magyarul. Hát ebből igen nagy kellemetlenség származott. Főleg miután én eljöttem hazulról, mert a következő vasárnap Brassóban primiciáztam. Kezdek mocskolni minket a templomban. Szegény édesanyámat is nagyon kikezdte a plébános. Drága édesanyám – Isten nyugtassa! – ezután rohamosan leépiült az egészsége. Édesapámból azt akarták kiszedni mindenáron, hogy fogadtunk-e magyarországi vendégeket. Azért, hogy tudjanak megbüntetni bennünket! Persze, hogy fogadtunk, de letagadtuk. Azt kérdezte apámtól a pap: „Nem tudják, hogy törvénytelen, ha magyarországi vendégeket látnak el?”. Azt felelte neki édesapám: „Magyarok, József kollegái, Erdélyből jöttek, mind magyarok, magyarul beszélnek, de magyarországiakról nem tudok. Hogy katrincába bé vótak-e öltözve, azt nem tudom.”. Mikor már másodszer is erről beszélgetett a pap a templomban és mocskolt bennünket, édesanyám megkérdezte tőle: „Most mi a gond plébános úr? A fiam Gyulafehérváron végzett, miért nem szabad megszólalnia magyarul, vagy vendégeket fogadnia?”.

Édesanyám alig tudott románul, ezért ezeket magyarul kérdezte. A pap rászólt, hogy beszéljen románul, mert Romániában élünk. Édesanyám akkor próbálta románul elmondani, de nem tudta kifejezni magát rendesen. Nagyanyám, az ő édesanyja egyetlen szót se tudott románul.

Volt egy olyan jelenet is, hogy azt mondta édesanyámnak a plébános, hogy menjen el orvoshoz és vizsgáltsa meg magát. Anyám megfogta a papnak a kezét és azt mondta: „Menjünk el együtt plébános úr és nézzük meg, ki a beteg!”.

Azt is hallottam, a gyóntatószékben nagyon sokan támadták a plébánost, hogy miért rendezett ilyen nagy cirkuszt. Neki is nagyon kellemetlen lehetett, mert a szekuritáté részéről is, a Jaş-i püspök részéről is a fejmosást megkapta. Akkoriban azt gondolták, hogy Moldvában a magyar kérdés befejeződött, már nem beszélnek sehol magyarul, nincsen Moldvában magyar. Én ezt végtelenül igazságtalanságnak láttam, úgy gondoltam és úgy gondolom ma is, hogy ez Isten akarata ellen való tevékenység volt és az ma is, amit Moldvában is és itt, Gyimesben is folytatnak. Ez nem az Isten akarata!

Kóka Rozália
(folytatása következik)

„Magyar örökség” Washingtonban

Könyv a 2013. évi Smithsonian Folklife Festival magyar programjáról

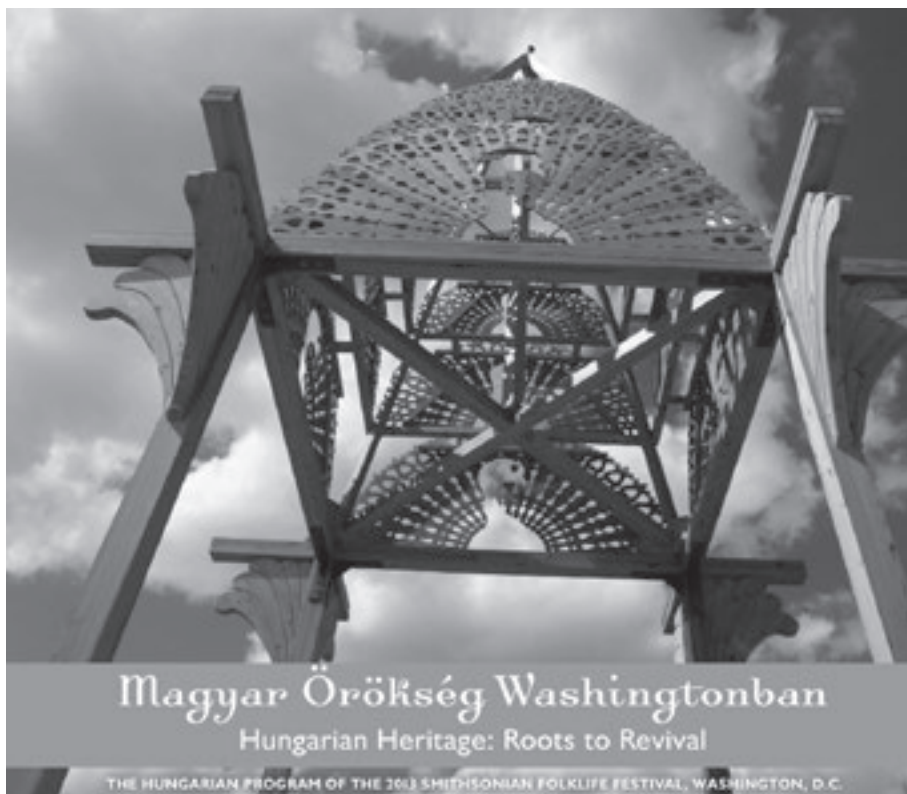
2014. augusztus 19-én a Budapesti Történeti Múzeum Gótikus termében mutatták be Fülemile Ágnes: *Magyar Örökség Washingtonban – A 2013. évi Smithsonian Folklife Festival magyar programja / Hungarian Heritage: Roots to Revival The Hungarian Program of the 2013 Smithsonian Folklife Festival, Washington, D.C.* (Balassi Intézet, MTA Bölcsészettudományi Központ, Budapest, 2014.) című könyvét. A kétnyelvű kommemoratív kötet 208 oldalon, 277 színes képpel, párhuzamosan futó magyar-angol szöveggel mutatja be a 2013-as washingtoni népművészeti fesztivált, amelyen Magyarország nagy sikerrel szerepelt [l. *Diószegi László: A magyar népművészet ünnepe Washingtonban – folkMAGazin, 2013/4. 6. o.*]. Fülemile Ágnes néprajzkutató, az MTA Néprajztudományi Intézetének tudományos főmunkatársa, a VDSZ Bartók Béla Táncegyüttes egykori táncosa nemcsak szerzője a könyvnek, hanem a fesztivál magyar kurátora is volt. Az előkészület két évében a Balassi Intézet New York-i Magyar Kulturális Központjának igazgatójaként irányította a szakmai és az operatív szervezési munkát. A könyv bepillantást enged a részletekbe, a döntési helyzetekbe, a koncepcionális elképzelésekbe, a feladat összetettségébe, a csapatmunkába. A kiadvány – Kaszta Dénes könyvtervezői munkájának köszönhetően – egyben szép kiállítású, reprezentatív emlékalbum is. Az alábbiakban szerkesztett részleteket közlünk a kötetből.

*

Magyarország 2013 nyarán az Egyesült Államok legnagyobb szabású szabadtéri rendezvényének, a Washington szívében 1967 óta évente megrendezett Smithsonian Folklife Festival-nak volt a vendége. A *Hungarian Heritage – Roots to Revival (Magyar örökség – A gyökerektől az újjászületésig)* címet viselő program Magyarország

Magyar asszonyok az erdélyi Székéről és az USA-ban élő karibi garifuna kisebbség képviselői beszéltek a hagyományos viseletükről az ismeretterjesztő színpadon.

A könyv borítóján a magyar program fő építészeti szimbóluma, a fesztivál logójául is szolgáló pávász torony részlete szerepel.

népművészeti hagyományait mutatta be. Kétszer öt napig, június 26. és július 7. között a magyar delegáció élettel teltette meg a *National Mall* (Washington nemzeti parkja) fűvére épített magyar falut.

Délelőtt 11-től este fél 10-ig naponta folyamatosan negyvenötven program zajlott egymással párhuzamosan, öt-hat helyszínen. A színpadi koncertek, táncelőadások, viselet- és divatbemutatók, ismeretterjesztő előadások és főzészdemonstrációk mellett interaktív kézműves- és gyerekfoglalkozások, tánc- és énekképzés is szerepelt a kínálatban, esténként pedig fergeteges sikerű nagyszínpadi táncelőadással és táncházzal zárult a nap. A büféátorban hétféle magyar étel, a borsátorban négyféle magyar bor várta a felfrissülni vágyókat, a fesztiválmarketten a jelenlévő kézműves mesterek színvonalas áruiból vásárolhattak a látogatók.

A megvalósult program a Balassi Intézet, a Smithsonian Center for Folklife, a magyarországi néprajztudomány és népművészeti mozgalom vezető intézményei (MTA BTK Néprajztudományi és Zenetudományi Intézete, Hagományok Háza, Népművészeti Egyesületek Szövetsége, Martin György Néptáncszövetség, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Néprajzi Múzeum), a washingtoni Magyar Nagykövetség, valamint az amerikai magyar közösség főbb szervezetei (Amerikai Magyar Koalíció és mások) és néptáncmozgalmának jeles műhelyei közötti sikeres együttműködés eredménye volt. A program legna-

gyobb szponzora a magyar állam, valamint az NKA mellett a Hungary Initiatives Foundation (Magyar Kezdeményezések Alapítvány) volt, sok más magyar és amerikai magyar támogató között.

A Smithsonian Center for Folklife – megszokott gyakorlatával ellentétben – ezúttal elfogadta a gondolatot, hogy ne csak adatközlők által képviselt népművészeti tudás jelenjen meg a fesztiválon. Megértették, hogy a magyar táncházmozgalom hiteles tudással és sajátos módszerrel rendelkező különleges revival mozgalom, amely önmagában is figyelemre méltó és bemutatandó jelenség. Így a 2011-ben az UNESCO szellemi örökség listáján a hagyományörzés sikeres, példaértékű módszereként elismert magyar táncház újra nemzetközi terepen bizonyíthatja az erejét.

A fesztivál programjának több célkitűzése volt. Egyrészt arra törekedett, hogy bemutassa a közelmúlt és a jelen magyar népművészetének regionális gazdagságát, kifejezésbeli sokszínűségét a saját vidékük még élő közösségi hagyományát őrző kivételes tudású egyéniségek előadásában. Másrészt meg kívánta mutatni a széles társadalmi bázisú, negyvenéves múltra visszatekintő magyar kézműves, népzenei és néptáncmozgalom vitalitását, egyedi módszertanát és a hagyomány sajátos értelmezéséből fakadó erejét.

A szereplők a teljes magyar nyelvterületről, valamint Észak-Amerikából érkeztek. A program a „gyökerektől” a „hajtásokig” egymás mellett láttatta a „mestereket” és „tanítványokat”, a hagyományör-

Gyimesi táncház a gyimesközéplokiak vezetésével a Siklósi József építész tervezte tánccsűrben.

zők mellett és velük együtt a táncház- és a kézműves mozgalom kiválóságai is megmutatták hiteles tudásukat.

Az egységes megjelenést a fesztiválra kialakított igényes arculati (Kaszta Dénes) és építészeti elemek is támogatták. Siklósi József Ybl-díjas építész – Makovecz Imre közvetlen munkatársa – tervezte a fesztiválfalu impozáns épületeit, amelyeket részben a szentendrei Skanzen asztalosműhelyében, részben a helyszínen, többek között egy székely ácsokból álló építőcsapat állított elő. A látogatókat lenyűgöző építészeti megjelenés mellett Szőke Gábor Miklós óriás puliszobra volt a fesztiválkedvenc, amit sokezer fényképen örökített meg.

A mérai hagyományörzők és a tánckar közös kalotaszegi műsora a Danubia nagyszínpadon.

A színvonalas ismeretterjesztésre és az interaktivitásra nagy hangsúlyt fektetett a program, amely élő tudást és gyakorlatokat kívánt bemutatni. A NESZ által kiválasztott harminc kiváló kézműves közül számonosan a saját pátriájuk és generációk óta meszterember családjuk örökletes tudását képviselték.

A hagyományörző közösségeket a közel százhusz állandó résztvevő közül mintegy harminc fő képviselte. Ők saját kultúrájuk több műfajában is otthonosan mozogtak. A magyarországi Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Listára felkerült Kalocsa és Karcag (Csontos család) mellett Erdély híres magyar néprajzi tájai közül Gyimesközéplokról, a mezőszéki Székről és a kalotaszegi Mórától érkeztek hagyományörzők, valamint a Vajdaságból, Kishegyesről. Melléjük három híres, még ma is működő cigánymuzsikus dinasztia egy-egy képviselője, Szászcsávásról Jámbor István „Dumnezeu”, Magyarpalatkáról Kodoba Florin, Bánffyhunyadról Varga István Bodó „Kiscsipás”, valamint a magyarszovátai énekes asszony, Kádár Erzsébet néni gazdagította a hangzást.

A zenei csapat hihetetlenül erős volt, a nagy létszámot teljes mértékben indokolta, hogy minden egyes muzsikus rendkívüli igénybevételnek volt kitéve. A fesztivál szereplői között volt Szalonna és bandája, Navratil Andrea, a Heveder zenekar és Gázsa, Juhász Zoltán, Réka és Dénes, a Komlói Vörös Rezes zenekar, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzene Tanszakának képviselőjében Bolya Máttyás, Csizmadia Anna, Istvánfi Balázs, Németh András, az MTVA pávás produkciójából Patonai Bátor és Kubinyi Júlia. Szóloban érkezett a Budapesten élő Bob Cohen, a Di Naye Kapelye frontembere és a New York-i Jake Schulman-Ment. Orbán László primás Seattle-ből, Jim Cockell Edmontonból csatlakozott a fesztiválcsoporthoz. Egy-két koncert erejéig fellépett még az USA-ban turnézó Tükrös zenekar, a Parno Graszt és a Dresch Mihály-Lukács Miklós duó is. A Kárpát-medencei etnikai sokszínűségét a roma és

A karcagi birka-főző versenyek sokszoros győztese naponta főzött egy-egy jó bogrács kunsági pásztorételt.

zsidó zenei programok reprezentáltak. Az USA-ból és Kanadából a fesztiválcsoportnak tíz állandó munkatársa volt. A fesztivál első három napjára szervezett Észak-Amerikai Táncszínházalkotó programjaiba a mozgalom jeles irányítói mellett hat táncegyüttes (Csürdöngölő, clevelandi Regős, torontói Kodály, washingtoni Tisza és Rózsafa és sarasotai Napraforgók) és az Életfa zenekar képviselőjében mintegy nyolcvan aktív résztvevő kapcsolódott be. Az esti örömezőkben még sokan mások is részt vettek az észak-amerikai táncszínházi zenészek közül.

A legnagyobb sikert az esti táncgálák aratták. A magyar táncosok virtuozitását mind a közönség, mind a washingtoni sajtó a Broadway-produkciókéhoz hasonlította. Diószegi László a „Magyar tánc évszázadai” című műsort szerkesztette, amely a Kárpát-medencei néptáncművelés történeti és regionális változatait mutatta be. Kocsis Enikő és Fitos Dezső „Magyar falu” című műsorukban az 1900-as évek vidéki társadalmának színes, változatos szokásait

Hungarian Heritage: Roots to Revival

In the summer of 2013, Hungary was the guest of honor for 10 days at one of the largest outdoor events in the United States, the annual Smithsonian Folklife Festival. Titled Hungarian Heritage – Roots to Revival, the program displayed Hungary’s folk art traditions in music, dance, crafts, dress and gastronomy. For the 10 days of the festival, June 26–30 and July 3–7, the Hungarian Village on the National Mall was filled with some 120 delegates of musicians, dancers, artisans, cooks, researchers, folk games experts, educators, and representatives of tradition bearing communities.

The goals of the Hungarian program at the 2013 Smithsonian Folklife Festival were manifold. On the one hand, it aimed to represent the regional diversity of Hungarian folk art through prominent individuals who are active bearers of living traditions within their local communities. On the other hand, it sought to demonstrate the Hungarian folk craft, folk music and folk dance movement’s vitality, unique methodology and the strength it gains from its interpretation of tradition. The performers came from all over the Hungarian speaking areas, from within and

beyond Hungary’s borders, as well as North America. The musical traditions of the Jewish and Roma minority communities were also represented in the program that featured the Hungarian folk arts of several regions of the Carpathian Basin. Beside local tradition bearers of intangible heritage, the best of the 40-year-old dance house and folk crafts movement was displayed through the authentic knowledge of its activists. The dance house movement, added to the UNESCO List of Intangible Cultural Heritage in 2011 as a successful method of preserving folk culture, had a chance once again to be presented on an international stage.

From 11 a.m. to 9:30 p.m., there were about 40 to 50 programs available every day at 5 or 6 sites concurrently. Alongside concerts, dance performances, traditional and contemporary fashion shows, informative presentations and cooking demonstrations, there were also interactive crafts and children’s programs and dance and song instruction, and the day always concluded with a phenomenal dance performance on the main stage and a dance house session in the dance barn. Seven Hungarian food items in the buffet tent and

vitték színpadra. Az előadások a magyar színpadi néptáncművészet erejét bizonyították: elmélyült és improvizatív anyanyelvi táncudásra építő, de ugyanakkor hatásos koreográfiai formákat is használó, elsodró erejű, dinamikus műsorokat láthatott Washington közönsége.

Miután a Smithsonian Folklife Center nem dolgozik hivatásos táncgyűttesekkel, Magyarországról sem kaphattak profik meghívást. A huszonnégy fiatalból álló tánckar négy amatőr együttes (Szentendre, Gödöllő, Angyalföldi Vadrózsa, Válaszút) legjobbjaiból verbuválódott, kifejezetten a fesztiválprodukcióra. Kocsis Enikő és Fitos Dezső a fesztivált megelőző két hónapban intenzíven próbált velük, s munkájuknak köszönhetően a tehetséges, robbanékony, nagy teherbírású és technikás táncosokból lenyűgöző csapat kovácsolódott.

A magyar program érzékelhetően meleg és hálás fogadtatásra talált, de az amerikai közönség is jelesre vizsgázott. A táncelőadásokat dörgő vastappsal, állva ünnepelték. A táncsűr, ahol Ertl Péter, a torontói Dobi Andrea és a sarasotai Varga Otília, valamint a táncosok és hagyományörzők (Muszka Györgyék, André Csabáék) bevonásával folyt az oktatás élő zenére, egész nap hangos volt a lábdobogástól. A családi program feladatait önfeledt játékosággal élvezték gyerekek és szülők egyaránt. Az ismeretterjesztő színpad élénk figyelemmel kísért előadásait az MTA Néprajztudományi és Zenetudományi Intézetének kutatói tartották a szereplők bevonásával. A főzésbemutatókon a karcagiak bográcsa és a bácskaiak tűzhelye köré mindig sokan gyűltek. A borsátor napsütésben és esőben is mindig népszerű volt, s a magyar büfé a fesztivál történetében eladási csúcst döntött. A közönség nyilvánvaló érdeklődése, szeretete önmagáért beszélt és kitartásra ösztönözte az embert próbáló párás hőség dacára is szívvel-lélekkel a tudásuk legjavát zokszó nélkül és fáradhatatlanul nyújtó magyar delegáció tagjait.

A fesztivál ideje alatt a szereplőgárda valódi csapatá forrott össze. Munkájukat a helyszínen mintegy nyolcvan amerikai magyar önkéntes, valamint a Körösi Csoma-ösztöndíjasok segítették áldozatosan, nagy ügyszeretettel. A Kárpát-medence és Észak-Ameri-

A parasztporta egyik szobájában kalocsai hagyományörző asszonyok tartottak bemutatókat. (Fotók: Fülemile Ágnes, Kurz Péter, Fumie Suzuki, Tari János és Varga Otília)

ka különböző sarkaiból összesereglett szereplők és önkéntesek az együttműködés örömeiben életreszóló barátságokat kötöttek. Az amerikai magyar közösség kivételes, szeretetteljes támogatása felemelő érzését adta a határokon átvívelő összefogásnak.

Mindenki érezte, hogy a siker közös érdem, hogy mindenki erőn felül „odateszi” magát, hogy a kiemelkedő produkciók egymást erősítve olyan felfokozott hangulatot generálnak, amely megérinti, fellelkesíti a látogatókat is.

Szapáry György nagykövet találóan egy sikeres olimpiai csapat munkájához hasonlította a washingtoni magyar programot. A magyar népi kultúrát magabiztos tudással és hittel képviselő „válogatottunk” bizonyította nemcsak azt, hogy igazi „nagy hatalom” vagyunk a népművészet terén, hanem azt is hogy kulturális örökségünk sallangmentes, hiteles tolmácsolásában olyan erő rejlik, hogy a Magyarországról a legkisebb előismeretekkel sem rendelkező közönség tömegei előtt is képesek vagyunk átütő sikert aratni. A Washington szívében megrendezett kéthetes fesztivált mintegy 1,2 millió ember látta.

Fülemile Ágnes

four Hungarian wines in the wine tent awaited visitors, who could also buy the merchandise of the participating artisans at the festival market.

The program was a result of the successful collaboration between the Balassi Institute, the Smithsonian Center for Folklife, the Embassy of Hungary in Washington, D.C., leading ethnographic and folk art institutions in Hungary, and members of the Hungarian-American community and folk dance revival movement. The exceptional loving support of the Hungarian-American community, shown to us in numerous ways, provided an uplifting sense of cross-border collaboration. In the summer of 2013, being Hungarian in Washington was an exceptional feeling.

The Hungarian program got a warm and appreciative reception. Dance performances received standing ovation, the sounds of stomping filled the dance barn all day long, adults and children both enjoyed the family activities, lively attention followed all narrative presentations, and visitors hovered over the cauldron of the Karcag shepherds and the stove of the Bácska cooks like bees over flowers while the Bistro broke festival sales records. Besides the 1.2 million visitors, 4-5 million others followed the festival events, and news of the festival reached about 40 million more people through various

media outlets. However, even without statistics, the audience's obvious interest, enthusiasm and love spoke for itself and incited the Hungarian performers to give their best despite heat, humidity and exhaustion. For those who were there – participants, volunteers and organizers – being ambassadors of Hungarian culture in the U.S. was a lifelong, unforgettable experience.

Ágnes Fülemile, senior research fellow at the Institute of Ethnology of Research Centre for the Humanities of Hungarian Academy of Sciences had been the Hungarian curator of the program. For the first anniversary of the festival she has written a book. The bilingual book not only commemorates the festival but also provides a glance into the details, preparations, organizing process, decisionmaking, concepts, the complexity of the task, and teamwork. The book on 208 pages with 277 photos was designed by Dénes Kaszta.

[Ágnes Fülemile: Magyar Örökség Washingtonban – A 2013. évi Smithsonian Folklife Festival magyar programja / Hungarian Heritage: Roots to Revival. The Hungarian Program of the 2013 Smithsonian Folklife Festival, Washington, D.C. English translation: Zsuzsanna Cselényi, publisher: Balassi Institute and Research Centre for the Humanities of Hungarian Academy of Sciences, Budapest 2014.]

Miből van az asszon?

Mikor az Úristen béfejezte a világot teremtését, utolján földből és lélekből megteremtette Ádámot es. A Úr erőst gyönyörködött benne, s minnyá beléhelyezte egy szép nagy kertbe, a paradicsomba.

Ádám erőst jól érzette magát a paradicsomban egy üdeig. Sétálgatott, mindent szépen megnezegett, megszemlélte a fákat, virágokat, madarakot, a négylábú állatokat, mindent, mindent. Láta, hogy minden állatnak van társasága, párja, de alyanforma valaki, amilyen ő vót, nem kapódott egy sem. Gondolkodott, tusakodott az elméjével éjjel-nappal. Hát hogy lehet ez? Métt nincs neki es egy párja, akivel együtt gyönyörködhetének a szép paradicsomkertben, megoszthatnák az örömitket egymással, s valamiről beszélgethetének?

Egy nap Ádám béült egy nagy fa alá, nezte az állatokat, hogy hogy játszódnak egymással. Éppen egy macska s egy nyúl kergetőzött a fa körül. Akkor az egyik fáról, a fészekből kiesett egy mátyásmadárkának a fiókája. A macska minnyá odaszökött s a körmeivel megragadta. A madárkának a macska körme nyomán egy csepp vére kicseppent. A nyúl a madarka pártjára állott, s nem hagyta, hogy a macska befalja. A macska felharagudott, mérgiben megkörmölte a nyulat es, annak es kicseppent egy csepp vére. Meglátta ezt Ádám, felkapott egy botot s hezzavágta a macskához. A macskának a lábát megebezte, abból es kicseppent egy csepp vér. Evvel az állatok megcsendesedtek, megbékéltek egymással.

Ádám tovább sétált a kertben, szomorú vót a szüve, búslakodott, járt fel-alá, nem kapta suhutt a helyit. Megtalálkozott az Úrval. A Jóisten kérdeette tőle:

– Mit csinyálsz, Ádám fiam?

– Há', sétálgatok a kertben.

– Hogy vannak az állatok?

– Jól vannak, megvannak. – Akkor Ádám elbeszélte az Úrnak, amit látott a macskával, a nyúlval s a mátyásmadarkával, s hogy mindegyiknek kicseppent a földre egy-egy csepp vére.

– Osztán, te métt búsulsz alyan erőst?

– Szeretném, ha nekem es vóna valami társam, amelyikkel tudnék beszélgetni, aki hasonló vóna hezzám.

– Ne búsulj, fiam, légy egy kicsit türelemvel, hamarosan bétőtöm a kedvedet. Menj, azt a három csepp vért, ami a földre hullott ásd el, nehogy valami megegye!

Ádám meg es kereste, bé es temette a három csepp vért, ahogy az Úr mondta neki. Másnap esent odament, ahol a vércseppeket bétemette, szeme-szája elállott a csudálkozástól. Láta, hogy egy szépséges-szép virág nőtt ki a földből, az egész paradicsomban nem

vót még egy olyan gyönyörű. Olyan magos vót éppen, mint Ádám, a szünye gyengerőzsaszín vót, s az illatja az egész paradicsomkertet bétötötte. Ádám csak nezte, nezte sok üdeig, osztán megsímogatta a lapijait, utolján még meg es csókolta. Egészen belészeretett abba a virágba. Éjjel-nappal mellette ült, s nem kívánczolt el sehova. Harmadik éjjel elaludt mellette. Álmában az a gyönyörű virág melléje feküdt, átölelte, megcsókolta. A virág csókja olyan édes vót, hogy Ádám szinte elolvadt tőle. Reggel, amikor felébredt, olyan szomorúság töltötte bé a szüvit, hogy húzta le e földre. Elment sétálni, járt fel-alá, megtalálkozott a Jóistennel, s elmondta neki az álmát. Panaszkodott, hogy most még szomorúbb lett a lelke, mint vót, nagyon fáj a szüve, nincs többé nyugodalma.

– Egyet se búsulj, Ádám fiam! Menj vissza a virágodhoz, legyen tiéd örökre, szeresd, míg a világ, világ! Ádám visszament a helyhez, ahol a virágja állott – hát, uram fia! –, nem vót ott. Egyszer csak látja, hogy jön feléje mosolyogva egy gyönyörű asszonyi állat, aki nagyon hasonlított

hezza. A szeme kék vót, mint a tiszta égbolt, a haja szinte a földig ért, rogyogott, mint az arany, lágy vót, mint a kukorica selyme, a bőre rózsaszín vót, mint a rózsza virág.

– Ki vagy te? – kérdezte Ádám rémulten.

– Éva vagyok, akit te neveltél három csepp vérből, három nap s három éjjel imádtál s szerettél. Én a tejéd s te az enyim, sohase válunk el egymástól!

Ádám úgy megörvendett, hogy a szüve szinte kiszökött a kebeléből, megölelte, megcsókolta Évát, megfogta a kezit és elvitte az Isten elejibe.

– Uram, köszönöm, hogy bétötöttem a kedvemmet, immár elszállt minden szomorúságom!

Akkor a Jóisten megáldotta és összeadta őket. Sok esztendeig éltek boldogan, de egyszer csak Ádám panaszkodni kezdett az Úrnak:

– Uram, annyi esztendeje élünk együtt s mégse tudtam kiüsmerni az asszonyomnak a természetjait. Egyszer hízeleg, másszor nekem szökik haragosan, lekörmöli a pufámról a bőrt, olykor-olykor félnék, másszor meg csak a szépségivel foglalatoskodik. Mi lehet ennek az oka?

– Te, Ádám, már elfelejtetted, hogy miből lett ez az asszony? Egyszer hízeleg, másszor körmöl, met van benne a macska vériből, félnék, met van benne a nyulacska vériből, s hát szépitkezik, met van benne a mátyásmadarka vériből, az es mindig tollászkodik! Szeresd úgy, ahogy van! Éljetek békében, szerelemben s népesítsétek bé a földet!

A lusta leán

Hol vót, hol nem vót, vót egyszer egy özvegyasszon, vót neki egy leánya. Erőst szép vót az a leán, de alyan rest, alyan főd terhe, hogy még a tűz se égte volna meg. Heába könyörgött neki az édesanyja:

– Édes leányom, ott az a sok kender, fonjál bár egy keveset!

A leán csak a vállát húzogatta, de nem font egy szálacs-kát se.

– Akkor bár szőjél egy kendezőt!

A leán csak lefittyentette a száját, de nem szőtt semmit se.

– Te, akkor bár valamit varrjál!

A leán csendesken kiszalasztotta a foga közül, hogy:

– Én bíza, nem es varrok!

Erre aztán bételt a pohár. Az asszon úgy felharagudott, hogy kikapta a kemence mellől a kocorbát, s hajtani kezdte a leányt a kút körül. A leán megfutamodott, s kifutott az útra, az anyja utána.

Éppen akkor arra eregél szép zöld szekéren, egy szomszéd faluból való legén. Meglátta a szép leányt s az anyját, leszólt a szekerről:

– Édes néném, mért hajkássza azt a szegény leánkát?

– Tudja-e, fiatalember, hallja-e fiatalember...

Az öregasszon látta, hogy milyen derék, ügyes az a legén, milyen szép lovai vannak, be szép ződ, vasalt szeke-re van, megsírította a szót:

– Hallja-e, fiatalember? Veszek el a leányomval. Nem tudom, mit csináljak véle, éjjel-nappal dógozni akar. Veszem ki az orsót a keziből, ül bé az osztovátába, hajtom ki az osztovátából, ül le varrni. Még holdvilágnál es örökké varrni akar!

A legény gondolkozott: „Milyen szép az a leán, milyen dógos, hogy örvendene anyókám, ha ilyen feleséget vinék a házhoz!”

Hazament a legény s mindjárt mondta az édesanyjának:

– Anyóka! Képzelve meg, mit láttam! A szomszéd faluban egy asszon kocorbával hajtotta a leányt az úton. Kérdeztem tőle, hogy mért hajkássza azt a szegény leányt. Azt mondotta az asszon, azért, met a leánya állandóan dolgozni akar. Ha kiveszi a kezéből az orsót, ül bé az osztovátába, ha onnat es kikergeti, ül le varrni.

Azt mondta a legénynek az anyja:

– Ó, be jó volna fiam, ha egy ilyen dolgos asszont hoznál a házhoz. Mennyit fonna, szőne, varrna! Hogy irigykednének reánk a faluban az aszonyok! Hallod-e, édes gyermekem! Eredj, keresd meg a keresztapádat a mezőn. Menjetek, s kérjétek meg hamar azt a leányt, met az ilyen dolgos leányokot hamar elkapkodják!

Na, a legény nem es gondolkodott sokat, elment a keresztapjával leánykérőbe. Hamarosan megtartották a lakodalmat es. Az emberecske hazavitte a feleségit az édesanyja házához. Eltelt egy nap, el kettő, a harmadik es, de bíza a menyecske nem nyúlt semelyen dologhoz. Míkor ettek, ő es odaült, jól bélakott, s aztán egész nap ülögetett a kemence padkáján. Az anyósa nem bírta imán tovább, azt mondotta a fiának:

– Édes fiam, hát nem azt mondtad, hogy a te feleséged alyan dógos, hogy még éjszaka es dolgozni akar? Nem dolgozik ez semmit, csak meresztgetődik hosszú nap!

– Édesanyám, hagyja el, még szokja a helyet!

Grafika: Péter László

Az öregasszon várt még egy hetet, s akkor megint mondta a fiának nagy mérgesen:

– Fiam, a te feleséged métt nem dolgozik?

– Anyóka, hagyja el, még szokja a helyet!

Az öregasszon várt még egy hetet, de aztán megelégte a dógot. Egyik este felkötött egy nagy bog kendert a guzsalyra, s azt mondta nagy nyájason a menyinek:

– Édes leányom! Én azt hallottam, hogy te erőst szeretsz fonni. Na, gyere, itt ez a guzsaly, s itt az orsó, menjünk el a guzsalyasba! Mutasd meg az itteni asszonyoknak, hogy milyen vékon cérnát tudsz siríteni!

Megijedt a menyecske, azt mondta az anyósának:

– Ó, anyóka, kend csak menjen a kendtek guzsalyasába az öreg közi, én elmenyek a fiatalok közi.

Gondolta az öregasszon, hogy menjen, ahova akar, csak már dolgozzon végre valamit. Ő elment az öregek guzsalyasába, de a menyecske nem ment a fiatalok közi, hanem kiment a kert végibe, a

guzsalyát nekitámasztotta a szalmakazalnak, s lefeküdt a tövibe. Akkarát aludt, hogy még a vége es visszakonkorodott. Egyszer csak megöbredett, hát látja ám, hogy ott áll előtte egy rettenetesen csúf vénasszon. A buzgója lefittyenve, lelógott egészen a csicseire. A menyecske ijedtibben a szüvihez kapott, de az öregasszon megszólalt:

– Ne félj semmit, édes leányom, a jovadat akarom. Én megfonom a kenderedet, de ígérd meg, hogy egy vasárnap meghívsz ingemet a nénémvel délebédre.

A menyecske beléegyezett. Az öregasszon egy hamar megfonta a kendert, a menyecske vitte bé a házba nagy hegyesen. Az anyósa nem győzte csudálni, hogy a menyé melyen szép vékony fonalat sirített. Másnap este két nagy bog kenderet kötött fel a menyének a guzsalyára, s ő elment az öregasszonyok guzsalyasába. A menyecske kiment a kert végibe s aludt egy jó nagyot. A csúf öregasszon esent megfonta a kenderit. Harmadik estére az anyós már három bog kenderet kötözött fel a guzsalyra. Megfonta a csúf vénasszon azt es. Eljött a vasárnap reggel. A menyecske jött haza a reggeli miséről, s azt mondotta az anyósának:

– Anyóka, megtalálkoztam a misén három nénémvel, meghívnam őket délebédre, nem haragszik-e?

– Ó, leányom, hogy es haragudnék? Szüves-örömet látom őket.

Na, kezdik harangozni a delet, sleppeg bé három rettenetesen csúf vénasszon. Elöl lapcsog a lefittyent buzgóju, a nyomában a testvérei. A középsőnek az egyik szeme akkora vót, mint a kujakom, a másik kicsike, mint az ujjam begye. A harmadik vénasszonnak akkora lapos kufferja vót, mint egy nagy sütőlapát. Az emberecskének a szeme felakadott, amikor meglátta őket. Hát még, amikor kezdték beszöportyólni a levest! Na, jóllaktak a vendégek, az emberecske nagy félve megkérdezte töllik:

– Édes néném, az Isten megfizeti, mondják meg, hogy a nyavályában lettek kendtek eleyen csúfok?

Megszólalt nagy nyájason a lefittyent buzgóju:

– Tudod-e, édes fiam, mikor én fiatal vótam, nekem es éppen alyan szép kicsi szájacskám vót, mint a te feleségednek, de én úgy szerettem fonni, hogy örökké fontam, nyáloztam a kenderet, s ne, a buzgóm lefittyent!

– Há, kendnek mitől duvadott ki ennyire az egyik szeme, s a másik mitől tippadt bé?

– Ó, gyermekem, mikor fiatal vótam, nekem es alyan szép, hegyes szemcskéim vótak, mint a te feleségednek. Hallod-e, én annyira szerettem varrni, hogy még éjszaka, holdvilágnál es örökké varrtam. Ezért az egyik szemem kiduvadott s a másik bément.

– S jaj, kend néném, má meg ne haragudjon, hogy megkérdezem, kendnek mitől lett eleyen nagy, lapos a hátulja.

– Ó, fiam! Mikor fiatal vótam, az én purecom es alyan szép gömbölyű vót, mint a te feleségednek. Tudod-e, én annyira szerettem szőni, hogy örökké az osztovátában ültem, s bizony, a hátsó felem széjjellapult.

Akkor az emberecske felemelte az ujját, s azt mondta a feleséginek:

– Asszan, halltad-e?

A menyecske lesütte a szemit, s azt mondotta csendesken:

– Halltam.

– Akkor jegyezd meg, hogy a mai naptól kezdve, ebben a házban, nem lesz se fonás, se varrás, se szövés! Megérttetted-e?

A menyecske mégjobban lesütte a szemit, s azt felelte az urának:

– Édes emberem, legyen mindig minden úgy, ahogy kend akarja.

Még máig es boldogan élnek, ha meg nem hóttak.

(Szómagyarázat: buzgó – ajak; guzsalyas – fonó; kocsorba – szénvonó; kujak – ökök; megsirít – megfordít; purec – fenék)

(In: Kóka Rozália – Egy asszon, két asszon. Timp, Budapest, 2011)

„Adjon Isten minden jót!”

ÚJÉV-KÖSZÖNTŐ

2015. JANUÁR 6., 19:30, MŰVÉSZETEK PALOTÁJA
BARTÓK BÉLA NEMZETI HANGVERSENYTEREM

A hagyomány szerint őseink szokásai, tánca és zenéje kísér át bennünket a múltból a jövőbe, az óévből az újévre: két felvonásos gálaesttel köszönti az újesztendőt az MTVA és a Hagyományok Háza. A magyarság és a Kárpát-medencei nemzetiségek évfordító és újévköszöntő népszokásait, dalait, táncait elevenítik fel a Magyar Állami Népi Együttes, hagyományörző mesterek és a Fölszállott a páva díjazottjainak közreműködésével.

A szokásanyag, amelyből merítenek, rendkívül gazdag, a moldvai „urálástól” a dunántúli regölésig. Az új év szerencsés elindításában segítségükre lesznek a Prima Primiissima közönségdíjas Magyar Állami Népi Együttes és Jászság Népi Együttes, a néphagyomány mesterei szerte a Kárpát-medencéből, hogy igazán hiteles forrásból töltekezzünk, és a Fölszállott a páva népzenei és néptáncos tehetségkutató 2012-es és 2014-es évadjának résztvevői, győztesei, köztük a közönség kedvence, a fiatal csángó tanító, Vaszi Levente is. Köszönt és énekel világhírű énekesnők, Sebestyén Márta, Berecz András a fiával, Herczku Ágnes is a fiatalokkal együtt énekel Pál István Szalonna és zenekara kíséretével. A fegeteges koncert háttérvetítését Korniss Péter Kossuth-díjas fotóművész válogatta saját képeiből.

Közreműködők

A néphagyomány mesterei a Kárpát-medencéből: Cherniavets József és Cherniavets György (Técső, Kárpátalja), Dobcsák Béla és Dobcsák János (Királyhelmec, Felvidék), Eke Péterné Simon Mária (Buza, Erdély), Jámbor István „Dumnezeu” (Szászcsávás, Erdély), Kodoba Florin (Magyarpalatka, Erdély), Timár János és Viktor és kosteleki és középloki táncosok (Gyimes, Erdély)

Szólisták: Agócs Gergely, Berecz András és Berecz István, Csizmadia Anna, Herczku Ágnes, Hetényi Milán, Kacsó Hanga Borbála, Kaszai Lili és Fundák Kristóf, Sebestyén Márta, Vaszi Levente, Zsíkó Zoltán

Együttesek: Cirkalom együttes és zenekara (Topolya, Délvidék), Csercsel énekegyüttes, Jászság Népi Együttes, Magyar Állami Népi Együttes és zenekara Pál István Szalonna vezetésével, Tokos zenekar (Kolozsvár, Erdély)

Szerkesztők: Agócs Gergely, Kelemen László, Mihályi Gábor

A Hagyományok Háza és az MTVA közös produkciója.

60 éves a Bihari!

Az 1954-ben Novák Ferenc által alapított együttes 2014 decemberében két ünnepi műsorral és egy erre az alkalomra szerkesztett képek-könyvvel ünnepelte a kerek évfordulót.

A Művészetek Palotájában az utánpótlás és a művészeti iskola töltött meg egy féldiót a legújabb alkotásokkal, majd a felnőtt együttes legfrissebb, díjnyertes koreográfiáit láthatta a közönség. Pár nappal később a Budapesti Operettszínház adott otthont a gálaműsor-nak. Az első részben az együttes korábbi évtizedeiből olyan neves alkotók kultikus számaint újították fel, mint Györgyfalvai Katalin (Bújócska), Foltin Jolán (Párbeszéd), Zsuráfszky Zoltán (Magyarorszáti táncok), és természetesen az alapító, Novák Ferenc „Tata” Kőműves Kelemenje is látható volt. A második rész kimondottan a jeles évfordulóra készült Szülőföldem címmel, Foltin Jolán rendezésében. Kiss Ferenc zenészerző és zenei rendező munkáját Szvorák Katalin segítette, a koreográfiákat pedig az együttes utóbbi évtizedét meghatározó alkotók – Appelszoffer János, Rémi Tünde, Béres Anikó, Foltin Jolán, Hoffner Nikolett, Lengyel Szabolcs, Makovinyi Tibor és Végső Miklós – készítették. A Bújócskához Bartók Béla Gyermekeknek című művéből Ács Beáta zongorázott, a Hegedűduókból Radics Ádám és Tabányi Antal játszott részleteket. A Párbeszéd kíséretét Rémi Tünde és D. Tóth Sándor adták elő, a Kőműves Kelemen Simon Zoltán által írt zenéje hangfelvételtől szólt, a többi koreográfiához az élő muzsikát Papp István Gázsa és barátai szolgáltatták.

Az ünnepi sorozat fontos részeként megjelent a 60 éves Bihari képek-könyve, amelyet Novák Ferenc vezetésével állítottak össze, s amely az elmúlt hat évtizedet mutatja be művészi és amatőr képek segítségével. A könyvben több mint 200 fotót válogattak össze a szerkesztők, amelyek közül nem csak színpadi fotók kerültek be az albumba. A könyv tizenegy fejezetben mutatja be az együttes kialakulásának és

változásának körülményeit, hazai és nemzetközi díjait, a táncszínházi sikereket (a teljeség igénye nélkül), de az első budapesti táncszínházból is bekerültek a Biharihoz kapcsolódó képek. Fontos megjegyezni, hogy a kötetben megjelennek az adott kor műfajhoz kapcsolódó értelmiségi, közéleti szereplői, mivel a Bihari soha sem „csupán” táncgyűttes volt, hanem befogadó közösség és alkotóműhely is egyben. A könyvet lapozva nagyon érdekes megtudni, hogy a kezdetektől az együttes körül kialakult önképzőkör tagjai között ott volt Martin György, Pesovár Ferenc, Pesovár Ernő, Timár Sándor, Szigeti Károly, Györgyfalvai Katalin, a táncos szakembereken és alkotókon kívül például megjelentek a társ művészetek és a tudományok képviselői is, többek között Fodor András, Sánta Ferenc írók. Az önképzőkör pedig Tata elmondása alapján a kezdetektől a társulat művelődését segítette, vezetője Éri István régész volt. A képek-könyvből az derül ki, hogy a Bihari valóban egy nyitott csapat volt, véleményvezérekkel és meghatározó szellemi és táncos vezetőkkel. Az utolsó fejezetekben megjelenő művészeti iskola, illetve a jelenlegi tánckar bemutatása azt bizonyítja, hogy a Boros Sándor igazgató és Neuwirth Annamária művészeti vezető által irányított Bihari élete napjainkban is színes és változatos, a színpadon pedig amatőr státuszuk ellenére „profi”.

Egy képek-könyv megjelenése a mai világban kiemelten fontos, hiszen a winchesterek és a digitális adathordozók jönnek-mennek, lefagynak, de a nyomtatott album megmarad. Ezért akit érdekel, vegye kézbe és lapozza végig, mert ez az album nem csak a Bihari képek-könyve, hanem a néptáncmozgalomnak nevezett „hungarikum” lenyomata, táncos, zenei és kulturális emlékkönyv Magyarországról, az egyik legmeghatározóbb amatőr együttes fiókban összegyűlt képei által. Mestereimtől pedig azt tanultam, hogy a nagy változásokat az amatőröknek köszönhetjük... (Küttel Dávid)

Keleti szél

Tisztelettel tájékoztatjuk az olvasókat, hogy a 2015-16-os tanévtől újra indul népzene-tanár képzés a Nyíregyházi Főiskolán.

A stúdium célja – meglévő népi hangszer- vagy énektudásra alapozva – az iskolai alap- és középfokú nevelés-oktatás szakaszaiban, valamint az alapfokú művészetoktatásban alkalmazható pedagógusok kibocsátása. Olyan tanárok képzése, akik a választott népi hangszer, valamint népi ének, népi játékok, népi hagyományok egyéni, valamint csoportos formában megvalósuló tanítási, pedagógiai kutatási, tervezési és fejlesztési feladatait képesek ellátni. Az itt végzetek a fentiek mellett alkalmasak lesznek egyéb pedagógiai feladatok elvégzésére és elláthatják népzenei együttesek vezetését, néptánc-csoportok hangszeres kíséretét is.

Választható népi hangszerek: hegedű, brácsa, nagybőgő-ütőgardon, citera, tambura, koboz, tekerő, furulya, klarinét-tárogató, duda, cimbalom, harmonika.

A **népzene- és népi kultúra-tanár szak** 4+1 éves formában, az osztatlan tanárképzés keretei között, ének-zene tanár szakkal végezhető szakképzésben. A képzési szint a korábbi, főiskolai szintű tanár szakkal feleltethető meg azzal az eltéréssel, hogy az oklevélben fel lesz tüntetve a tanult hangszer neve, valamint – igazodva a köznevelés igényeihez – hangsúlyosabb formában jelenik meg a népi kultúra tartalom.

Ének-zene tanár és népzene- és népi kultúra-tanár szakokon gyakorlati és pályakezdeti vizsga a bemeneti követelmény. A gyakorlati vizsga követelményei elérhetők a Zenei Intézet honlapján: www.nyf.hu/enek-zene.

A gyakorlati és pályakezdeti vizsga időpontja: **2015. június 29. és július 3. között** várható.

Elérhetőségek:

Nyíregyházi Főiskola Zenei Intézet

Cím: Nyíregyháza, Sóstói út 31/b

Tel.: (42) 599-441

Honlap: www.nyf.hu/enek-zene

Nyíregyházi Főiskola

Hallgatói Szolgáltató Központ

Cím: Nyíregyháza, Sóstói út 31/b

Tel.: (42) 599-416

E-mail: felvi@nyf.hu

Honlap: www.nyf.hu

„Az új generáció már itt van!”

Interjú Barcsay Zsomborral

Barcsay Zsombor nem csak a Bihari János Táncegyüttes táncosaként van jelen a világban: kulturális találkozót szervez, egyesületet alapít, önkéntesként dolgozik az egyetem mellett... Nem csak azok figyelmére érdemes, akik sóhajtoznak a mai fiatalság állapota felett.

– Tizenöt éve táncolok a Bihari János Táncegyüttesben – *meséli Zsombor a kezdetekről* –, hatéves koromtól. Édesanyám vitt el, mert eleve kicsit pörgős gyerek voltam, akinek le kellett kötni a felesleges energiáit. A Vadrózsáknál kezdtem, de aztán ők elköltöztek tőlünk messzire. Akkor találtunk rá a Biharira, ahol volt egy fél éve indult csoport, amibe bekerülhettem. Végigjártam a Bihari-iskolát, és tavaly ősszel kerültem föl a nagy együttesbe.

– *A táncon túl mit hoztak ezek az évek?*

– Nagyon fontos, hogy megismertem ezt a közösséget, megtanulhattam, miként lehet benne élni. Megérezhettem a közös siker ízt, ahogyan a közös bulikét is. Számátlan szakmai ismeretséget is szereztem, olyanokat, amelyek befolyásolják az életem irányát. Biztosan sokan hallották már, hogy „biharisok mindenütt vannak”. És tényleg!

– *Például?*

– Példának mondhatom Lőrinczy Györgyöt, akit nemrég neveztek ki a Budapesti Operettszínház igazgatójának, vagy a nagy népszerűségnek örvendő Mesterségek Ünnepe színpadi programjainak két főszerzőjét, Mikóczy Anitát és Pavelka Sárát, akik szintén biharisták, és még sorolhatnám... Nem is gondolná az ember, hogy mennyire át- és átszővi az életét a Bihari! Ez olyan közösség – és ez a legmeghatározóbb élményem –, hogy ha bármilyen gondombajom van, bátran fordulhatok hozzájuk. Olyan háttér a Bihari, amely nem nagyon mérhető máshoz.

Sportolok is, illetve inkább csak sportoltam, mert most az együttes hatvanéves évfordulójához közeledve gözerővel készülünk az ünnepi műsorra, így gyakorlatilag mindennap próbálunk. Eddig atletizáltam, rúdugróként országos korosztályos bajnok voltam. Abban is vannak sikerek, de mégis, a Bihari jobban magához húz. Persze, a sportolóknál is jó a közösség, ott is el lehet menni közösen ide-oda, de a Bihari más, több: a közös kultúrára jól rezdülő emberek vannak együtt.

– *Mekkora szelete ez az életednek?*

– Nagyjából a felét közvetlenül meghatározza, de ide kötnek-kötődnek az egyéb munkáim is. A szemlélet és a közeg, amit a Bihariban megismertem és elsajátítottam, minden tekintetben hasznos és hasznosul.

– *Mit tesz hozzá mindez a magyarsághoz, az önképedhez?*

– Úgy érzem és érezhetem magam magyarnak, hogy nem kell a magyarkodókkal egy követ fűjnom, de ugyanakkor tudom, hogy nem tudnám itt hagyni ezt az országot egyik pillanatról a másikra. Talán sikerül egy arany középúton járnom azáltal, hogy ismerem és művelem a saját hagyományaimat. Ez olyan kapocs, ami lehetetlen né teszi, hogy csak azért elmenjek, mert „nem jó itt”. Annyira szoros vagyok együtt a közösséggel, hogy abból nem bírnék kiszakadni. Bármi lehetne itt, de azt gondolom, hogy ha a saját mikrokultúrámban boldog vagyok, és azt csinálhatom, amit szeretek,

azokkal vagyok, akik nekem is fontosak, akkor ez egy boldog élet a külső körülményekkel együtt, vagy akár azok ellenére is.

– *A saját mikrokultúrádnak, aminek a Bihari a közepé, mik a sarokkövei?*

– A másik legjelentősebb kötődésemet a Budapest-Fasori Evangélikus Gimnázium adja, ott érettségiztem 2012-ben, és ahhoz az intézményhez legalább annyi szál köt, mint a Biharhoz. Nem feltétlenül azért, mert annyira jó volt középiskolásnak lenni, talán inkább egy fontos történetet sikerült elindítanom...

– *Korán kezdted...*

– Tizedikes koromban voltam az Evangélikus Gimnáziumok Országos Találkozóján, amit két évente rendeznek meg. Ez egy művészeti találkozó, ahová meghívják a magyarországi evangélikus gimnáziumok diákjait egy háromnapos programra. Vannak istentiszteletek, beszélgetések, illetve különböző szekciók. Összeáll egy énekkar, vagy egy komolyzenei darabot bemutató zenekar, vannak, akik újságíróként lehetnek jelen,

vagy éppen néptáncosként. Van egy „alkotónap”, aminek egy gála a vége, ahol bemutathatja mindenki, hogy mire jutott, mit alkotott aznap. Nagyjából erről szól az EGOT. Én tizedikben néptáncosként vettem részt, és olyan mély benyomást tett rám a rendezvény, hogy rájöttem, szeretnék egy olyan találkozót szervezni, ami kizárólag a népi kultúráról szól. Ilyesmi eddig nem volt az evangélikus egyházon belül. Volt egy népzenei vonal, de az nem kimondottan a középiskolásoknak szólt. Felvettem az ötletet az iskola igazgatójának, aki elsöre azt mondta, hogy erre idén nincs pénz. Ezt én tudomásul is vettem, de az iskola alapítványánál pályáztam kétszázötvenezer forintra, mondván, hogy szeretnék elhívni két előadót. Elnyertem száznyolcvanezer forintot, s innentől nem volt mese, meg kellett csinálni. Az egyik tanárnővel fogtunk össze, kitaláltuk, miként legyen, megírtuk, és elküldtük a meghívókat. A tizenhat evangélikus közoktatási intézményből három jelzett vissza. Összesen harminc gyerek jött el az év utolsó tanítási napján. Az anyaintézmény csak szolidan képviseltette magát: a hatvan tanárból eljöttek hárman-négyen, a hatszázötven diákból pedig azok, akik segítettek a szervezésben.

Az volt az alapötlet, hogy a diákok bemutatkozó műsora (ének, tánc, zenekarok) mellett profi előadókat hívunk, olyanokat, akik kapcsolatot tudnak építeni a népi kultúra és a diákok között. Azt szerettem volna megosztani, amit én újra és újra megélek. Első körben a Kalákát hívtam el, mert bár az nem népzene, de azért határos vele. Meg elhívtam Bognár Szilviát és a párját is.

– *A kamaszok bátorságával, ismeretlenül nekiláttál telefonálgatni?*

– Majdnem. Gryllus Dániel felé volt kapcsolat. Szalóki Ágit ismertem, mert a régi iskolámban Nits Márta volt az énektanárnő, és Szalóki Ági első gyerek-lemezén mi énekeltünk mint gyerekkar. Ági adta meg Gryllus Dani telefonszámát. Felhívtam, és eljöttek.

Nagyon ösztönző volt az élmény. Az első találkozóra a „Folk Fest a Fasorban” címet viselte. Ez a név, bár utalt a találkozóra, nem volt elég frappáns. A nyári szünetben megálmodtam – ezt vedd szó szerint: megálmodtam – a rendezvény nevét. Az lett a neve, hogy „MEGiNT”.

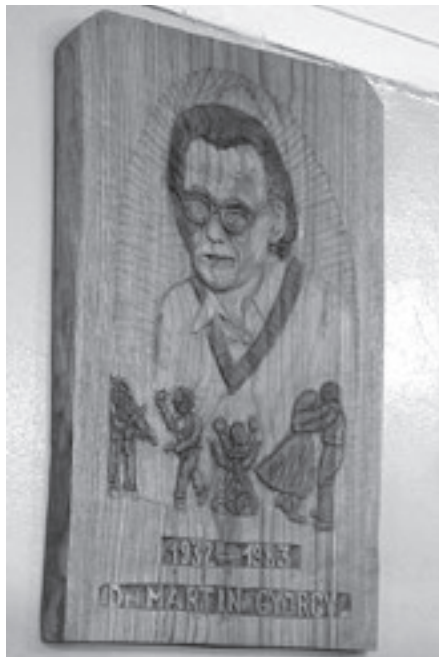
– *Úgy, mint „Újra”?*

– Magyarországi Evangélikus Gimnáziumok Népművészeti Találkozója. Nyilván, mint minden márka bevezetésénél, itt is kellett egy felfutási idő, amíg mindenki megtanulta, hogy mi ez. A második évben Herczku Ági adott koncertet Nikola Parovval, a harmadikban Novák Tatát sikerült elhívni, ami a Biharin keresztül nyilván nem volt nehéz. Tata tartott egy rendhagyó történelemórát „A magyar tánc évszázadai” címmel. A negyedik évben Kallós Zoli bácsi jött el. Mivel nyaranta járok Erdélybe, a szentkirályi és a választói táborokba, adott volt a kapcsolat. Tavaly Andrásfalvy Berci bácsit

hívtuk volna, aki sajnos beteg volt, de Tátrai Zsuzsanna és a Budafolk Band is jó választásnak bizonyult. A következő dátum 2015. február 28. Az Eszterlánc zenekar jön, és ha minden jól megy, Szilágyi Anna néni személyében igazi adatközlő lesz a vendégünk.

– *Azt értem, hogy az elsőt még elvitte a lelkesedés, de azért üres zsebbel nem lehet ilyesmit hosszan csinálni!*

– Eleinte tényleg nem volt semmink csak a helyszín. Szép az iskola díszterme, de annyira kicsi a színpad, hogy azon nem lehet táncolni. Az első két év lement úgy, hogy a gyerekek a parkettán táncoltak. Szakmai szempontból tudni kell, hogy ez igazi rémálom: a bőrtalpú cipő úgy csúszik a parkettán, hogy az borzasztó. A harma-

Martin György (Erdélyi Tibor domborműve)

dik évre szereztünk a Biharból egy kiselejtezett balett-szőnyeget. Ráment egy napunk, amíg kipucoltuk, mert évek óta a padlások hevert, de jó volt, hogy végre van mit a táncosok alá teríteni.

Ötödik évben egy egyházi pályázaton nyertünk annyit, hogy tudtunk csinálni egy mobil-színpadot. Ez sajnos nem készült el időben, úgyhogy a felavatása majd 2015 tavaszán lesz.

– *Ezt hívják dinamikus fejlődésnek?*

– Törekszünk arra, hogy jó előadóink legyenek, és arra is, hogy eljöjjenek a fiatalok. Tavaly már százötvenen voltak, tehát megötszöröztük a közönség létszámát. Mindezek mellett próbálunk arra is pénzt teremteni, hogy legyen, lehessen színházi élmény, „adjuk meg a módját” a táncnak is.

– *Neked közben valamikor le is kellett érettségizned...*

– A harmadik MEGiNT után érettségiztem, azóta a Budapesti Műszaki és Gazda-

ságtudományi Egyetemre járok műszaki menedzser szakra. Ez azért izgalmas, mert nem leszek sem mérnök, sem közgazdász, hanem a kettőnek az ötvözéséből lesz valami, amihez mindenképp jónak kell lenni. Olyan tantárgyak vannak, mint mikro- és makroökonómia, de ugyanolyan hangsúllyal ott van mellette a fizika, a kémia és a biológia is. Komplex tudásra lehet szert tenni, amit azzal szoktak lekicsinyelni, hogy a műszaki menedzser „igazán” nem ért semmihez. Ugyanakkor én azt érzem, hogy minden területre ad rálátást, és bármerre el lehet indulni innen. Azt gondolom, hogy ez nekem azért is jó, mert úgy tűnik, hogy szervező típus vagyok. Annyi mindent hozhat az élet, és fel is kell készülni mindenféle!

Budafolk Band
(fotók: Fehér Jenő)

A harmadik évetem kezdtem el idén az egyetemen, és tudom, hogy ilyenkor már keresni kell a továbblépés lehetőségét. Ami engem izgat, az a menedzserség, érdeklődési körömből adódóan a kulturális irány. Nekem gyerekkorom óta álom, hogy a Művészetek Palotájában dolgozhassak. 2004-ben nyílt meg, s amikor először ott jártam gyerekként, elbűvölt a hely. Ráadásul a Biharival rendszeresen járunk oda fellépni, így van némi rálátásom arra, hogy miként működik. Nem is csak az, hogy milyen emberek lépnek fel nap-nap után, hanem az egész közeg...

– *Ambiciózus ábránd, vagy több annál?*

– Most ott tartok, hogy ösztől önkéntesként dolgozom a MŰPÁ-ban. Ez abból áll, hogy van szerződés, és ennek értelmében egyetemi tanulmányaim mellett bejárhatok, megismerhetem, segíthetem a ház működését. Nincs megkötés, hogy mikor megyek be, csak annyi, hogy egy héten maximum három napot lehetek benn. Elsőre a szcenikára osztottak be, de a terv az, hogy végigtapasztalhatom a ház összes tevékenységét. Ez tényleg öröm, mert olyan tudást kapok, ami megfizethetetlen.

– *Nem fura, hogy visszajársz az egykori gimnáziumodba?*

– Sok minden köt oda. A MEGiNT szervezése kapcsán felmerült, hogy pályázatokra van szükség, mert a pénzt nem adják „csak úgy”, s évről-évre komoly fejtörést okoz, hogy miként teremthető elő, ami kell a színvonalhoz. Erre az a kézenfekvő mód, hogy pályázatokat írok, mint a színpad esetében is. Idén tavasszal három pályázatot írtam, mind a hárommal nyert az iskola. Kaptunk támogatást határon túli tanulmányi kirándulásra, aztán egy természettudományos pályázaton is, és a MEGiNT-re is nyertünk. Az iskola most ünnepli a negyedszázados jubileumát, ennek kapcsán az NKA-támogatás körüli papírmunkát is én végeztem el.

– *„Iskola-menedzser”?*

– Ez sem csak a pénzről szól. A Fasori Evangélikus Gimnázium olyan háttérrel adott nekem, ami miatt nem tudok és nem is akarok elszakadni onnan. Visszamegyek a tanévnyitókra, eljárók a karácsonyi istentiszteletre. Igazából fel sem merült, hogy a MEGiNT szervezését abbahagyjam.

– *Hogy kerül a képbe Martin György?*

– A harmadik találkozó során találkoztam egy öregdiákkal, akivel azóta is jó kapcsolatban vagyok. Dr. Liptay György kémikus, az MTA doktora, volt fasori diák azt kérdezte, tudom-e, hogy Martin György az osztálytársa volt és ide járt, ebbe a gimnáziumba. Akkor még le sem esett, hogy ez milyen jelentős dolog. Aztán a negyedik találkozón emléktáblát avattunk Tinka tiszteletére, a Hagyományok Házában lévő emléktábla „testvérét”, ezt is Erdélyi Tibor készítette. A táblaavatáson ott volt Borbély Jolán, Karácsony Zoltán, Éri Péter... Igazából ott, a táblaavatáson jöttem rá, hogy ez milyen fontos ügy. Az egyházon belül, és a szakma előtt is.

Az iskolában bronz és márványszobrok vannak, nem is kevés. Ezek közé került a fa dombormű. Felmerült egy márványtábla ötlete is, de nem illett volna Tinka emlékéhez. A fa emléktábla sokkal méltóbb formája a róla való megemlékezésnek.

A táblaavatást követően idén is volt egy kis megemlékezés, amiből megpróbálunk hagyományt csinálni.

– *Úgy tudom, ez a történet sem rekedt meg az emléktábla szintjén.*

– A pályázatokkal foglalkozva azt vettem észre, hogy megfelelő szervezeti háttér nélkül kiszorulunk egy csomó lehetőségből. Erre megoldást kínál, ha létrehozunk egy kulturális egyesületet. A találkozók kapcsán kialakult egy olyan „mag”, amelynek a támogatása biztosra vehető. El is kezdődött a munka. Szeptember elején volt az alakuló ülésünk huszoneg alapító taggal. Még a kerület volt országgyűlési képviselője is támogat minket! Az alakulást elsőre elmeszelték, de már leadtam a hiánypótlást, így rövidesen hivatalosan is működhet a Martin György Kulturális Egyesület. Persze, a célok

nem merülnek ki az anyagiakban, pontosan látom, hogy Martin György szellemi hagyatékát iskolán belül és kívül is ápolni kell.

– *Szerinted mindenki örül majd egy újabb egyesületnek?*

– Én tényleg ezt remélem, hiszen nem akarunk senkivel szemben konkurenciaként megjelenni, viszont szeretnénk együttműködni a már meglévő szervezetekkel. Szívesen részt vennénk egy Martin György emlékévké szervezésében, de sok más ötletünk is van.

– *Ilyen aktivitás mellett már nem is csodálom, hogy a Junior Prima-díj jelöltje voltál.*

– A Bihari 2012-ben Prima Primissima díjat kapott, ez ösztönzést adott az együttesnek, hogy körülnézzenek a saját házuk táján. Idén Boros Sándor és Neuwirth Panni azt találták ki, hogy engem jelölnek. Amikor elmondták, el sem hittem. Én csak egy mozdítógó vagyok, és támogatás nélkül nem lehetnék senki. Nem kaptam meg a díjat, de ettől csak még motiváltabb lettem. Maga a jelölés is óriási dolog, olyasmiről, ami nem nekem szól, hanem azoknak, akikkel együtt munkálkodhatok azon, ami szerintem fontos és értékes.

– *Tüllépve a Bihari keretein és az életed közvetlen sarokpontjain: te milyennek látod a táncművészetet?*

– Szerintem rettentő fontos, hogy – még ha módosult formában is, de – városiként megélhetjük azt a közösségi élményt, azt az összetartozást, ami régen természetes létezési formája volt a vidéknek. Ami engem kifejezetten zavar, hogy kezd elveszni az intimitás, ami régebben vastagon benne volt. Arra gondolok, hogy a világgal együtt gyorsul a néptánc is. Az a menő, ha egy másodperc alatt csinálz harminc csapást, és közben nem veszed észre, hogy van partnered is. Ez nem jó irány, nem egészséges, bízom benne, hogy lassan magától lecseng. Ugyanakkor örülök, hogy volt és jól sikerült a Fölszállott a páva, mert szerintem sok emberhez eljutottak ezek az értékek.

– *Már csak életkorod okán is érdekel, mit gondolsz a népzene és az egyéb zenék egymásba szűrődéséről, a popositott-rockosított népzeneről, a világzenéről.*

– Eddig nem került szóba, de én alapvetően zenei mindenevőnek tartom magam, nem a műfaji határok szerint válogatom ki azt, amit hallgatásra érdemesnek gondolok. Nem hiszem, hogy csípőből meg kellene mondani, hogy mi a jó és a követendő. Amit Nikola Parov képvisel, vagy éppen a Makám, vagy Szalóki Ági, Bognár Szilvi – hosszan sorolhatnám –, az szerintem járható út. Szeretem, ahogy náluk keverednek a műfajok és a zenék. Nem zavar, hogy valami egészen újat hoznak létre abból, amiből táplálkoznak. Szerintem szükség van ilyesmire, hiszen azokat az embereket is meg lehet szólítani, akik képtelenek arra, hogy meghallgassanak egy sercegő felvételt valamilyen régi gyűjtésből. Ezek könnyedebb, könnyebben emészthető dolgok. Az operában is azt mondjuk, hogy Verdi könnyen emészthető, Wagner meg a maga négy-ötórás darabjaival rákészülést igényel.

Vagy ott a jazz, ami alapvetően ugyanúgy improvizációs alapú zene, innentől pedig nem tudom hibának érezni azt, ha valaki oda nyúl, és olyan zenét hoz létre, ami hangzásvilágában a Kárpát-medencét idézi, és hozzáad egy újabb szabadságfokot. Talán közhelyszámba megy, de Bartók is ehhez a kérdéskörhöz tartozik. Össze gyűjtött mindent, amit csak lehetett, és közben felépítette a saját muzsikáját. Érdemes ilyen szempontból is meghallgatni mondjuk akár a Kékszakállú herceg várát.

Van és kell hogy legyen autentikus oldal, de kellene azok is, akik a maguk útját próbálgatják. Így van ez a táncban is. Például a Bihari soha nem állt ellen, ha kísérletezgetésről volt szó, de – és ez fontos! – van autentikus irány, ami egyáltalán nem zárja ki a „kortárs moccanásokat”.

Grozits Károly

Sipos János: Kyrgyz Folksongs

L'Harmattan Kiadó – MTA BTK Zenetudományi Intézet, Budapest, 2014.

A helyszíni gyűjtésekkel hitelesített keleti népzenei kutatásoknak magyar részről nagy hagyománya van, elég, ha Bartók Béla anatóliai vagy Vikár László cseremiszi, csuvas, tatár és baskír gyűjtéseire gondolunk. Ezt a kutatássorozatot folytatom magam is immár huszonhat éve anatóliai, kaukázusi, kazak, kirgiz, azeri, észak-kaukázusi karacsáj-malkár és türkmén expedícióimmal, publikációimmal. A munka kezdetben a magyar népzene keleti elemeinek felfedezésére koncentrált, de ez a soknemzetiségű Volga-Káma-Bjelaja vidék népzenei vizsgálatával hamar areálissá, majd egy hatalmas török nyelvű terület összehasonlító népzenei elemzésévé változott.

Kutatásom elsősorban török nyelvű népeket érint, mégsem egysíkú, mert e népek népzenei nagymértékben különböznek egymástól, ráadásul a népzenei összefüggések alapvetően eltérnek a nyelvek közötti kapcsolatrendszerétől. Így a törökségi kutatás valójában egy komplex zenei világ vizsgálata, és az ebből levont tanulságok a magyar népzene és más népzenei értelmezésénél is tanulságokkal járhatnak.

Ezen szélesebb kereten belül kell olvasnunk a most megjelent könyvet is, amelyvel többek között összekötjük a kazak népzenei keletebbre lakó török és mongol népek zenéivel. Ugyanakkor a kirgiz népzene feltárása önmagában is fontos, mert e tárgyban elenyészően kevés az analitikus és összehasonlító publikáció.

A kötet anyagát elsősorban saját gyűjtéseim adják; a dalokat magam gyűjtöttem, jegyeztem le és elemeztem. A 2002-ben Yssyk-Kölben, Narynban és Biskekben végzett kutatásaimat 2004-ben At-Başı környékén és Talasban folytattam. Elolvastam a hozzáférhető publikációkat, és lejegyeztem, áttanulmányoztam Somfai Kara Dávid kirgiz gyűjtéseit is, amelyekben a délnyugati vidékekről is vannak dallamok. Néhány éve már úgy tűnt, hogy a kirgiz voká-

lis népzeneiről elegendő megbízható anyag van a kezemben ahhoz, hogy vállalkozhassam egy átfogó kirgiz népzenei kötet megírására.

A kirgiz népzene eltűnésének sebességét látva, ez a kutatás nem várható magára sokáig. Ahogy a világ sok részén, a kirgiz városokban, falvakban is tapasztalható a jelen médiatársadalmának, és előzőleg a szovjet birodalomnak az autentikus folklórra tett romboló hatása. Kirgizisztánban a siratót leszámítva a régebbi dallamokat kizárólag a hatvanöt-hetven évesnél idősebbek tudják, és az ő emlékezetükből is sokszor csak kitarató, fáradságos munkával lehet előbányászni azokat. Itt valóban az utolsó órában vagyunk. Néhány évtizeden belül ez a generáció kihal, és velük együtt a kirgiz népzene régi rétegeinek az emléke is eltűnik. Valójában már ma is csak zenei emlékek gyűjtéséről lehet szó.

A kutatás jelentőségét növeli, hogy ilyen jellegű, areális és a törzseket is figyelembevevő kutatás korábban Kirgizisztánban nem történt. A felvett anyag a zenei következtéseken kívül nyelvi és kulturális tanulságok levonására is alkalmas lehet.

Az első fejezetben Kirgizisztán rövid ismertetése olvasható, majd bemutatom a

kirgiz etnogenezis főbb tényezőit és az ezzel kapcsolatos főbb nézeteket. Kitérek a magyar kutatók korábbi kirgiz kutatásaira, és saját kirgiz népzenei gyűjtőútjaimról is adok összefoglaló beszámólót.

A második fejezetben a magyar népzene-kutatás finnugor és török népzenei vizsgálatára vonatkozó hagyományával ismerkedhet meg az olvasó. Sorra veszem a fontosabb régi magyar népzenei stílusokat, és megvizsgálom esetleges török, ezen belül is kirgiz kapcsolataikat.

A harmadik fejezet a korábbi kirgiz népzenei publikációk rövid áttekintésével kezdődik, majd a kirgiz dalok zenei jellemzőinek bemutatása következik. Megismerkedünk a műfajokkal, a dallamok formai jellegzetességeivel, a kirgiz népzene ritmikái és hangnemi alapjaival. Kitérek a kirgiz hangszeres népzene, a kirgiz énekes epika bemutatására és az epikus énekek zenei alapjaira is.

A negyedik fejezetben található a kirgiz dallamok osztályozása. Ez a kötet talán legnehezebben olvasható, de messze a legtöbb újdonságot tartalmazó része, amelynek célja a kirgiz népdaltípusok, csoportok, osztályok és stílusok bemutatása. Az egyes dallamcsoportokhoz őket jól reprezentáló összesen ki-

lencvennégy dalt is közlök, így a fejezetet figyelmesen tanulmányozó és a bemutatott példa-dalokat meg is tanul olvasó tisztában lesz a kirgiz népzene alapvető melódiáival és a közöttük levő zenei kapcsolatokkal.

Az ötödik fejezet 332 népdalból álló antológia, amely az előző fejezetben megismert dallamcsoportokhoz ad értelmező háttérteret. Ez jelenleg a megjelent legbővebb kirgiz dallamgyűjtemény.

A hatodik fejezetben a kirgiz dalszövegeket és azok angol fordítását látjuk.

A hetedik fejezetben az anatóliai, azeri, türkmén, karacsáj, Volga-vidéki (tatár, baszkír, csuvas) és kazak népzene madártávlatból történő összehasonlítását kísérem meg.

A nyolcadik fejezetben térképek és részletes mutatók találhatók a gyűjtési helyekről, énekesekről, műfajokról, dalszövegekről, zenei formákról, hangterjedelemről, kadicenciákról, hangsorokról és a ritmusképletekről.

A kötetet bő bibliográfia zárja.

Most hadd szóljak egy kicsit részletesebben kutatásom magyar előzményeiről és kutatóújtajmról.

*

MAGYAR KUTATÓK A TIEN-SAN VIDÉKÉN

Magyar kutatók régóta kutatják a magyar nép és kultúra keleti kapcsolatait. Közülük többen is megfordultak a mai Kirgizisztán területén, például Vámbéry Ármin, Almásy György és Princz Gyula.

Vámbéry Ármin (1832–1913) a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából tett közép-ázsiai utazást. Noha nyelvészeti eredményeit a tudomány azóta túlhaladta, néprajzi megfigyelései ma is helytállóak, iránymutatóak.

Almásy György (1867–1933) utazásai hozták tudományos szempontból a legtöbb eredményt. Ő 1900-ban vett részt egy kilenc hónapos expedíción, amelynek során pontos adatokat jegyzett le a Tarim-medence, a Narin-völgy, a Tekesz-medence és az Yssyk-tó vidékének flórájáról és faunájáról, valamint a népelet főbb mozzanatairól is. Az állattartás, földművelés, kereskedelem, viselet ismertetése mellett a század eleji etnikai állapotokról is korrekt képet adott. Almásy főképp kirgiz földön járt, és kísérői is többnyire kirgizek voltak. Kiemelkedő fontosságú tevékenysége volt a szövegfolklor gyűjtése, a Manasz-eposz részleteinek lejegyzése; ez utóbbit Európában elsőként ő közölte nyomtatásban. Princz Gyula és Herbert Archer társaságában 1906-ban még visszatért a Tien-San hegységbe, majd innen tovább ment Kínába.

Princz Gyula a geológia és a geográfia terén tett olyan megfigyeléseket 1906-ban,

az Almásy-expedíció résztvevőjeként, amelyek addig elkerülték az orosz katonai térképek figyelmét. Ezenkívül a nomád életmódról, viseletről, temetkezési szokásokról szóló leírásai is páratlan értékűek, ezeket kitűnő rajzaival is szemléltette. 1909 áprilisában ismét visszatért Belső-Ázsiába, a Baku–Krasznovodszk–Taskent útvonalon érkezett Andzsánba, majd a Kalmak hágón keresztül átkelt a Fergánai-hegységen, elsősorban a Tarim-medence nyugati vidékét járva be.

Ezután hosszabb szünet következett a közép-ázsiai magyar kutatásokban, amelyet a Kunságból származó és magát kunnak valló Mándoky Kongur István (1944–1992) tört meg, aki errefelé kereste a kun nyelv magyarországi emlékeinek analógiáit. Mándoky leginkább a kun műveltség elemeivel foglalkozott.

És most a zenetudomány képviselőjeként magam jelentkezem a kirgiz népzene összehasonlító kutatására.

*

NÉPZENEI GYŰJTŐÚTJAIM

KIRGIZISZTÁNBAN

Első pillantásra Kirgizisztán teljes körű népzenei feltérképezése hiú ábrándnak látszott, de néhány nagyobb terület és az ott élő törzsek dallamainak összehasonlító elemzése megvalósítható és izgalmas feladatnak tűnt. Az első lépést 2002 szeptember-októberében tettem meg.

Kezdeti céloom az volt, hogy felgyűjtsem és összehasonlítsam két nagy kirgiz területen élő törzsek zenéjét. Az egyik terület az Yssyk-Köl volt az itt élő *buğu* törzssel. A törzs kiválasztása mellett szólt nagy múltja, és Ajtmatov híres regénye, a „Fehér hajó”. A másik terület Naryn megye volt az itt élő *çerik*, *moğdolor* és *saribağış* törzsekkel. Naryn Kirgizisztán egyik legelzártabb, legszegényebb és a hagyományokat legjobban őrző vidéke. Északon ugyanis erős az orosz illetve a kazak, délen a tadzsik és az üzbég hatás, míg a Naryn megye déli részén, a hegyek között, a kínai határtól mintegy százötven kilométerre lakó kirgizeket jóval kevesebb idegen befolyás éri. Ez annál inkább így van, mert a határ túloldalán, Kínában is oda vándorolt kirgizek laknak.

Az MTA Zenetudományi Intézet igazgatója, Tallián Tibor segítségével a magyar és a kirgiz akadémiai között kapcsolatfelvételt kezdeményeztünk. Hosszas várakozás után jött egy meghívólevél a Kirgiz Akadémiától, a vízumhoz szükséges formális meghívásban azonban hiába reménykedtem. Ismertem viszont az Almati-i magyar nagykövetet, Jaczkovits Miklóst, aki Kazahsztán mellett a magyarok kirgizisztáni nagykövete is volt, ő megígérte, hogy a Biskeki repülőtéren megkapom a vízumot.

*

A 2002-ES YSSYK-KÖL-I GYŰJTÉS

2002 szeptemberében indultam útnak. Az utazás Budapestről Biskekbe meglehetősen hosszú: Budapest–Isztambul mintegy két óra, az isztambuli repülőtéren jó pár óra várakozás, majd öt órás repülőt Biskekbe. A kirgiz fővárosban csak néhány napot időztem, céloom elsősorban a gyűjtőutak megszervezése volt. Felvettem a kapcsolatot a Kirgiz Akadémiával, kiderült azonban, hogy az itt dolgozók nagy szükségben élnek, örülnek, ha a munkahelyre való utazásra és élelemre elég a pénzük. A Kirgiz-Türk Manas Egyetemen ismerkedtem meg Ulanbek Tinçilik Uulu-val, aki azután kísérőm lett 2002-es és 2004-es Naryn-i valamint 2004-es Talas-i gyűjtésem alatt. E rendkívül értelmes, ügyes ember közreműködése nélkül nem lettek volna ilyen eredményesek kirgiz gyűjtőútjaim.

2002-es első utamhoz végül Somfai Kara Dávid turkológus kirgiz feleségének újságíró apja ajánlott egy Issyk-Köl vidékén lakó *buğu* nemzetiségű fiatalembert, Tileket, aki soförként és kísérőként volt aztán melletttem.

Az első terepmunka 2002 szeptemberében zajlott le Yssyk-Köl Barskoon falvának környékén. A kirgiz nyelv közeli rokona, szinte nyelvjárása a kazaknak, de míg a kazakok a mongolokhoz hasonlóan igen erősen redukálnak, a kirgizek szépen kiejtik a magánhangzókat. Így Kirgizisztánban könnyebb feladat volt a nyelvi érintkezés. Kirgiz tudásomat néhány nap alatt sikerült olyan szintre fejleszteni, hogy irányíthattam a gyűjtés folyamatát, megértettem az elhangzottak lényegét, és az adatközlőknek is fel tudtam tenni kérdéseket.

Az Issyk-Köl-i gyűjtés során Barskoonból indultunk gyűjtőutakra a környező kis falvakba. A teljes gyűjtő naplót nem másolhatom ide, de egy „átlagos” nap krónikájával megismertetem az olvasót.

Barskoonban Tilek szüleinek a házában laktam. Fáraasztó, de igen előnyös ugyanis, ha folyamatosan anyanyelvi, helyi közegben van a gyűjtő, többek között így gyűjtés után este meg lehet beszélni a napot, a tanulságokat, és el lehet kezdeni a következő nap munkájának a tervezését.

Korán reggeliztünk, majd útra keltünk a környező falvak valamelyikébe. Gyűjtőtünk házakban, út mentén, jurtákban, pásztorzálláson. Szeptember 25-én, a nyolcadik napon például Tilek azt javasolta, hogy látogassuk meg nagybátyját, aki a falut körülölelő hegyekben, a nyári legelőn van állataival. A *ajjala* messze volt Barskoonától, mintegy kétórás kapaszkodás után értünk oda. A csordás nem volt ott, elment, hogy meg-

„Síratógyűjtés egy jurtában”

„Hangolják a kobuzt” (fotó: Sipos János, 2004)

„Kirgiz pásztor Barskoon yayla-ján” • „Kirgiz aksakalok”

„Gyógyítás Mancili Ata-ban”

„Gyűjtőtársammal, Ulanbakkal a Tien-Sanban” • „Kirgiz kisfiú a jurtájuk előtt”

„Kirgiz pár” (fotó: Sipos János, 2002)

„Kirgiz asszony siratóéneklés közben”

„Négy kiváló falusi énekes” (fotó: Sipos János, 2004)

keressen néhány elbitangolt tehenet. A családja megvendéglelt frissen fejt tejjel, éppen kisült lepénnyel és házi vajjal; ilyen finomat talán csak a nagyvárosok luxuséttermében lehet kapni. A ragyogó napsütés és a gyönyörű kilátás elkápráztatott. Természeti adottságait tekintve Kirgizisztán valóban a kelet Svájcja lehetne. Közben kipróbáltuk a lovakat is, és előbukkant egy két és fél méter hosszú, vastag, színfekete szörnyeteg kígyó, amelyet Tilekék nagy nevetve üldözöbe vettek, és meg is fogtak. Óvatos kutatóként ebben a mókában nem vettem részt.

Később a csordás feleségével beszélgettünk, és felvettünk tőle énekeket is, majd a pásztorfiú *hüddintéseit* rögzítettük – a pásztorok ezekkel kommunikálnak nagy távolságra. Nemsokára a gyakorlatban is használtvettük ennek a tudománynak, ugyanis a távolból felhangzott majd fokozatosan közleledett a bácsi üdvözlő hangjele.

A csordás mokány, szívós kis ember volt, mosolygós szemekkel és nagy jóindulattal. Szeretettel köszöntötte unokaöccsét, Tileket és minket, a vendégeket. Megvacsoráztott. Közben Tilek intett, hogy adjam át az ajándékba hozott vodkát. Igen ritkán adok italt az adatközlőknek; ennek oka nem a hét főbűn egyike, a fősvénység, hanem az, hogy a részeg ember csak hiszi, hogy szebben énekel, mint józanon. Ám, mit volt tenni, odaadtam az italt, amely hamarosan megkezdte útját a bácsi torkán lefelé.

Abdildayev Šükür pásztor 1933-ban született Barskoon falvában. Elénekelte a Kök-Corgo (kék ló) dalt, Caramazan (Aj, Ramadán) vallási énekeket, részleteket a Manas eposzból, dalt Barskoonról és annak Čoñ-Cargılçak hegyi legelőjéről, a fiatalok dalát, szerelmes dalokat, sőt még siratót és menyasszonybúcsúztatót is. Ez utóbbiakat azért, hogy ne kapacitáljuk már annyira feleségét a női énekekért. Este azután lefelé versenyt futottunk a sötétséggel, mert a hegyekben sok a farkas, éjszaka nem tanácsos úton lenni.

Össességében mintegy kétszázhusz dalt gyűjtöttem Yssyk-Köl környékén, huszonöt helyen ötvennégy adatközlőtől. Ezek jelentős része hagyományos népdal volt, bár az anyag tartalmazott újabb, szovjet éra-béli dalokat is. Hangszeres dallamok, a dallamokkal kapcsolatos információk, fotók, a falvak életéről készült képek és interjúk egészítették ki a gyűjtést.

*

BISKEK

Az Yssyk-Köl-i gyűjtés után a fővárosban töltöttem néhány napot. Itt akkoriban a rossz közbiztonság miatt a külföldinek nem volt tanácsos egyedül laknia. Az egyetem török tanárai állandó félelemben éltek, ami-

nek több oka is volt. Az egyik a kereseti különbség: a fővárosban is igen nagy volt a szegénység (az átlagfizetés 25-100 USD), amíg a kirgiz tanárok 1000 USD-t, addig pl. a Manas Egyetem török tanárai 2-3000 USD-t kerestek.

Lekezelő, néha arrogáns magatartásuk sem tette az itt dolgozó törököket szimpatikusá a kirgizek szemében. Ottani tartózkodásom alatt egy törököt majdnem halálra vertek, a törökök viszont négy kirgizt megkéseltek. Engem is már a harmadik napon kiraboltak. Kirgizisztánban meglehetősen erős a maffia, és sokféle nemzetiségű: kínai, csecsen, orosz... Elterjedt a droghasználat, a rendőrség és az államapparátus igen korrump. Pénzzel majdnem mindent el lehetett intézni, ugyanakkor munkára bírni még pénzzel sem könnyű az embereket. A dalok lefordítását például sokáig nem tudtam elérni, pedig ottani viszonylatban igen jó fizetséget ígértem és előleget is adtam.

Biskekben két adatközlőtől gyűjtöttem: egy, a déli Os környékéről származó aszszonytól, valamint egy Nurak Abdirahmanov nevű előadóművésztől. Az Os környéki déli kirgiz népesség erős iszlámhite és a többiekől eltérő kultúrája miatt külön is figyelemre méltó. Ezt a déli anyagot később Somfai Kara Dávid gyűjtésének dallamaival egészítettem ki.

*

A 2002-ES NARYN-VIDÉKI GYŰJTÉS

Mint említettem, az első gyűjtés előtt megismerkedtem a Narynból származó Ulanbek Tinççılık Uuluval. A szegény, zárt és idegen befolyástól szinte teljesen mentes Naryn megyén belül központnak a kínai határhoz közel eső At-Başı választottuk, itt és a környező tizenöt faluban gyűjtöttünk. A szervezés egészen kiváló volt. Kísérőm apja este telefonált a meglátogatandó falvakba, és mire reggel tíz óra körül kiértünk, már számos kiváló adatközlő várt minket. Velük kezdtük a gyűjtést egy központi helyen, majd a házakban folytattuk. Ezen a környéken a népzene gyűjtés szempontjából jobb volt a helyzet, mint Issyk-Köl mentén. Ezt mutatta a gyűjtött háromszázharminc dal mennyisége és főleg zenei minősége. Ezeket tíz faluban és a nyári szállások jurtaiban gyűjtöttük nyolcvanhat férftól és nőtől.

*

A 2004-ES GYŰJTÉS

Már 2002-ben elhatároztam, hogy mindenképpen folytatni fogom az At-Başı környéki gyűjtést. A hegyek övezte tizenöt falu zenéje egy újabb kiegészítő expedícióval feltérképezhetőnek tűnt. Reméltem, hogy így részletes kép készülhet egy adott terület zenéjéről. Emellett 2004-ben még egy nagyobb gyűjtést is terveztem Talasba. Már látszott, hogy

kiegészítve más kutatók déli anyagaival, a gyűjtések végén a teljes kirgiz vokális népzeneről is megbízható anyag lesz a kezembem.

A visszatérést szükségessé tette az is, hogy 2002-ben Narynban a felvett hatalmas dallammennyiség ellenére a gyűjtés utolsó napjáig újra és újra addig ismeretlen dallamok bukkantak elő. A 2004-es gyűjtésre április-május havában került sor. Kirgiz kísérőm ugyanaz az Ulanbek volt, akivel 2002-ben At-Başı környékén gyűjtöttem. Régebben rendőr volt, de leszerelt, apja pedig egykori párttitkár, most újságíró, igazi kirgiz hazafi, aki hatalmát nem arra használta, hogy meggazdagodjon, hanem védje kiszolgáltatott földijeit. Mai napig nagy tisztelet övezi, jellemző, hogy régi funkcionárius volta ellenére a vallási *ezant* is ő énekl.

2004-es megérkezésem első napjain Biskekkel ismerkedtem, festményeket nézegettünk, sétáltunk, térképet vettünk. Az ismerősök szerint mostanában egyre több a munkahely, de a lakások ára két év alatt a két-háromszorosára nőtt. Ígéretes lehetőség lenne a turizmus, de nagy a korrupció, és a közbiztonság is hagy kívánnivalót maga után.

Ulanbek elintézte a rendőrségen a bejelentkezést, délután négy óra körül autóval indultunk At-Başı felé. A gyönyörű, havas hegyeket nézve, beszélgetve gyorsan telt az idő, este tíz óra felé érkeztünk meg. Vacsora, alvás. Állítólag At-Başıban meglehetősen nagy a sugárzás a kínai atomkísérletek miatt, igaz Biskekben is magas a szint.

At-Başı 1810-ben alapították, a selyemút megállóhelye volt. Környékén a Tien San hegység egy gyönyörű völgyében tizenöt falu van. Ezekbe a falvakba a '20-as és a '30-as években telepítették le erőszakkal az addig nomád kirgizeket. A bay-októl elvették az állatokat, és a szegényeknek adták, pontosabban kolhozokat hoztak létre. A bay-okat száműzték Ukrajnába vagy a Kaukázusba, nemigen jött vissza közülük senki. A környéken régebben főként *çerik* törzsbéliek laktak, a *saribağış* és *moğoldor* törzsek később telepedtek ide. A törzsek házasodnak egymás között, régebben is így volt, nagyobb feszültségek nincsenek.

Minden reggel nyolc körül indultunk gyűjteni. A papa előzőleg odatelefonált a falvakba, és mire a helyszínre értünk, már tíz-tizenöt idősebb férfi és nő várt minket a kultúrházban, népviseletben, és kezdődhetett a munka. Minden népzene gyűjtőnek ez az álma: amint az egyik énekes kifogyott a tudásából, rákezdett a másik; ha valaki hazament, jöttek helyette mások. A kultúrház után az emberek házaiban folytattuk a gyűjtést. Nem volt ritka, hogy egy nap hetven dalt gyűjtöttünk.

Ismét csak egyetlen nap néhány eseményeit idézem fel. Április 25-én reggel egy *gözaçik*-ot, azaz „látóasszony“ kerestünk fel. Uusoon kızı Turdububu a *çerik* törzsből való, Kazibek falvában született. Ismeri a múltat, jósol a jövőről, a várható rossz és jó eseményekről. A rendőrségnek is segít nyomozni, gyógyít is. Kiválóan ismeri a Koránt, imákat is mond. A jóslás mellett játékgúrákat készít, ebből él. Hosszú életet jósolt nekem, és azt, hogy egy jó vízi szellem támogat.

A látóasszony után At-Başıban gyűjtöttünk néhány férfitól és nőtől. A számos sirató mellett felelgetős dal, gyermekdal, gyermekeknek énekelt dal, fiatal lány éneke, szerelmesdal, népdal, Caramazan vallási ének, valamint modernebb dalok bukkantak elő. Az énekesek főleg *çerik* törzsbeliek voltak. Kılátogattunk a vásárba, ahol az ígéretek ellenére sem lehetett gyűjteni, ezért visszatértünk az eredeti helyszínre. Itt Asanova Alisa, egy tízgyermekes *moğoldor* nő énekelt húsz, eddig még nem hallott dalt, műfajukat tekintve altatót, siratót, sorsdalt, fiatalok dalát, leánybúcsúztatót, Caramazan-t, bekbekeyt, háborúba induló férjnek szóló dalt, keserveseket, esővarázsló éneket, mézőn végzett munka közbeni dalokat, felelgetős dalokat, legények dalát és más népdalokat. Ez a gyűjtés szinte minden fontos műfajból példát adott, másrészt sok érdekes variáns, sőt néhány korábban általam nem hallott dallamtípus is előkerült. Ennek nagyon megörültünk, mert az utolsó napokban lényegében már csak felvett dallamok többé-kevésbé ismert változatait találtuk meg. Mint általában, este 6-7 óra körül értünk haza, farkaséhesen. Megvacsoráztunk, áttekintettük a gyűjtést és megterveztük a következő napot.

Az At-Başı-beli gyűjtés végeztével április 28-án Biskekbe mentünk. Török barátainkkal este az Operát látogattuk meg. Alvás a Dostluk hotelben, végre jó fürdő, kényelmes ágy. Itt főleg oroszok illetve angolul beszélő külföldiek laknak; nem csoda, hiszen egyetlen nap egy helybeli havi bérébe kerül. *Kuday buyursa* – ha Isten is úgy akarja, holnap Talas-ba megyünk.

*

A 2004-ES TALAS-VIDÉKI GYŰJTÉS

Április 29-én indultunk Talasba. Először Kazakisztánon keresztül akartunk oda kanyarodni, nem volt azonban többszöri belépésre jogosító vízumom, ezért a határról visszafordulva átszeltük a hóborította hegyeket. Az öreg autó régi gumijai nehezen birkóztak meg a hóviharok által befújt havas, jeges utakkal, gyakran kellett kiszállni és tolni. Nagy megkönnyebbülésünkre estére mégiscsak átértünk a hegyen, és megér-

a)

b)

Kétsoros, ion és fríg bekbekey dallamok

keztünk Párizsba; így hívják a hegy túloldalán levő, nem igazán fényes vendéglőt. Ettünk *mantı* és *porport*, majd tovább gördültünk Talas megye Talas nevű székhelye felé.

Másnap reggel felfogadtunk egy helyi fiatalembert, hogy segítsen a gyűjtésben. Először helyi tanárokkal találkoztunk, akik, az itteni értelmiségre jellemző módon, oroszos dallamokon kívül mást nemigen tudtak. Még a Caramazan dallamok és a siratók is eltorzult formában, művies előadásban hangzottak az előadásukban. Kezdődhetett a szokott feladat, részletesen elmagyarázni segítőknek, mit is akarunk. Ez most nem volt olyan nehéz feladat, mert Ulanbek már mindent tudott.

Ezután Talasban és a körülötte levő falvakban rendkívül eredményes gyűjtést végeztünk, ismét a napi hetven körüli dallammennyiséggel. Tizenegy faluban háromszázharminchat dallamot találtunk, ami ismét szép teljesítménynek tűnt. Itt is nagy a szegénység. Az egyik helyen (pl. Taldi-Bulakban) víz nem volt, máshol áram, a WC sok helyen az utca végén. A gyűjtés itt is könnyen ment, az öregek szívesen jöttek össze, és énekelték az egyik dalt a másik után.

A 2004-es út összességében még a két évvel korábrinál is termékenyebb és hasznosabb volt. Ötszázhetvenhat dallamot vettem fel huszonkét helyszínen mintegy kétszázhetvenhat énekestől. Újra feltűnt a dalok erős változékonysága, variabilitása; ez a kirgiz hangszeres és vokális zenei kultúra egyik alapvető sajátossága, ami bizonyosan nem a hanyatlás, felejtés jele, mert a kiváló népi énekesek, illetve a professzionális hangszeresek előadását is jellemzi.

Végeredményben 2002-ben és 2004-ben három nagy területen (At-Başı, Narın és Talas) gyűjtöttem, elsősorban olyan dalokat, amelyeket a kirgizek saját népi kultúrájuk-

hoz tartozónak tartanak. Ezek között nagy ősiséget mutatók, vallási dalok és szovjet slágerek is voltak, ez utóbbiakat inkább csak a kontraszt kedvéért vettem fel, és mutatom röviden be. Kirgizisztánban a kirgiz népi kultúra erőteljes hanyatlása a '30-as években, a kolhozosítás idején kezdődött. Ekkor több mindent (pl. a hagyományos fejfedőt) betiltottak. A népdalokat ugyan nem, de azok is elvesztették létüket közegüket. Kész csoda, hogy ilyen sok helyen mégis megérték a 21. század elejét. Azok, akik a '30-as, '40-es években voltak gyerekek, tehát a gyűjtés idején hetven-nyolcvan évesek, még találkoztak az élő kultúrával, legalábbis annak erős emlékeivel. A következő generáció már nemigen, a hagyományt elfújta a kommunizmus.

Természetesen mi már csak a múlt emlékeit gyűjthetjük, mégis ez az egyetlen lehetséges mód arra, hogy kiegészítsük a korábbi gyűjteményeket, dokumentáljuk és tudományosan bemutassuk a jelenkori falusi dallamrepertoárt, és megpróbáljuk rekonstruálni ennek a valaha nomád népnek a vokális népzenejét. Kutatásom értékét növeli, hogy ilyen jellegű, areális, és a törzsi hovatartozást is figyelembe vevő gyűjtés korábban Kirgizisztánban nem történt. A felvett anyag tehát a zenei következtetéseken kívül nyelvi és kulturális tanulságok levonására is alkalmas lehet.

Ez alkalommal csak a korábbi magyar kutatókról emlékeztem meg, és kirgiz gyűjtéseimről szóltam néhány szót. A kirgiz népzene iránt érdeklődők bőséges elemzéseket olvashatnak, valamint hang- és video-felvételeket hallgathatnak-nézhetnek a most megjelent kötetben és a kötet e-book változatában.

Budapest, 2014. december hava

Sipos János
(www.zti.hu/sipos)

A mesterség elsajátításának társadalmi intézménye a cigányzenészek körében – II.

(Szlovákiai magyar példák)

Írta: Agócs Gergely

III. A TÖRTÉNETI HÁTTÉR

A magyarországi cigányzenészekről szóló leírások a XIX. század elejétől kezdtek szaporodni. Ezek a beszámolók a legtöbbször figyelmen kívül hagyták a tanulás körülményeit, hiszen ez nem illett az ösztönösen, mintegy a genetikai predesztináció nyomán muzsikáló cigányzenész elképzelte, romantikus képéhez.

A cigányzenészek oktatásának előzményeit mindeztől kezdve a legbehatóbban Sárosi Bálint vizsgálta egy 1972-ben megjelent tanulmányában. Ebből megtudhatjuk, hogy a múlt század elején számos cigányzenészt a főurak tanítottak zenetanárokkal. Ezeket a tanároktól sajátíthatták el azt a zenét és zenélési módot, amelyre nemcsak magyar urak, hanem bécsi császári hercegek és még a nápolyi királyné is táncolt.

„Amióta csak figyelemmel kísérhetjük a cigányzenészek magyarországi múltját és jelenét, rengeteg adatunk van arra vonatkozólag, hogy tanulniok kellett, idomulniok az urak és a városi polgárok gyorsabban cserélődő ízléséhez ugyanúgy, mint a lassan változó paraszti hagyományhoz...”

A múlt (XIX.) század ötvenes éveitől kezdve gyakran értesülünk arról, hogy a cigányzenészek iskolázott zenész segítségét veszik igénybe, aki őket pénzért kottaolvasásra tanítja, vagy aki kottából tanít be nekik új darabokat. Innen származhat tehát muzsikusaink zeneoktatási gyakorlata. Amit pénzért kaptak, azt pénzért is adták tovább az elődeik, s azok a műveltségi elemek, amelyek ebben a keretben a hagyomány kötelékébe kerültek, az idők során folyamatosan csiszolódva kialakították azt az oktatási formát, mely az adott funkciót tekintve a legmegfelelőbb a hangszeren való zenélés tudásának elsajátításához.

Érdekes, hogy az erdélyi magyar cigányzenészekről szóló leírások a zeneoktatás ilyen intézményesült módját csak elvétve említik. A nyomtatásban megjelent írások többsége csak a családi körben történő hagyományozásról tudósít. Saját erdélyi gyűjtéseim során sem találok a felvidéki cigánymuzsikusok körében tapasztalt zeneoktatási gyakorlattal, s értesüléseim szerint a zenészmesterség fogásainak átadása Erdély-szerte ma is többnyire családi keretek között történik. Talán ennél is meglepőbb, hogy – amennyire azt a gyűjtéseim adatai tanúsítani tudják – a szlovák nyelvterületen tevékenykedő cigányzenészek körében is a családi keretek között zajló hagyományátadás dominál. Sárosi Bálint fentebb idézett cikkében rámutatott arra, hogy az első cigánygyűjtések Pozsony környékéről ismertek, s ez minden bizonnyal összefügg azzal, hogy a mai értelemben vett „cigányzene” kifejlődésének kezdeti időszakában ezen a vidéken sok magyar főúr lakott, s nincs messze innen az akkori Európa zenei központja, Bécs sem.

Elképzelhető, hogy az általam vizsgált területeken a hivatásos zenészek régebben is mobilisabbak voltak, mint Erdélyben, vagy a történeti Felföld hegyvidéki területein, s ennek köszönhető, hogy az így keletkezett kollegiális kapcsolatok révén – nyugatról kelet felé haladva – a hagyományos zeneoktatás itt mindegyik eljutott az intézményesültség e kezdeti fázisába. Ugyanakkor kézenfekvő, hogy Erdélyben, a monarchia egyik legtávolabbi szögletében a népelet egyébként is több tekintetben elkülönült fejlődött. Az utóbbi évek gyűjtései arra engednek következtetni, hogy a vizsgált területtel érintkező magyarországi tájegységeken is széles körben elterjedt volt a hagyományátadásnak ilyen gyakorlata. Ennek területi elterjedtségéről, illetve egyéb vonatkozásairól a megfelelő adatmennyiség hiányában viszont ma még korai lenne nyilatkozni.

Feltűnő, hogy a vizsgált terület egyes vidékein szinte minden nagyobb falura jutott egy vagy több zenekar, míg más tájegységek esetében egy zenekar egy nagyobb falucsoportot is elláthatott szolgáltatásaival. Míg például a volt Gömör megyei Alsókállosa a maga alig 600 lakosával az 1950-es évek végén öt teljes (működő) hétagú cigányzenekarral rendelkezett (hasonlóan a közeli Nagybaloghhoz, Hanvához, Csoltóhoz, vagy Szútorhoz), addig az Ipoly középső szakaszán ugyanebben a korban a Bussától Ipolyhídvégig található magyarlakta falvak közül (cca 40 km) csak Dacsókesziben és Leszenyén működött egy-egy zenekar. Eddigi gyűjtéseim alapján Szlovákia déli sávjában három település csoportban volt feltűnő a vonósbandák „sűrűsége”. Az egyik a Csallóköz felső, Pozsony és Dunaszerdahely közé eső része, a szomszédos történelmi Mátyusfölddel, a másik a Bars, Nyitra és Esztergom megyékhez tartozó falvak csoportja kb. a Léva-Párkány-Érsekújvár háromszögben, a harmadik pedig a már említett terület Rimaszombat és Pelsőc között. Ha megnézzük e területek társadalmi képét, kiderül, hogy itt található a szlovákiai magyarság jellegzetes kurialista település csoportjai. Tény, hogy a vajkai és a doborgazi szék kisnemesei az egyházi nemességhez tartoztak, Pozsony vonzáskörzetében azonban a jelentősebb magyar arisztokrata családok képviselői (elsősorban az országgyűlések miatt) igyekeztek maguknak kiépíteni egy-egy főúri udvarházat. Tudvalevő, hogy a kurialista kisnemesek az életformájuk túlnyomó részében általában nem sokban különböztek a velük egy tájegységen élő parasztságtól. Ami viszont jól meghatározhatóan elkülönítette őket, az a mentalitás. A nemesember mentalitásához pedig (a magyar nyelvterületen különösen) hozzátartozott, hogy a legkisebb családi összefüggést, ünnepet is a lehető legnagyobb pompával üljék meg. A fényűzés egyik leglátványosabb kifejezője a zene, illetve a hangszeres együttes (ha nem

is „tartása”, de legalább) megfogadása volt. Ez a mentalitásbeli különbség az erős eredettudat révén pedig a rendiség korszakát is túlélte, és az adott települések körzetében megnövelte a hivatásos zenészek iránti keresletet.

A fentebb vázolt zeneoktatási rendszer kialakulásával ez oly módon függ össze, hogy ezekben a körzetekben a fokozott kereslet talán fokozott zenei igényességet is jelenthetett, ami ösztönözhetette, és (egyben gazdaságossá téve a befektetést) indokolhatta a zenészképzés alapfokú intézményesítésének kialakítását.

Emellett természetesen nem szabad megfeledkeznünk az 1850-es évektől gyors ütemben polgárosodó városok zenei életének hatásáról sem. Több esetben fény derült arra is, hogy a cigányzenészek az adott vidék központjának számító városokban zeneértő nemcigány mestereknél (színházi embereknél, kántor-tanítóknál) is tökéletesítették tudásukat.

IV. PÉLDATÁR

A példatárban található szövegek saját gyűjtéseimből származnak, lejegyzésük a helyszíni jegyzőkönyvek vagy a hangfelvételek alapján készült. Az adatok az 1990-es évek első felében lettek rögzítve.

1. Molnár László primás, sz. 1925. április 25., Alsókállosa (volt Gömör- és Kishont vm., Vályölgye, Szlovákia)

„Nyolcéves koromban kezdem tanulni muzsikálni a bátyámtól, Ruzsó Bélától. Akkoriban már neki volt bandája, engem meg minden este tanított... Aztán, amikor már tízéves elmúltam, elmentem Rimaszécsbe, Oláh Gézához, ott »lehúztam« egy hónapot. Ott laktam nála. Azután, (akkor már nagyobb voltam) elmentem Nagybalogra, ott egy Ágoston nevű primásnál tanultam... De az olyan primás volt...! Ördögprimásnak hívták, az tiszta ördög volt! Nagy híre volt az egész vidéken... Apám elment hozzá, hogy elvállalja-e. Hát, ő is hallotta híremet... azt mondja: »Zoli bácsi, én elvállalom, de a gyereket meg akarom hallgatni.« No, akkor apám felvitt hozzá, kezembe adta a hegedűt, én meg hangokról-hangokra végigmentem rajta, kipróbáltam a hangszert. Hát, látta, hogy mi van, azt mondja: »Elvállalom!« ... Akkor elkezdtem hozzá járni. A neném (itt: nővérem) Uzapanyiton lakott, annál voltam »kovártélyon«. Reggel a nenémnél ettem, már mentem is... Akkor délig ott voltam, de már délután megint felmentem, már azért is, mert a banda mindig szólt... Órára tanított engem ez az Ágoston. Mindig megbeszéljük, hogy mikor van neki szabad ideje, akkorra felmentem, vagy másfél óráig tanított... Amit otthon kigyakoroltam, azt meg kellett mutatni. Ott volt a banda, az kísért. Amíg az egyik nóta nem volt teljesen jó, másba nem fogtunk bele. De ez nem ingyen ment. Meg volt egyezve, abban az időben apám 500 koronát fizetett neki egy hónapra... Akkoriban ez nagy pénz volt, a család énrám keresett... Amikor a két hónap letelt, eljött apám, azt mondja az Ágoston: »No, hallgassa meg a gyereket! (ő leállt nekem tercezni) ...én mondom, Zolti bácsi, sok tanítványom volt, nemhogy a szemibe mondjam, de ilyen fogalmas gyereket, mint a maga fia még nem tanítottam. Ki merem engedni, hogy zenekart vezessen!«. Akkortól aztán a bátyám zenekarában én lettem a primás...”

2. Kurucz Mihály „sípos”, sz. 1926. szeptember 24., Kolon (volt Nyitra m., Zoborvidék, Szlovákia)

„Egy cigányembertől tanultam klarinézozni Garamszőlősen. Kovács Kálmánnak hívták, már meghalt... Apám ahhoz adott tanulni, mint egy inast. Nála laktam három évig, apám küldte oda a pénzt, nála kosztoltam. 14 éves koromban mentem oda, ott is jártam iskolába...”

3. Lakatos „Combos” Gyula primás, sz. 1934. április 28. Muzsla (volt Esztergom vm., Szlovákia)

„Édesapám kifizetett 500 koronát egy hónapra, akkor elmentem Virág

Zsigához Újvárba (Érsekújvár). Nála laktam egy hónapig, hazajöttem mint zenekarvezető.”

4. Horváth „Bolgár” Béla primás, sz. 1933. április 25., Buzita (volt Abaúj-Torna vm., Szlovákia)

„Először hegedűn tanultam, édesapám meg a nagybácsim tanítottak. Azután Csécsben Budai Gyulánál, meg Saccán a Bunda családnál, Jenő bácsitól tanultam. Édesapámékkal úgy voltak megegyezve, hogy egy hétig itthon leszek, egy hétig meg náluk. De a saccaiakat inkább ide hívták, mert ott kihasználták minket, dolgoztattak. Fáért jártunk az erdőre, mert a zenészek nem dolgoztak sehol, egész nyáron minket dolgoztattak. Apám nagyon kevés pénzt fizetett a tanításért, de lisztet, babot, cukrot, krumplit, azt vitték nekik apámék hetente. Akiktől tanultunk, nem tudtak kottát olvasni, mink se tudunk. Saccán másfél évig tanultam, Csécsben meg egy évig. Mentem a Budaiakkal, meg a Bundákkal is muzsikálni, de akkor én fizetséget nem kaptam...”

5. Veszprémi Antal primás, sz. 1919. október 7., Nemesócsa (volt Komárom vm., Csallóköz, Szlovákia)

„Apámtól tanultam muzsikálni, meg Megyeren (Nagymegyer), ott volt egy öreg újvári származású cigány, a Patkoló. Minden másnap jártunk hozzá hatan. Apám fizetett neki a tanításért 60 koronát a régi cseh pénzben. Nem kottából tanította a hangokat, se a nótákat.”

6. Potta Géza primás, sz. 1933. február 25., Abaújszina (volt Abaúj-Torna vm., Szlovákia)

„Abaújszéplakon voltam tanulni hat hónapig egy jó primásnál, János bácsinak hívták.

– Hogy ment az a tanítás?

– Úgy tanultam, hogy leültem én is egy külön székre, meg ő is, és így szépen figyeltem az ujjrakását, hogy hogy raki.

– Nótákat, miket tanított?

– Tanított csárdásokra, valcerokra, foxra, hallgatókra, tangókra.

– Járt ezért neki valamilyen fizetség?

– Bizony járt; ezér’ apámnak fizetni kellett, már arra nem emlékszem, hogy mennyit, meg még anyám kaját is hordott, mert olyan szegénység volt. Én ott laktam nála. Nagy bandája volt ennek a János bácsinak, Kassán muzsikáltak Litmannál. Mikor már tudtam egy nótát, vagy kettőt, akkor már vitt a cimbalomhoz, a bandához. A cimbalmoshoz. Ott már összeszedődtek az egész banda, és úgy akkor muzsikáltam...”

7. Ifj. Rostás Kálmán cimbalmos, sz. 1958-ban Szürnyegen (volt Zemplén vm., Vízentúl)

„Nagykaposon tanultam a Hosszú Józsi bácsinál, ott laktam nála, négyen tanultunk nála egyszerre. Azok a többiek jártak minden nap haza és én ott is aludtam. Először hallgatókat, csárdást, akkordokat tanított, mert a hangismeret, az az első. De az öreg nem ismerte a kottát, fejből muzsikált. Apám minden hónapban adott neki 500 koronát és ugye, hát élelmet, azt mindég hozta anyám. Ez 1967-ben volt én akkor kilenc éves voltam. Én voltam a legfiatalabb, kettő volt, ami hat évvel idősebb volt, a Jani meg négy évvel. Azok ki is tanultak, jártak oda 4-5 évet nála, de én otthagytam. Mikor már kitanultak, az öreg elengedte őket, már akkor fel voltak szabadítva. Már akkor mondhatták, hogy »Én a Hosszú bácsinál tanultam!«, akkor mán az jó volt, mán vitték őket a bandákba muzsikálni.”

8. Oláh János cimbalmos, sz. 1916-ban Ipolyfödemesen (volt Hont m., Ipoly mente)

„...Apám, az vót egy igen nagy cimbalmos. Ott állt a cimbalomja neki a szobába, hát má’ – én olyan gyerekecske vótam, má’ fel tudtam kapaszkodni a cimbalomho’, oszt próbálgattam, hogy hogy’ tud apám olyan szépen játszani...”

Potta Géza

Születtem mint primás

- Hány éves volt akkor, János bácsi?
- Hát, lehettem olyan hétéves, vagy még kisebb, még nem jártam iskolába, de má' tanútam cimbalmozni.
- Csak az édesapjától tanult?
- Nem. Mikor má' valamit tudtam, hogy úgy valami nótákat körűbelű' ki tudtam szedegetni, hát mentem Palástra, a nenémhe', ottan adtak engem tanítani Szalatnyára, Magyar Imréhe'. Az olyan cimbalmos vót, a kezit alig lehetett látnyi, mikor belegyött...
- Hogyan tanította magát ez a Magyar?
- Az kottás ember vót.
- Magát is kottából tanította?
- Nem. Ő értett hozzája, meg a nótákat is ki tudta olvasni belőle, de én nem tudtam átvenni. Meg abba' az időbe' még nekünk az úgy nem is kellett, hogy nem tudtunk vóna annékű' játszanyi. Akiné' fejbű' nem ment, nem vót muzsikus!
- Kellte ezért a tanításért, mármint a szüleinek a maga taníttatásáért valamit fizetni?
- Persze hogy kellett. 150 korona vót abba az időbe', csehek alatt a tanítás egy hónapra. Nagy pénz vót! Háromszáz koronaé' egy hízótt lehetett venni!
- Meddig volt ennél a Magyar Imrénél?
- Két hónapig vótam nála, nekem má' elég vót. Ott vótam őnáluk, ott laktam. A neném fizette a százötven koronát...
- És hogyan ment ez a tanítás, János bácsi?
- Hát szépen. Ügyes vótam.
- Értem. De miket mutogatott magának a Magyar? Mit kellett gyakorolni?
- Milyen húr, milyen akkord, ilyenek. Egy hónapig. Utána a nótákat. Mellik hangba hogyan kell kísírtenyi, a csárdásoknak, foxoknak a ki-

szedési, minden... Oszt akkor má' cimbalmos lettem, vót nagy bandám.

- Ki volt a primás?
- Kovács Dezső vót a primásom, idevaló vót, Keszihócra (Dacsóke-szi), Gácson lakik.
- János bácsi, maga tanított-e valakit az életében?
- Én? Tizenöt éves vótam, má' tanítottam! Nyóc embert kitanúttam, de az mind rokon vót. Apovai Sanyónak két fiát, fent vannak Pozsonyba, meg az egyik Csehbe', nálam tanútak."

9. Oláh László „Tyúkós” brácsás, sz. 1926-ban, Szelőcén (volt Komárom m., Mátyusföld)

„A bátyámtó' kezdtem tanulni, itthol, Oláh Gyulának híták. Aztán, Csívár Sándor vót itt, primás vót. Híre vót. Egyszer begyöttek hozzám Pestről ketten, ketten...

- Annál is tanult?
- Annál is. Gyerek vótam, tizenkét éves lehettem, jó filhallásom vót, hát beadtak apámék tanúnyi a Csívárho'. Először hegedűnyi tanútam, aszondja: »Le kell fognyi a hírt, mer' ott má' nem szelel!« Meg hát a vonót kell tunnyi, mikor mennyit...
- Aztán hogy lett brácsás?
- Apámnak az öccsi vó' a brácsos, de elmentek laknyi Kajalra, mer' hát sok vót a család, ott meg a' ángyomnak meghalt a nagyapja, hát oda mentek (t.i. az ő házába költöztek). Úgyhogy kellett itthol egy brácsos, mer' apám nem akart mindig idegenyeket hínyi... Minden hangszeren tudott (Csívár), mindegy vót neki, hegedű, kontra, brács, bőgő, így oszt kéz alá fogott, mint brácsost. Jó vót a felfogásom, oszt az is ment..."

In: Társadalomtudományi Szemle
2001/1., 2. évf. 1. sz. 151-166. Pozsony, 2001.

A magyarpalatkai zenészek szakmai státuszváltása

Az 1990-es rendszerváltást követően Romániában a városiasodás és a modernizáció végleg eltörölte a folklór funkcionális terét, a közösségek nyitottabbá válása – ezáltal a külső elemek gyors és nagymértékű beáramlása –, a vallások elhagyása pedig annak tartalmát. A különböző nemzetiségeket és társadalmi rétegeket a modernizáció egyenlően érinti. A fennmaradt egyházi vagy naptári ünnepek hagyományelemei a család vallásosságának függvényében megmaradtak vagy jelképpessé váltak, sok esetben nem rendelkeznek mögöttes tartalommal.

A közösségi alkalmak változásfolyamatai

A kilencvenes évek végére Magyarpalátka lakossága előregedett, eltűnt a fiatalság, megszűntek a közösségi alkalmak. Nincsenek már gyerekek, akiket kereszteljenek vagy akik konfirmáljanak. Nincsenek fiatalok, ezért nincs hétfégi tánc, nincsenek ünnepi bálók. Nincs már a falunak nyája, így nincs juhbemérés sem. Az utolsó hagyományos zenével kísért lakodalom 1996–97 körül volt. A zenészek által valamikor kiszolgált idősebb korosztályokkal való kapcsolatok még valamelyest élnek, eljárnak hozzájuk kántálni újévkor, húsvétkor, pünkösdkor vagy karácsonykor, esetleg névnapot köszönteni is. A konfirmálási bálók csak Kónya Tibor református tiszteletes lelkipásztori szolgálatának időszakában (1992. augusztus 1. – 1999. május 1.) voltak jellemzőek. A zenészek számára a jeles napok közül Visában a juhmérés, Palatkán a halottak napja, az élet fordulóinak ünnepeiből a cigányzenész-lakodalmak és -temetések maradtak fenn. Náluk 1997-ben még teljesen hagyományos szokásrenddel volt berukkoló bál, de már ekkor is csak egy zenészt búcsúztattak. Ezek nekik már nem a hagyományos értelemben vett munkaalkalmak, csupán természetes ünnepek, amelyek életvitelük részévé váltak, szimbolikus jelleget öltöttek. Magyarpalatkán az egyetlen külső igényre létrejött szereplési alkalmuk az évente megrendezett falunap.

A cigányzenészek szakmai státuszváltása

Az újabb időkben a megkopott falusi alkalmak révén a zenekar más funkciót tölt be, mint eredetileg: hagyományörző adatközlőkké váltak. Környezetük zenei kultúráját még szocializációs úton sajátították el, de mára csupán színpadi és egyéb, intézményesített funkciókban tudják fenntartani, illetve átörökíteni.

A legifjabb generációból lényegesen kevesebben tanultak zenélni, már nem kelendő a szakma. Kisebb részük városba költözött és a modern zenei igényekhez próbál alkalmazkodni, nagyobb részük megmaradt a folklór anyagnál és előadási stílusnál, csupán közönségük cserélődött ki. Sokan „főállásban” jó esetben szakmunkások, de gyakran csak egy jogosítvány megszerzésével „szakképzett” sofőrök, vagy rövidebb tanfolyamok elvégzésével biztonsági őrök, esetleg gyári munkások, takarítók, favágók, közterületfenntartók. Egyikőjük harangozó. Más, mezősegi és kalotaszegi falvak magyar ajkú zenészei az építőiparban dolgoznak vagy árusként járnak az országot. Idős korukra van egy kevés nyugdíjuk, dolgoznak valamit, amíg erejük engedi, és muzsikálnak, míg csak ki nem öregszenek a bandából, vagy meg nem halnak. Ha már semmi módon nem tudnak pénzt keresni, eltartják őket a család fiataljai. Talán az idős zenészeknek a legnehezebb, hiszen nagy a kontraszt a valamikori jólét és a mai szegénység közt, illetve ők már nem elég rugalmasak alkalmazkodni egy új életstílushoz. Ők látják át legjobban a kulturális élet leépülését, és ők szenvedik el leginkább a két fajta munka és az ezáltal szerzett megbecsülés közti különbségeket, az ezek okozta feszültséget.

A palatkai zenészek a szinte kizárólagosan magyarországi és külföldi színpadok vélt elvárásaihoz szerencsére nem igazodtak, nem idomultak ezekhez. A külföldi munkák világlátottságot, nyitottságot, erősebb öntudatot kölcsönöztek nekik. Talán ezért, és a széthullott falusi közösségi élet okán is, a falusiak, ha olykor mégis megfogadják őket, rájuk bízzák, hogy mit muzsikáljanak. A közösség tagjai kissé rátartinak látják őket, elmondásuk szerint azonban nem tudnak annyit, mint a régi zenészek. A hazájukon kívüli sikerek, európai hírnevük végeredményben

mégis a faluközösség megbecsülését, morális és emocionális támogatását, presztízst jelentenek számukra, a lakosságnak pedig egyfajta kulturális öntudatot, identitás-erősödést adnak.

A munka, a megélhetés és az életszínvonal változási tendenciái

A román és magyar lakosság mára vegyesen él, a cigányok a cigánysorról kezdenek beszívárogni a faluba. Ők javarészt csak házzal és telekkel rendelkeznek, idénymunkából élnek.

A zenész cigányok is kénytelenek kiegészíteni keresetüket napszámmal, vagy városban végzett egyéb, különösebb szakmai végzettséget nem igénylő munkákkal. Bár létszámuk lényegesen csökkent, életszínvonaluk hasonló a '60-as évekéhez. Fontos eltérés mutatkozik viszont abban, hogy a helyi, közösségi hagyományokhoz kapcsolódó muzsikálási alkalmak jóformán teljesen megszűntek. A falu és tágabb környezete zenei igényének leépülése mellett a zenész cigányok életében nagy jelentőséggel bírt a kilencvenes évektől a Nyugat kapuinak megnyílása. Szakmai hírnevüknek köszönhetően egy másik tér adódott számukra: különböző nemzetiségű (főként romániai magyar, magyarországi magyar, és nyugat-európai) önkéntes menedzserek kezdték őket megismertetni Európa nagyobb országaival, ahol mint hagyományörző zenészek szerepeltek. Ezek a külföldi utak már szinte ismétlései a XIX. századi „turnéknak”, amikor az itthon már befutott és beérett városi cigánybandákat külföldre kezdték járattatni. Ezt ismétlik most a falusi zenészek, cigányzenészek szintén egy városi polgárreteg közreműködésével.

A palatkai zenészek az elmúlt közel húsz évben jártak Magyarországon, Hollandiában, Ausztriában, Németországban, Svájcban, Franciaországban, Lengyelországban, Litvániában, Észtországban, Kanadában, az USA-ban, Japánban, Ausztráliában, valamint otthon a válaszúti táncbátorban, a szamosújvári Mezősegi Fesztiválon, székelyudvarhelyi-, sepsiszentgyörgyi- és csíkszeredai zenésztalálkozókon. Magyarországon számtalan rendezvényen és fesztiválon – köztük a Sziget Fesztiválon is – a mai napig rendszeresen muzsikálnak. Több hanghordozójuk is megjelent, amelyek hiteles kordokumentumok szemben más falvak híres zenekarainak sok esetben hamis külső igényekhez való alkalmazkodás folyamánként készült, megkérdőjelezhető autenticitású hanganyagáival. Kiadványaik folyamatos értékesítése – ha túl nagy nyereséget nem is hoz – kiegészíti a fő bevételi forrásuknak számító „külföldi” keresetet. A külföldi (beleértve magyarországi) munkák által továbbra is megőrizhetik szakmájukat, bár érezve a piaci igények labilitását, annak átörökítését már alig vállalják.

Bár jobb színvonalon élnek a többi cigánynál, azokénál megbecsültebb, és a különböző etnikai csoportokba egyaránt jobban beilleszkedő munkát végeznek, a két cigány csoport közt erőteljes megkülönböztetés nem érzékelhető. A keresetbéli különbség, illetve a zenészek utazásai olykor féltékenységre adnak okot, határt mégsem vonnak közéjük, hiszen javarészt kölcsönös függőségi viszonyban állnak egymással. A falusiak részéről is megfigyelhető némi irigység a cigányzenészekkel szemben, még ha azt nem is vallják be. A külföldi utazások, nyugati autók használata, esetleg a városias életvitel hamis látszata jó módra utal, bár a valóság távol áll ettől képtől. A havi egy-két alkalommal előforduló turnék keresete nagy családokat tart el, és viszonylag hosszú időre kell beosztani, ami nehéz feladatot jelent.

Munkájuk során ugyan van lehetőségük kapcsolatba lépni az idegen, befogadó társadalmakkal, külföldön maradást – beleértve Magyarországot is – az idősebb generációk mégsem terveztek soha. A fiatalok talán „kint” maradtak volna, korlátozott nyelvi ismeretük, iskolázatlanságuk, valamint a lakóhelyükhöz való ragaszkodás azonban teljességgel megakadályozta ezt.

Térhasználat

A cigányzenészek térhasználatuk mindig is különbözött a gazdálkodó-földművelő parasztokétól, akik a falut a kommunizmus előtti időszakban is ritkán hagyták el, míg a zenészek sokat utaztak a környező településekre. Mindez az idők során sokat változott, hiszen a '60-as évektől az ingázás jelentősége (munkahely, iskola stb.) folyamatosan növekedett, aminek köszönhetően a falu teljes lakosságának nőtt a térhasználatuk. A cigányzenészek számára a nyolcvanas évektől a helyi és környékbéli zenés munkaalakok csökkenésével nagyjából azonos mértékben kezdett növekedni a revival-mozgalom adta lehetőségek száma. Ez, az egyre gyarapodó külföldi utazások révén tovább bővítette a zenészek által használt teret. A kilencvenes évektől a magyarországi és a nyugat-európai kapcsolatrendszeren keresztül mára világméretűvé tárgult rendszeres térhasználatuk.

A befogadó közeg hatása

A palatkai zenészek „egzotikumához” hozzátartozik a nyelvi ismeretük hiányából adódó egyfajta megközelíthetlenség. Ez a viszonylagos „némaság” különös távolságot hoz létre a befogadó közeg és a zenészek között, amelynek azonban inkább pozitív a hatása, mivel a meghívók és a közönség esetleges téves (az autentikustól eltérő) igényei nem tudnak egykönnyen eljutni a zenészekhez, illetve ők sem próbálnak vélt elvárásoknak megfelelni. A szerény hallgatói igények inkább csak a dallamrepertoár beszűkülését idézik elő. Egyre kevesebb zenei műfajt, táncnemet és dallamot játszanak, ami egyrészt a megszűnt falusi igények, másrészt a revival-mozgalom hatása, hiszen a folyamatosan változó közönség mindig nagy lelkesedéssel és elfogultsággal, a falusiakénál jóval felszínesebb igényességgel fogadja őket, bármilyen anyagot is játszanak. Bizonyos táncnemek azonban – amelyek már saját közegükben kikoptak a használatból – a revival közegben új életre keltek, divatnak örvenednek. Ilyenek például a férfitáncok, amelyek ma rendkívül kedveltek a magyarországi táncházakban, köszönhetően a populáris városi kultúra eltűlt individualizmusának.

Sokat segít a palatkai tánc- és zenekultúra tolmácsolásában a zenészek kitűnő tánctudása, amelyet számtalanszor bizonyítottak az elmúlt évtizedekben. Ez még inkább hitelesíti archaikusságukat, teljesebb képet ad kultúrájukról, közelebb hozza őket a közönséghez. Zenéjüket számtalan revival-zenész magas színvonalon elsajátította, néhányan akár hónapokat is töltöttek közöttük, így szinte szociálintropológus módján nyertek betekintést életmódjukba.

Más, hasonlóan közkedvelt zenészekkel ellentétben őket nem jellemzi színpadias show-szerű elemek vagy egyenruha használata, szerkesztett zeneszámok összeállítása, illetve repertoárjuk bővítése más, idegen zenei anyagokkal. Nem törekszenek kultúrájuk „jobb eladhatóságára”, sokkal inkább a lehető legautentikusabb bemutatására. Megjelent hanghordozóikat szintén ez jellemzi. Ennek részben naivitásuk, részben a legifjabb primás tudatosan archaikus előadásmódra való törekvése, részben az őket menedzselők helyes szemlélete lehet oka. A befogadó közeg elvárásai összességében nem módosító tényezők, sőt, a zenekar hírneve révén az egyre nagyobb érdeklődést mutató táncmuzika turizmus folyamatosan erősíti önbecsülésüket, szakmai öntudatukat.

A zenészek

A zenészek ma mint szellemi munkások mikro- és makroszinten is a lokális dialektust, a lokális kultúrát és identitást erősítik. Ez segíti a nem-

zeti öntudat fennmaradását, ami a trianoni határok létrejötte óta felértékelődött. E tekintetben a zenészek cigány mivolta jelentéktelen tényező, a közösség különálló zenész csoportként tartja őket számon.

E helyütt a magyarpalatkai zenészek alkalmazkodásának két jó példáját vázoló fel.

Egyik legidősebb zenész adatközlő Kovács Márton „Puki Marci” (sz. 1941.). Édesapja, Kodoba Márton „Kovács” (1913–1968) még cigánykóvácsként – azaz az egyik legősibb cigányfogalkozás művelőjeként – kereste kenyerét. Vezetéknévét apjától kapta, de ragadványnevet foglalkozása után. Fia már Kovács vezetéknévvel lett anyakönyveztetve, jöhetnek ő magyarul már nem beszél. Református vallását házasságkötésekor (1963.) ortodoxra módosította. Fia, Mircea Covaci (ifj. Kovács Márton „Kis Puki”, sz. 1962.) már románosított névvel lett anyakönyveztetve. Apja mesterségét örökölte, mindketten kiváló bőgősök. Mircea azonban – a zenei igények megváltozásával – már nem adja tovább gyermekeinek a szakmát. Ő maga is már csak keresetkiegészítésként bőgőzik, főállásban az ortodox templom harangozója, ami szintén szokásos cigány foglalkozás.

Legifjabb primás adatközlő Codoba Martin „Florin” (sz. 1977.), az egyik leghíresebb primás, Kodoba Márton (1941–2003) fia, aki teljes zenei örökség-hátteret mondhat magáénak. (Anyja egy mócsi primás, Boca Nicodin unokája.) Személye jól példázza a zenészek általános alkalmazkodási tendenciáját. Érdekes módon nem csupán szocializáció során tanulta faluja kultúráját, hanem hagyományörző és revival zenész aspektusból is. Magyarországi revival táncosoktól, zenészektől kapott gyűjtésekből folyamatosan bővíti repertoárját és egyéb, apja generációjától származó ismereteit, amely felvételeken sok esetben apja is játszik. Így ő már tudatos formában őrzi e zenei anyagot. Adatközlő, mert belenőtt faluja ösztönös, funkcionális kultúrájába, ugyanakkor hagyományörző, mert tudatosan fenntartja és színpadra viszi azt, valamint revival zenész is, mert ma már szubkultúrát ápol, több vidék zenei anyagának tudatos elkülönítője, azaz egyfajta funkcióhalmozódás részese.

Ő az a személy tehát, akiben legjobban kirajzolódik a palatkai cigányzenészek asszimilációja, ő a változásfolyamat következményeinek hordozója. Hat-nyolc évesen már játszott apja zenekarában, amely a kilencvenes évekig teljes aktivitással, hagyományos funkcióban működött, továbbá részese a kilencvenes évek zeneigény-átformálódásának, illetve a mai idők elvárásaihoz való alkalmazkodási stratégiának. Revival zenészek és táncosok, „kulturális tolmácsok” segítségével tanul a palatkai idősebb zenészgenerációk felvételeiről. Apja vezetéknévét románosítva viseli, keresztnevét is örökölte, de becenevét („Florin”) használja. Anyanyelve román, de beszél magyarul és keveset cigányul is. Vallását tekintve ortodox, bár vallását nem gyakorolja. Városi életformát folytat. Huszonkét éves korában Kolozsváron feleségül vett egy román cigány lányt, akivel ma is ott él. Két fiúgyermeke közül a nagyobbik intézményesített és hagyományörökítő formában is tanulja a zenész szakmát, apja retradicionáló törekvéséért.

Ma tehát Codoba Martin „Florin” a palatkai zenekar főprimása, az öszszekötő személy a zenekar és a befogadó közeg közt. A többi zenésznek ezáltal mintegy irányt mutat a zenélés folytatásának lehetőségére. Az igények mesterségesekké váltak, a zene kissé merev lett a színpad egyirányú kommunikációja miatt. A valamikor aktívan befolyásoló megrendelői közeg passzív nézőközönségre vagy táncolóokra cserélődött. A zenészek szolgáltatóból az általuk választott zenei anyag szabad kezét kapott előadói, többnyire megbecsült, közismert és híres „művészekké” váltak.

A magyarpalatkai zenészek által hordozott folklór anyag nem vész el, hanem a befogadó közeg lecserélődésével más funkciót és teret kap. Talán ez az egyetlen útja a hagyományos népzene és néptánc modern kori továbbélésének.

Rómer Judit

Szilveszter estéje

Mihelyt hogy előveszem a papírt, máris repülnek felém a gondolatok. Csak úgy húzza maga után a toll az emlékeket. Mintha tükörből nézném az egésztestet, nekem csak írnom kell. Hogy is volt az a gyermekkori szilveszter estéje? Édesanyámat látom rögtön magam előtt. Soványkás kicsi orcája van, fehér bőre, keskeny ajaka. Nagy zöld szeme, amellyel szelíden, ártatlanul néz a világba. Az egész asszony nincs több negyvenhat kilónál.

– Most pánkót verek be ezzel a nagy fakalánnyal – mondja és mutatja. A nagyobbacska tálban liszt van, de elég fekete. Tejet tesz a lisztre, tojást tör rá. – Jaj, kicsi Rózszi, add ide azt a pléhcsuprot az asztalról! Abban van az élesztő bedegesztve egy kis sóval, cukorral, tejjel. Töltsd csak ide rá, és fogd azt a tálát, hogy ne mozogjon!

A falióra ketyeg, a lámpa egy dróton lóg az asztal felett. Elég kicsi a lámpa, csak ötös. Halvány kis világja van, csak olyan, mint egy mécses. Én az asztal egyik sarkánál fogom a tálát, anyám mellett a másik sarkánál áll és veri be a pánkót. – Sokat kell csináljak, még a kántásokat is megkínálom – mondja mosolygósan.

Én anyámat figyelem. Sápadt arca szép rózsaszínes-piros lett. Tömött kezével szoroson fogja a fakalánt, a fehér inge fel van könyökig túrva. Sovány karján csak úgy táncolnak az izmok. Fekete kendője hátra van kötve, fekete lábija begombolva. A nyakán hat sor gyöngy. Azok az áldott kezek milyen nagyoknak, dagadtnak tűnnek. De épp úgy el van tepsedve, szélesedve a lábfeje is. Nincs neki se melle, se hasa, a fara is mintha le lenne csúszva. Olyan, mint egy darab deszka, olyan sovány. De amikor rám mosolyog, ő a legszelídebb, a legszebb édesanyja.

– Kicsi lányom, vedd azt a két fehér papírt! Egy kicsit vágj bele a két szélébe, szóval rojtozd ki. Itt van két szem kockacukor, tedd bele és úgy csinálj meg szaloncukor formára, hadd mutasson, a kicsi testvéred örvendeni fog neki – s közben a pánkót hátra tette a ládára, közel a kemencéhez, hadd keljen meg.

– De édesanyám, újévkor jár az angyal? A mi csizmánk ki van téve a külső ház küszöbére.

– Tudom, de most szegény az angyal és karácsonykor járt.

Karácsonykor a templomban még csomagot is kaptam szavalás után. Szentjánoskenyér, füge, színes szaloncukor volt benne. De volt még alma és arany dió is. Létezik angyal?

Édesapám hátul a pelyvás téglakemence mellett ült, annak a ládának a szélén, hol a pánkó állt. Ott szivarozgattott. Anyám már kétszer is rászólt:

– Hallja, ke', ne mind bagózzon, szivarozzon ke' anynyit! Egyiket gyújtja ke' a másik után. Né, milyen füst van a házban!

– Kicsi Rózszi, ne mérgelődj – inti szelíden apám. – Né, félreveszem a kemence kicsi karikáját és így beszívja a kemence a füstöt.

Ropogott a tűz, jobban bevilágította a szoba hátulsó felét, mint elől a lámpa. A sarokban mintha meg lenne húzódva a kicsi tuszejes kemence, s onnan néz ki, de csak egy

szemmel, mert a másik karikát nem lehet levenni, mert akkor szórja a füstöt. Így csak a fényt szórja és egy szemmel kacsingat felénk. Mellette ajtó van, a pitarra nyílik. Rajta két szép fehér kendő, csak a szélükön húzódik két keskeny piros csík. Rögtön az ajtó sarkánál, abban a sorban, van egy ágy, előtte egy tisztára súrolt pad. Mellette egy fekete láda, valamikor piros tulipánok díszítették. Felette az udvarra nyíló ablak. Itt a láda mellett újból egy vásári ágy húzódik meg a sarokban. Felette egy fiókos tálás.

Azért írom, hogy meghúzódnak, mert úgy össze van tömörítve minden, hogy nincs öt centi hely se köztük. Na most, ahol van a tálás, mellette rögtön van az utcafelőli ablak. Egy olyan hetven centinyi fal választja el a másiktól. Itt elől két ablak van. Az ablak alatt a falnál egy nagy asztal áll és rögtön mellette, bal kéz felől a nagyágy. Előtte karszék. Ez is valamikor virágos volt, de most csak olyan fekete, kopott.

Ez a nagyágy, vettet ágy. Így is nevezik. Rajta van a zöld-piros-feketével házilag szótt pokróc, aminek a széle kilátszik úgy húsz centire. Megint azon felül van a rojtos piros-fekete kockás háziszóttos terítő, majd a rojtos zöld terítő. Úgy vannak leterítve, hogy mindegyikből kilátszson a húsz centi. Ezekon felül áll a kilenc párna. Egyiknek varattas, másiknak szóttos a csupja. Ez az eleje az ágynak, itt alszik a kistestvérem.

A karszéket félrehúzzuk előle, a csipkés lepedőt is fel emeljük. A nagy ágy, ha fel van vetve, csipkés lepedő kell rajta legyen. Egyébként olyan, mint egy rendes ágy, csak nem látszik a lepedőtől s a karszéktől. Így kell bebújjunk a nagy ágy alá, a szalmazsákra. A fejünk alatt párna, házi szóttos pokróccal takarózunk. Vagy hatvan centi magas az egész. Itt alszunk a kicsi testvéremmel, itt bujkálunk ki, s bé.

A nagy ágy mellett rögtön ott van a láda. Itt van letakarva a pánkótészta. Édesapám egészen a láda szélén ül, hogy közelebb legyen a kemencéhez. Hatalmas nagy bajsa alól csak úgy eregeti, fújja a füstöt a platten felé, ahol le van véve a kicsi karika.

A ház földje sárga homokkal van lehintve. Az ablak közé szalmapolyva van behintve úgy 6-8 centire, hogy ne jöjjen be a hideg.

A testvéreim, János és Mari, nincsenek itthon. Csend van, csak a tűz pattog, perceg. Künn nagy a hideg, a külső ablak jégvirágos, erről tudjuk, hogy erősen hideg van.

– Miért sírsz, kicsi Rózszi? – kérdi édesapám.

Én szipogva rojtozom a papírt, csinálom a szaloncukrot.

– Fáj, hogy nincs angyal! Miért is mondták ke' tek ezt nekem?

– Van angyal, van, van, van! Csak ne sírjál, kicsi lányom! Te csak segíts az angyalnak! Né, milyen szépek ezek, mint az igazi szaloncukrok! – vigasztal édesapám.

– Hát, te igazán nagyon ügyes vagy! – szól édesanyám és még adott két kockacukrot. – Na, akkor csinálj magadnak is, mert ez a mi angyalunk nagyon szegény.

– Hagyd – szól apám anyámhoz, – majd rájön ő magától is.

Apám most mellém ült s a nagy bajszával csiklandítani kezdte az orcámat, nyakamat, orromat, ahol érte. Én kacagva kapkodtam a fejem, és apám is kacagott.

- Van angyal, ma éjjel jár az újesztendei angyal.

Aztán a testvéremtől örökölt foltos csizmába belekerült a két szaloncukor, egy pár dió, két alma. Anyám készített nekünk papucsot posztóból, hogy abban járjunk bent a házban. A kicsi testvéremnek is került a papucsába angyalfia, mert neki még nem volt csizmája.

„Majd rájön”, mondta édesapám, de most van angyal, vagy nincs angyal? Többet nem kérdeztem, de nem is volt rá idő.

- Öltözz jól fel, kicsi Rózs! - szólt édesanyám. - Kimegyünk a tornácba, mindjárt itt az új esztendő.

Én az angyalfiát a csizmámból áttettem a papucsomba, s betettük a nagy ágy alá, ahol mi aludtunk a testvéremmel. Apám az órára nézett.

- Siessetek!

Édesanyám még egy nagy hárászkendőt is tett a vállamra, a derekán átkötötte. A kezemet bedugtam a hárászba s úgy álltunk kint a tornácban.

A templomban megszólalt a harang. Édesanyám összekulcsolta a kezét.

- Most temetjük az őesztendőt. Én Istenem, ne hagyj el!

- Vajon mit hoz az új esztendő? - kérdezte apám, és egy percre levette a sapkáját. Összekulcsolt kézzel úgy tett, mintha imádkozna. Feltette a sapkáját.

Már nem harangoznak, a toronyból kiáltják, hogy boldog új évet. Boldog új évet mindenkinek! Összecsókolózunk, és mi is kívánunk egymásnak boldog új évet.

Anyám besiet, de mi apámmal még kint állunk és hallgatjuk a zajokat. Egy-egy hang innen is, onnan is felkiált, hogy boldog új évet. Ostorcsattintás, csengettyűzörgés, nagy zaj, csörömpölés. Egy-egy nagy cserépfazekat csaptak oda, dudába fújnak. Nagy kacagás. Ez a zaj egybecsengett, de nem volt közel hozzánk. Feljebb volt valahol, a piac körül. Egy-egy hang belerikolt: „Boldog új évet!”, és már innen is, onnan is hallatszik az újévi kánta: „Ez az új idő, új esztendő, most kezd újulni.”.

Az én fehéringes falumban minden kicsi nádfedeles házban ég a lámpa. Szép hófehér tél van és a hold is világít. El lehet látni egész a nagy utcáig. Nagy beszéd hallatszik, a gyermekek serege indul kántálni. Kintről kiabálják be: „Szabad-e kántálni?”, s máris fújják: „Ez az új idő, új esztendő.”.

Nem akarom tudomásul venni, hogy fázom. Dideregve állingálok apám mellett. Édesanyám már kétszer is kikiáltott:

- Gyere be, te gyermek!

Végül édesapám fogta meg a kezemet:

- Te nem hallasz? - és ráncigált befelé.

Benn már sült a pánkó. Édesanyám ott forgott a kemenec körül, egy tángyérre szedegette ki őket.

- Né, milyen szépen megnöttek - s már eresztette is be a forró zsírba a többi tésztát, hadd süljenek.

- Nem számít, hogy fekete, csak jó legyen az íze - mondogatta. - Nem is lenne újesztendő, ha nem sülné a pánkó - folytatja a beszédet. Mikor elhallgattak a harangok, akkor kell nekifogni pánkót sütni. Ez régi szokás, de szép szokás. Azt jelenti, hogy egész évben lesz hozzávaló.

Juhos Kiss Sándor rajza

A lámpát is hátraakasztotta. Itt csüng egy dróton a kemence felett, egy gerendára akasztva.

- Hallja ke', menjen kend már el az aranyas vízért - nyomta az apám kezébe a vedret. - Siessen ked', hátha ked' lesz az első.

Én várom az újévi kántásokat. A szomszédból a kicsi fiúk azt mondták, hogy eljönnek még ezen az éjszakán, nem várnak reggelig. Hát persze, az egész kicsik csak reggel indulnak el kántálni.

Egy lábosban dió, alma van, ez a kántásoké. Én eddegelem a pánkót. Apám megérkezik a vízzel, egyenesen az asztal alá teszi és lefedi egy lapítóval. Ennek itt a helye.

- Na, igyatok!

A piros pléhcsupor az asztalon van. Avval merítünk a vederből és azonnal vissza is fedjük. Anyám megkérdi:

- Há' ked' volt a legelső? Aranyas a víz?

- Ó, dehogyan voltam! A hatodik lettem. De így is aranyas, mert még ebben az évben nem ittunk a ríti kút vizéből.

- Hej, de jó itt benn - dörzsölte össze a kezét. - Mokány egy hideg van künn, ez egy igazi tél - közben törölgette a nagy bajszáról a zúzmarát.

- Szabad kántálni? - kiáltják be kintről.

- Szabad! Mit kántálnak a fiúk?

Aztán bejöttek.

- Boldog új évet aggyan az Úristen! Bort, búzát, békeséget, egy boldog új évet, ezt kívánjuk teketeknek!

Három kisebb fiú volt. A vállukról lelógott a fehér házi szöttes tarisnya. Ezzel jártak óvodába, iskolába és most ebbe rakják a diót, az almát. Én boldogan figyelem őket. Anyám kezembe nyomja a tángyér pánkót.

- Na, evvel te kell hogy megkínáld őket, ezek a te kántásaid.

- Vegyetek - tartottam eléjük a pánkót.

Apám a bajszát pödörgette.

- Hideg van kint, gyermekeim? Te, Rózsi, tölts nekik egy-egy csupor teát!

Anyám hirtelen felmászott a székre, leakasztotta a gerendáról három porcelán csuprot.

- Még pálinka is van ebben a teában - mondta, ahogy töltötte a csuprokba a teát.

- Köszönünk szépen mindent, boldog új esztendő! - búcsúztak a gyermekek.

- Menj, kísérd ki őket, te gyermek, és köszönd meg, hogy eljöttek - akasztotta anyám a nyakamba a hárász-kendőt.

Kikísértem őket, de nem tudtam mondani semmit, csak álltunk.

- Menj be, kicsi Rózsi, mert megfázol - mondta az egyik, és az ujja begyit végighúzta az arcomon. Én jó éjszakát köszöntem és boldogan siettem be a házba.

Újabb kántások, asszonyok, emberek jöttek.

- Te, ezek jól elleptek minket - szól apám anyámhoz. - Tegyéél oda még teát főni!

- Én tennék - töprenkedik anyám - de nem lesz cukrunk.

- Nem baj, megisszuk keserűn - nyugtatta meg apám.

Újabb három ember és három asszony jött újévet köszönteni. Köztük volt keresztapám és keresztanyám. Én már tudtam, hogy lesz itt dudálás, kacagás.

- Kicsi lányom, hoztam neked két almát - jött hozzám és csókolt meg keresztanyám.

Keresztapám tréfálkozva fordult felém:

A népzene ünnepe

Művészetek Palotája • 2015. január 17. szombat, 19:30

A népzene ünnepén szokás szerint egyaránt szerepet kapnak az autentikus és a feldolgozott népzene előadói. Az erdélyi Tokos Zenekar többszólamú énekével és százcsovási muzsikájával méltán nyert idén a Fölszállott a páva hangszeres kategóriájában, de a Bazseva is garanciát jelent az autentikus népzene rajongói számára. A székesfehérvári Zombori terepe a moldvai „etno-rock”, a Góbé pedig „a komolyzenén alapuló világzenével” teremtette meg a maga stílusát. Az Etnofon Zenei Társulás – Kiss Ferenczel az élén – a magyar világzene „keresztapjaként” számon tartott Kolinda hagyományának legfőbb örököse, míg a Both Miklós és a Palimo Story egy országjáró tehetségkutató eredményeként ötvözi a progresszív rockot és a roma hagyományt. Fergeteges hangulatú koncertjeivel világzenének egyik legkeresettebb együttese lett a Cimbaliband, és amikor azt hinnénk, hogy már a tetőfokra hágott a hangulat, a Pannonia Allstars Ska Orchestra még egy újabb elementáris lökést ad a Budapest–Kingston ska-tengelyen.

- Én nem tudom, mi van a zsebemben, olyan göcsös. Né, netene, négy dió! Nesze hamar, dugd el jól! - mondta nekem.

Megvolt az ajándék, én boldog voltam. Az asztalt elhúzták a faltól, hogy tudják körülülni. A három asszony egy-egy tál pánkót hozott. Egy nagy tál került az asztalra, abba tették ki a pánkókat, de egyik sem volt nagyon fehér. Keresztapám a kék ujja belső zsebéből elővett fél liter pálinkát.

- Hoztam egy kicsi szíverősítőt - mondta, s letette az asztalra. Úgy tett a másik két ember is. Még kockacukrot is hoztak. A tea főtt az aranyos vízből, a gerenda szegéről lekerültek a porcelán csuprok.

- Hej, de jó ez a pálinkás hársfatea, de még ez a pánkó is - mondogatják, de az elébb még pálinkával köszöntötték az új esztendőt. Most eddegelnek, ki-kivesznek a nagy tálból egy-egy pánkót.

Én most nem búvok be a nagy ágyba aludni, csak ide fekszek le az anyámék ágyára. Én úgy szeretem nézni őket, s várom, hogy keresztapám dudaljon.

- Te, koma, melyiket fújjuk? A tiédet vagy az enyémet?

- Nem bánom én, csak már kezdjük! - feleli apám.

Keresztapám szokott nálunk jönni, és ha iszik egy kicsit, mindig dudalászik. Most ezt fújja:

*„Magas fa tetején sárgarigó fészek,
Kedves kisangyalom, de szeretlek téged,
Az a sárgarigó könnyen felszáll oda,
De én tihozzátok nem mehetek soha.”*

Ez az édesapám dudja volt, most erre zendítenek:

*„Temetőben van egy öreg eperfa,
Odajár a rigómadár dalolva.
Azt dalolja a kis madár,
Eszendőben egyszer van nyár.
Egyszer van a lány szívében szerelem,
Én is egyszer voltam boldog teveled.
Mebánod te, visszasírsz még engemet,
De a szívnek kétszer nyílni nem lehet.”*

Így dudalgattak, s ha megunták, nekifogtak kártyázni, az asszonyok beszélgetni. Így, ilyenformán töltötték a szilvesztert ötvennégy, ötvenöt esztendővel ezelőtt.

Kocsis Rózsi

Közreadja: Juhos Kiss Sándor és Juhos-Kiss János

Gasztronómiai kalandozás a Körös völgyében III.

Gyomaendrőd és környéke

Az előző számban már második alkalommal tudósítottam szűkebb pátriám, a Hármas-Körös parti Gyomaendrőd gasztronómiai hagyományairól. Azonban még mindig nem tártam a kedves olvasók elé e sokszínű világ számos ízét-ételét. Ez alkalommal még egy utolsó kirándulásra invitálom az érdeklődőket a Körösök vidékére, amelyen ezúttal is Hornok Ernő gyomaendrődi újságíró lesz a kalauzunk.

A felidézett receptek az egyszerű, kevés alapanyagot használó konyha változatosságát bizonyítják. Ahogyan erre felé mondták a régi öregek: „kenyér, krumpli, zsír legyen a háznál, akkor nem lehet baj”. Jó, ha ezt a mondást felidézzük néha, amikor éppen a nagy szupermarketek mindenféle (feldolgozott, „aromásított”, „színes-szagos”) élelmiszerelel rakott polcai között „kacsázunk” egyre jobban elbizonytalanodva, hogy mit vásároljunk, s abból mit is főzzünk. A kártevőirtó vegyszerekkel kezelt, műtrágyákkal, az anyaföld helyett vízkultúrában, futószalagon termesztett, etiléngázzal mesterségesen érlelt (belül éretlen) sokféle zöldség- és gyümölcs nyomába sem érhet akár egy szem kiskertben, a napon érett paradicsomnak, vagy földes, girbe-gurba, de erőteljes ízű gyökérféléknek, és a hagyományos, permetezés nélkül is jól termő zamatos gyümölcsöknek.

A korábbi receptekhez hasonlóan ezúttal is egyszerű ételféleségeket mutatunk be, amelyek, ha minőségi alapanyagokból készülnek, bizonyára megütik a „Michelin-csillagos” mércét is.

*

Szűzleves (Hunya Béláné receptje Hunyáról)

A szűzleves – nevéhez méltóan – rendkívül egyszerű, a régióban mindenütt kedvelt „minimálrecept” alapján készülő étel. Kezdők is bátran elkészíthetik, biztosan sikert aratnak vele, mert nagyon ízletes. 3 liternyi vizet felteszünk forni, ez alatt 3 közepes répát, egy fehérrépát, egy kisebb karalábét és egy közepes krumplit megpucolunk, és kockára vágjuk. Hozzáadjuk a felforrított vízhez, sózzuk, s míg a zöldség fő, egy tojásból pici sóval és annyi liszttel, amennyit felvesz, kemény tésztát gyúrunk. Mikor a zöldségek ehettőre puhultak, a levesbe belecsipkedjük a tésztát, még néhány percig forraljuk, és tálalhatjuk is a levest. A petrezselyemzöld nem rontja el, de anélkül is nagyon finom.

A gyomai svábok morzsás levese (Hack Mária receptje)

A svábok ételei között gyakran találkozunk olyanokkal, amelyek pirított kenyérmorzsát, morzsás állagúra sült híg tésztát (smarni, sterc), vagy valamilyen főtt tésztafélét tartalmaznak, sőt ezek önmagukban is az asztalra kerülhetnek. Az alábbi hagyományos és nagyon tápláló húsleves mindkettőt tartalmazza. A leves „leke” a házi nevelésű csirke, amelyet a szokásos módon feldarabolva előbb kevés baromfiszíron megpárolnak, sózzák, majd, amikor a leve elfőtt, vízzel felöntik, és lassú tűzön főzik, hogy ne habozzon fel.

Amíg a csirkelé felforr, van idő előkészíteni a zöldségeket: sárgarépát, petrezselyemgyökeret, egy-egy paradicsomot, paprikát, és az összekötözött petrezselyemzöldet, amiket a felforrított léhez adnak. Amikor majdnem kész, még egy-két szem kockára vágott krumpli is kerül bele. Addig sem tétlenkednek, amíg a zöldség fő: elkészítik a morzsát és a kifőtt tésztát. De figyelni kell, mert fontos a jó időzítés! Lehetőleg még legyen meleg a tészta, mikor a leves elkészül!

A száraz kenyeret a svábok sohasem dobják ki, hanem megdarálják, és átszítálgják. A finom morzsa derelyéhez, gombóchoz, vagy rántott hús készítéséhez jó, míg a szítán fennmaradt nagyobb szemcséket például ehhez az ételhez használják fel.

A durva morzsát kevés zsiradékon serpenyőben aranyszínűre pirítják, így várja a tálalás pillanatát.

Ezután 1 tojással kemény tésztát gyúrnak, kézfok vastagságúra nyújtják, 3-5 mm széles metéltet vágnak belőle, sós vízben, kevés zsírral kifőzik, leöblítik és előmelegített edényben, egy kevés zsírral összekeverve melegen tartják.

Tálaláskor a főtt tésztára szedik a gazdag levest és a tányérra mellé teszik a pirított morzsát is.

Tárkonyos csirkeragu-pulykanyak leves (az endrődi Rózsahegyi család receptkönyve alapján)

Az 1873-ban, Endrődön, színészcsaládba született Rózsahegyi Kálmán, a nemzet kedvelt színésze és a legendás színiiskola alapítója. Az 1925-ben endrődi díszpolgárrá választott népszerű művész családjának kéziratok szakácskönyvében több olyan receptet is találni, amelyek szülőhelye hagyományait őrzik. A cím-ben szereplő levest sok helyen becsinált levesként ismerik. Lényege, hogy a húslevest kevés habarással sűrítik, és gyakran savanyítják is. Az Endrőd és Gyoma környéki tanyákon a 19–20. század fordulója után lett népszerű a pulykatarítás, amellyel főként az asszonyok tudtak némi plusz jövedelemre szert tenni. Kedvelték, mert a pulyka egész nyáron megkereste élelmét a tanya körül bogarászva, s bár távolabbra is eljárt a tanyától, a vetésben nem tett olyan kárt, mint a liba. Békés megye volt az egyik fő tenyészterület, így nem csoda, hogy a vidéken a legutóbbi időkig szinte minden baromfiudvarban előfordult egy-két példány. A pulyka nyakából nagyon finom húsleves főzhető, s különösen jóízű belőle a becsinált leves. A Rózsahegyi család szakácskönyvében szereplő, csirkemellből készült leves pulykanyakból talán még ízletesebb. Én legalábbis erről győződtem meg a nagylaposi határban levő tangazdaságban rendezett vacsorán, ahol az endrődi szakácsnők ezzel a gasztronómiai remekkel kápráztatták el a vendégeket.

A leveshez előbb a feldarabolt húst, nyakat kevés vöröshagymával zsiradékon megdinszteljük, majd csirke esetében hozzáadjuk a kockára vágott levestörséget (répa, petrezselyemgyökér, zeller), és felöntjük vízzel. A pulykanyakhoz csak később adjuk hozzá a zöldséget, hogy egyszerre főjön meg a hússal. A levest sóval, szemes borssal, babérlevéllel ízesítjük. Mikor minden alkotórész megfőtt, 2 dl tejjel elkevert 1-2 evőkanálnyi liszttel behabarjuk és citromlével, vagy jobbfajta ecettel savanyítjuk (már csak az újraforrásig hagyjuk a lángot alatta). A vége felé beleszórt, apróra vágott friss tárkony nem rontja el!

Rózsahegyi Kálmán a Tiszavirág című
film-ben (1939, rendezte: Bolváry Géza)
Forrás: mandarchiv.hu

Abált szalonna (Gyomaendrőd, Tímár János receptje)

A hideg téli napokon jólesnek a zsírosabb, tápláló ételek. Az egyszerű nyers szalonnával sok mindent lehet kezdeni: ehető sózva nyersen, füstölve, vagy megfőzve és fűszerekkel megbolondítva. Ez utóbbi az abált szalonna, ami annyit jelent, hogy a (lehetőleg toka-) szalonnát lassan, sós vízben puhára főzik. Amikor kihűlt, jó sok zúzott fokhagymával megkenik és vastagon beszórják enyhén csípős paprikával. Van, ahol papírba csomagolva, átkötözve még egy kicsit meg is füstölik, de higgyék el, enélkül is mennyei egy karéj, ropogós héjú, friss kenyérral és némi savanyúsággal. Gyomaendrődön az ún. „zsírban abált” szalonnát is kedvelik, amelyet zsírban, nagyon lassan sütnék pirosra (konfitálás), majd hidegen fogyasztják. Mit mondjak, ennek is nehéz ellenállni.

*

Karácsony közeledtével nem feledkezhetünk meg a karácsonyi süteményekről, ezért válogattam mai összeállításunkba két, az ünnepre alkalmas süteményreceptet Hornok Ernő könyvéből.

*

Karácsonyi zebrakalács (Csepcsényi Antal receptje Mezőtúrról)

Rovatunkban már többször is foglalkoztunk a kalácsfélékkel. Ez a mákos-diós kalács környékünkön a beigli helyettesíti, és egyben nagyon mutatós is az ünnepi asztalon. Elkészítése a következő: 3 dl meleg tejben 10 dkg porcukrot, csipet só feloldunk és elkeverjük 3 dkg élesztővel, majd megvárjuk, míg felfut. Fél kiló lisztből 2 tojássárgájával és az élesztős tejjel tésztát gyúrunk, majd a végén még 5 dkg langyos vaját dolgozunk bele, és letakarva kelni hagyjuk. Mikor jól megkelt, ujjnyi vastagra nyújtjuk, 5 dkg olvasztott vajjal megkenjük, megszórjuk 10 dkg enyhén fahéjas porcukorral, majd egyik felére diós, másikkra mákos töltelékkel teszünk (szokásos módon cukorral, citromhéjjal, mazsolával ízesített 20-20 dkg dió, illetve mák). A tésztát szorosan feltekerjük és egy kört formálva belőle, sütőpapírral bélelt tepsin

be rakjuk. Most jön a díszítés: éles késsel, mintha szeleteket vág-nánk, kétharmad részig bevágjuk, az így bevagdalt cikkeket ki-csít ferdén kifordítjuk, így jól látszik a töltelék. A kör belső olda-lát megszurkáljuk, hogy szét ne repedjen. A tetejét mézzel meg-kenjük, majd 175 fokban sütjük. Sütés közben még egy-szer megkenjük mézzel.

Körösvölgyi tészta

(Kner Izidorné Netter Kornélia szakácskönyvéből)

A zsidó származású vándor könyvkiadó, anyai ágon gyomai ipa-ros családból származó Kner Izidor 1882 júniusában Gyomán nyitotta meg egyszemélyes nyomdáját, amely hamarosan akko-ra üzemmé fejlődött, hogy fél Magyarország a megrendelői kö-zé tartozott. Feleségével, Netter Kornéliával a város köztiszte-letnek örvendő polgárai közé számítottak. Hat gyermekük bizo-nyára örült az édesanya – szakácskönyvben is lejegyzett – finom süteményeinek.

Egyik közülük a karácsony előtt már korábban is elkészíthető mandulás aprósütemény. A tésztát 28 dkg vajból, 28 dkg liszt-ből, 8 tojássárgájából 1 evőkanál cukorral és egy evőkanál rum-mal gyúrjuk, majd éjszakára hideg helyen pihentetjük. Másnap a tésztát kb. 2-3 mm vastagságúra kinyújtjuk, 5x5 cm-es négy-szögekre vágjuk (lehet derelyevágóval is, akkor cakkos lesz a szé-

lők) és a következő töltelékkel töltjük. 4 tojás sárgáját 16 dkg cu-ccorral, fél citrom levével és reszelt héjával habosra keverünk, hozzáadunk 14 dkg darált mandulát és óvatosan a habbá vert 4 tojásfehérjét (ha híg lenne, még adunk hozzá mandulát). A négy-szögek közepére halmozzuk a töltelékét és két szemben levő csúcsukat középre hajtva kiflicskéket formázunk belőlük, tojás-sal megkenjük, és megsütjük őket.

A maradék 8 tojásfehérjéből habcsókot süthetünk: tojásoként 3 evőkanál porcukorral, 1 kávéskanál ecettel, néhány csepp cit-romlével jó kemény habot verünk, nyomóságból sütőpapírra di-ónyi halmokat rakunk, 180 fokban 10 percig sütjük, majd azonnal elzárjuk a lángot és a sütit így szárítjuk tovább, míg a süttö ki nem hűl. A habcsók akkor finom, ha a közepe még lágy, kívül pedig roppanós. A masszába tehetünk kókuszreszeléket vagy darált mogyorót is.

Juhász Katalin

Szlama Band

Városi és falusi muzsika Moldvából – Dialekton Népzenei Kiadó (2014)

fotó: Némethi Anna

A Szlama zenekar – *Dragony Gábor, Szlama László, Mihó Attila, Korda Ágnes, Pandák Viktor* – elsősorban moldvai népzene-t játszik. A táncházakból ismert, szinte kanonizált változat mel-lett az eredeti felvételeken többféle zenekari összeállítás hallható: a ma divatos rézfúvós bandáktól a vonózenekarokig, de akár vegye-sen is megszólalhattak. A városi és vidéki zenekarok felállásai el-térőek voltak, és gyakran keveredtek. Maguk a zenészek több nem-zetiségű közönségnek játszottak, és akár keverhették is a repertoárokat. A zene alapja, a moldvai táncok jelentős részének eredete sem tisztán magyar vagy éppen román, hanem gyakran – nevezük így – kelet-európai. Mindezek alapján nehéz eldönteni, hogy egy-egy hangszer-összeállítás melyik korszakhoz, vagy – e vegyes nemzetisé-gű területen – melyik népcsoporthoz köthető leginkább.

A zene élvezetéhez viszont nincs szükség gondos tudományos elemzésre. Alighanem ez vezethette a Szlama band tagjait is, és ezért ízlésükre hagyatkozva válogatnak a moldvai népzeneből. Előfordul-hat tehát, hogy egy összeállításban keveredik a városi és a falusi nép-zene, illetve, hogy a moldvai városokban játszott más román vidék-ről, Olténiából vagy Dobrudzsából származó dallam is felhangzik.

Lelkes András

NYÉKI MAGDA VERSEI

A SÖTÉT LOVAS

mint kóbor kutya szájában a csont
úgy húzta össze
magán a partot az Ér
mikor
derékba vágott zsíros fű alatt
átszallagott a fáradt kerék

két lábon állt az est a löcsön
a szekérderékba hajított elmém
változatlan tája előtt
lovakat szelídített
és nevetett

még engedte
legelészten kicsit a napsugár
kibontsa vágyam
tarisznyáját
hogy végleg
szalonna-zsíros bőr mögé
bugyolálja magát
az éhség

TARLÓSZÁNTÁS

a kékké hasadó felleg alatt
új forradalmat tépked az eke

imaszönyeggé fordul a föld teste

elvetett gondolatként
így szeretnék beléd tépni én is
fényes körmökkel
akár fém a földbe

közben úgy érezd magad
mint ágyamon az álom
részegen hemperegve
duzzadó virágként belém temetkezve

míg vissza nem öklend a halál

vagy épp maga az élet

A VILÁG MEGVAKULT TÜKRÉBEN

mint koldus tenyerében az apró
olyan hangos sóhajtás
az alig-van-időm-rád szeretet

lyukas óralappal
szitálta ki magát a magánhangzó
a röghöz kötött szavainkból

belevénültünk az érdektelenségbe

makogva mutogatjuk el néma játékainkat
és tetten ért fájdalomunkban
az árnyékunkkal pitykézünk
a minket (el)sírató fal előtt

a világ megvakult tükrében
szívem felé nézek

ha nyerek kiműttetem a lelkem

HITELESSÉG

a kimosott emlékek alatt verset írni
nem tudom vajon érdemes
és lehet-e gyökértelenül hiteles
ott ahol mozog és embert terem a Föld
nem hiszem

mint ahogy pazar alkonyt sem hiszek
nyárfa-nyugati égtáj nélkül

hol a kettős össze-nem ölekezésben
álmos parázsként hull a Nap Etel-közre

hol felismeréssé folyik tintám teste

AJKAD SZÉLÉN

ajkad szélén ízetlen zamat az élet
fennakadt másnaposság
a borostán

négykézláb bukdácsolsz
mint valóságban a fejfájás

és még csak nem is kortyoltad
ki a poharat
csak nézted és elképzelted
milyen vörös
és testes a bódulat

mert épp te vagy
akinek nem jutott bor
még lőre sem

csak pára a tükörről
mi nem több
kútba ejtett szomjúságnál

és fellobban benned a felismerés
sokszínű a megtorlás palettája
és magadban egy percre
csendes bosszút állsz

a szád szélén lógó penészes morzsán

TISZTA TEKINTETTEL

veréb-öröm ül az ablakpárkányon
bogarakat ráz a szél a fáról
micsoda ellentét
e szótlán lüktetés
máris darabokra török
dél van

tarka szekér zörög a kedvemben
érzi a fogat
bennem delel most a világ

húzom megkopott ceruzám
a szétfolyó harangszót
alig érik utol szállóigéim

és a parasztember gondolatai
ösztönösen
körbe zárják mozdulataim

ránk vár a táj terített asztala

aransárga faszén felett
pirul az éhség
akár a boldogság
a piros kockás kendőn

harapásnyira mosolyog
mint széles csípőjű kenyér
ki épp ölébe ültetné
náddá fonódó kezeink

orra bukik a ceruza
makacs magánya nem fest tovább
utópiát

nincs kinek megteríteni

a veréb is elszáll

A REGGELI KÉPE(D) ALÁ

hajnali sejtelmes (női) ködben
még fázod a hideg vizet

kockázatvállalásul
épp az életre ébredszel
menetjegyre várva
saroknyira az érintéseimtől

unom a nekem szánt tétlenséget
gomb akarok lenni kabátodon

vagy legalább
illeszkedő lenyomat arcodon

VASÁRNAPI TÜNET

a vasárnapi ebéd
túl kelt kovászként
nyújtózik a színpadon

körülötte skálázó éhség
izzadság-köntösben
fogpiszkálótól öklöndöz

megsértődik a hétköznapi
és szalvétával törölgeti
a fáradtság homlokát

még el sem kezdte
enni romlott forradalmunk
máris emésztő után kapkod

rosszul megterített asztalon
magzatvízben lebeg a rendezés
tűzzel tálalva ernyed

és mi tapssal élesztgetjük tovább
nagyokat nyelve ünneplőben
a hányingerből

Ősi, régi, igazi székely himnusz?

„Hej, ó, én édes jó Istenem...” – I. rész

Jelen írásom címe a Hej, ó, én édes jó Istenem... kezdetű éneket célozza meg, ezért máris leszögezem, hogy a jelzőkön túl (ősi, régi, igazi), a műfaji besorolást is megkérdőjelezem, azt, hogy valóban székely himnusz lenne. Annak ellenére gondolom így, hogy több, 1989 után megjelent kiadvány kategorikusan állítja ezt, sőt egyikük még magyarázatot is fűz hozzá: „Ezt az 1350-ben keletkezett Mária-éneket Bartók Béla jegyezte le a Csíki-medencében”.¹ Az igazság ebből csak annyi, hogy 1907 nyarán Bartók valóban járt egyik népdalgyűjtő útja során Csíkban.²

De mit mond erről két európai hírnő népzene tudósunk? Sárosi Bálintor³ Daczó Katalin kérdezte 2010 januárjában. Szerinte „meglepő, hogy újabban kettő [ti. székely himnusz] is van. Az egyik a végzet szekerére teszi a székely népet, a másik vándorbotot ad a kezébe. Egyik sem himnusznak készült. [...] A szerzők között egyetlen himnusz-alkotásra hivatott ember van, az Bartók Béla. De az »ősi székely himnusz«-nak keresztelt dallam nem székely népdal, hanem az ő szerzeménye.”⁴ Olsvai Imre zeneszerző, népzene kutató⁵ első beszélgetésünkkor, 2011-ben, kérdéssel válaszolt a kérdésemre: „Hogy ez ősi székely himnusz? Hát ez költői túlzás, mert Bartók ezt nem úgy írta 1908-ban. Bartók a székely népzene szellemében fogant egyéni dallamot komponált, amivel zenei képekben állította élénk a székelységet. Később, már 1931-ben egy öt tételes zenekari szívtel lepte meg a világot. A kezdő tétel, amivel a közönség elsőként találkozik, az Este a székelyeknél, amely csodaszép hangszerelésben szólal meg. A további tétélekkel együtt (Medvetánc, Melódia, Kicsit ázottan, Ūrögi kanasztánc) öt olyan arcképét adja a magyar léleknek, amikhez fogható zeneszerzői nagyszerűséget Liszt Ferenc művelt a Magyar történelmi arcképekben, ahol jellemképeket, emberi magatartásokat fogalmazott meg a zene nyelvén.”

Visszatérve a Sárosi Bálinttal készült interjúra, ki kell emelnem a „Hej, ó, én édes jó Istenem” szövegírójáról tett megjegyzését, ami nagyban befolyásolta dolgozatom további menetét. A szöveg „olyan valakitől származik” – mondotta a neves népzene kutató –, „aki nyilván nem tekinti magát költőnek – nem is az”. Nevet sajnos nem említett, de így is feltételeztem, hogy volt, illetve van szövegírója a dalnak, akiről nekem nincs adatom. Aztán kiderült, hogy másoknak sincs. Végül négyévi kutatás végén derült fény a szövegíró személyére.

A történet úgy kezdődött, hogy 2009-ben a Kritérium Könyvkiadó elfogadta a Csíksomlyóról szóló versantológiám megjelentetését már méltán népszerű verses antológiasorozatuk tizenharmadik köteteként. Azt javasoltam a kiadónak, hogy a versek mellett – a magyarság legnagyobb kegyhelyén oly gyakran felcsendülő – Mária-énekek is kapjanak helyet a kötetben, termé-

zetesen kottával együtt.⁶ A kiadó elfogadta javaslatomat és felvállalta.

Az énekek, dallamok válogatásakor az egyházi és népi vallásos énekek szakavatott ismerőjéhez, P. Márk József nyugdíjas ferences atyához fordultam tanácsért, eligazításért. Ő több mint negyven éve lakója a csíksomlyói kolostornak, idős korában is aktív, orgonán játszik, régi egyházi énekeket gyűjt, maga is ír vallásos tárgyú ének- és zenedarabokat. Ő mondta egyszer: „Mi lelki emberek vagyunk, az Istennel élünk, nem félünk se a haláltól, se a jövőtől, mert akinek szolgálunk, annak gondja lesz ránk az örök életben”.

Abban is egyetértettünk az atyával, hogy a tizenhat kiválasztott ének a Csíksomlyói Szűz Máriát köszöntse. Ezért került be a kötetbe az „Ó, én édes jó Istenem” is, de nem mint „régis székely himnusz”, mert nem himnikus hangzású szöveg, mondta szelíden, de határozottan József atya. „Jobb, ha fohásznak tekintjük, ehhez a mondanivalója közelebb áll, mint a himnuszhhoz.” Ezzel a címmel található a kötetben is. Még arra is külön kitért, hogy csíki ember létére (Csíkszenttamáson született 1927-ben) 1990 előtt soha nem hallotta énekelni az „ősi székely himnusz”-t, amit ma szélteben-hosszában sokan és számos kiadványban neveznek „igazi székely himnusznak”, csíksomlyói Mária-siralomnak, székely kesergőnek, áldásnak, székely fohásznak.⁷ Nem szerepel P. Papp Asztrik *A csíksomlyói pünkösdi búcsú* című posztumusz kötetében,⁸ sem a Csíksomlyói kalauz, hetedik átdolgozott és bővített kiadásában⁹ sem. A pünkösdi Mária-búcsún is csak az elmúlt tízegynehány évben csendül fel a hármastárnál celebrált ünnepi szentmise végén, záró dallamként. A programfüzetben ez áll: *Befejező ének*.¹⁰

A *101 vers és ének Csíksomlyóról* című versantológiában – miként már említettem – *Fohász* címmel jelent meg, alatta pedig csak ennyi: Bartók Béla *Este a székelyeknél*. Akkor még nem tudtuk, hogy az eredeti kéziratban „Hej, én édes jó Istenem” kezdetű a szöveg, sem azt, hogy kit nevesítsünk szövegírónak. Ezért ettől – József atya javaslatára – eltekintettem. Igen helyesen cselekedtünk, mert a dallamok válogatása közben – hogy, s hogy nem – többek neve is felmerült. Aztán, sorra szinte valamennyit

ejtettük, de egy név mégis mindig újra előbukkant. Nem is a teljes név, csak névbetűk: T. Gy. Ettől maga József atya sem tudott eltekinteni, mert – bevallása szerint – nem tudja, hol és mikor, de találkozott már e kezdőbetűkkel. Ennek jelét is adta a Csíksomlyón 2006-ban napvilágot látott *Harmonizálásaim* címmel megjelentetett kötetben, amelyben orgonára átírt búcsús Mária-énekek kaptak helyet, köztük kötetzáró dallamként a *Fohász* is, alatta a szerzőpáros ekként: Bartók – T. Gy. De ki lehet az utóbbi, akinek még József atya is helyt adott, mint lehetséges szövegírónak?

A monogram feloldása a kötet megjelenése után sem hagyott nyugtot egyikünknek sem. Elhatároztam, ha török, ha szakad, végére járok a dolognak. Valaki csak rejtőzik e név mögött! Talán éppen maga az igazi szövegíró?

Amint telt-múlt az idő, egyre rejtélyesebbnek tűnt az ügy, már-már több ismeretlen feladvánnyá vált számomra a kezdőbetűk körüli homály, amelynek tisztázására adtam a fejem. A már említett 2009-es esztendő egy napján azzal fogadott az atya, hogy egy anyaországi neves zenetanár Tegzes György nevét említette. Ez már-már sejtetni engedte a névbetűk feloldását, ugyanis magyarországi zenei körökben jól ismerték Tegzes Györgyöt (1921–2002). Neves ének- és zenetanár volt Budapesten, egyházkarnagy, orgonista, huszonöt évig énekeszene szaktanfelügyelője a székesfővárosnak, akit kiváló zenepedagógusként is számon tartottak. Nagy hatású munkája a *Hétfokú olvasógyakorlatok I–II.* című könyv, amely a teljes hétfokúságot megismertető módszeres dallamgyűjtemény. Nem találtam azonban utalást arra, hogy szövegíró is volt.

Sejtésem be is igazolódott, amikor Domokos Máriát, az MTA Zenetudományi Intézetének Szabolcsi-díjas főmunkatársát, Domokos Pál Péter lányát kérdeztem Tegzes Györgyről. Levelében többek között ezt válaszolta. „Nem Tegzes György. Kérdeztem többektől. Tegzes értékes zenei tankönyveket író pedagógus volt, nagy megbecsülésnek örvendett, de szerzőként nem volt kapcsolatban ezzel a szöveggel”.

Tehát nem őt rejti a T. Gy. monogram. Később újabb levelet kaptam Domokos

Máriától, amelyben egy pályázati felhívásról ír, majd a díjnyertes pályamű publikálásáról, és annak azonnali visszhangjáról. Idézem a levelet.

„Az egész az Énekszó c. folyóiratban zajlott 1940-ben. [Hangjegyes ének és zenepedagógiai folyóirat. Szerkesztik: Kerényi György és Kertész Gyula, VIII. évfolyam 1. szám (43.), 1940. szeptember–október, 759. oldal.] A »Hírek« rovat élén: »Köszöntjük Erdélyt! A mi köszöntőnk nem szavalat, nem rezesbandák harsogása. Erdély és mi egyek vagyunk. Mi szükség van köztünk szavakra? Erdély népi zenéje csobogó vér az új magyar zenében, lélek a testünkben. Köszöntő vezércikknél többet mondanak a mi szeretetünkről azok az erdélyi népdalok, amelyeket a nagy zenészeink gyűjtöttek össze, amelyek csodálatos kórusokban keltek új életre a Duna és Tisza mentén, s amelyeket ezer és ezer magyar gyermek énekel ünnepélyről ünnepélyre iskoláinkban. Sötétben éltünk, Erdély tüzénél világot gyűjtöttünk. Némák voltunk, Erdély hangjaiból szavakat s nyelvet teremtettünk magunknak. Hadd köszöntsük Erdélyt azzal a dallammal, amelyben az ő dalai nyomán először szólalt meg magyarul a városi magyar!«
(kotta – Este a székeleyeknél)

(Megjegyzésem: az egész szöveg nem hosszú, három rövid bekezdés. Nem csoda, hogy sokan félreértették a fenti szöveget, mert úgy is lehetne értelmezni, hogy Bartók erdélyi népdalt dolgozott föl.)

Ugyanott, a Hírek rovat folytatásában, 760. oldal: »Keressünk szöveget Bartók Béla Este a székeleyeknél című dallamára, a Magyar Népköltési Gyűjtemények nyolc szótagos versei vagy nagy népi költőink erre alkalmas költeményei közt! A legmegfelelőbb szöveg beküldője könyvjutalmat kap, a verset pedig közölni fogjuk.« (A Hírek rovat végén aláírás: KGy, azaz Kerényi György.)

Az Énekszó 1940. novemberi számában, tehát mindjárt a következő lapszámban [VIII. évfolyam, 2. szám. (44.), 780. oldal]: »Vers az Este a székeleyeknél dallamára. A szolnoki leánygimnázium Mária-kongregációja beküldte egy magát megnevezni nem akaró költőnek szép versét a múlt számunkban közölt Bartók-dallamra.

Hej, én édes jó Istenem,
Oltalmazóm, segedelmem,
Vándorlásban reménységem,
Ínségemben lágy kenyérem!

Vándor fecske sebes szárnyát,
Vándor legény vándorbotját,
Vándor székeley reménységét,
Jézus, áldd meg Erdély földjét!

Vándor fecske haza talál.
Édesanyja fészkeére száll.
Hazaértünk. Megáldott a
Csíksomlyói szűz Mária.

Íme, egy igazi Székely Himnusz!«
Egyelőre ennyit tudtam meg, még érdeklődöm tovább. Szeretettel üdvözlö: Domokos Mária.”

Szerintem a vers utáni zárómondatból kerülhetett ki és terjedt el „székely himnusz” néven ez a dalszöveg, amit aztán egyik-másik minősítő jelző („ősi”, „rég”, „igazi”) igencsak kiemelt a többi – kevésbé vagy jól ismert s énekelt – székely himnusz közül.¹¹ Ami pedig a fogadtatását illeti, az messze felülmúlta a többiekét. Mert íme az Énekszó alig néhány hónappal később, az 1941. februári 4-i (46.) számában már így tudósít: »Mint mai számunkban olvasható, már éneklék is Debrecenben. Most kaptuk ugyan csak Szolnokról a megszövegesített Bartók-dallam kórus-átíratát.”

Véleményem szerint az akkori eufórikus hangulat indította villámgyorsan az ismertté válás útjára e dalt, elsőként mindjárt a Tiszántúlon, és szinte vele egy időben a visszacsatolt déli országrészben, a Bácskában. Erről eképpen számolt be Morvay Péter, a kiváló folklorista, az önkéntes néprajzi, névtani gyűjtő és a regőscserkészeti mozgalom¹² elindítója Olsvai Imre népzenekutató-zeneszerzőnek, 1990. február 3-án írott levelében:

„Mi, a regőscserkészek, a dal mindhárom versszakát ismertük és terjesztettük. Így énekeltek már 1941-ben is a bácskai országos regősvándorlásokon is, amikor a bukovinai székelység valamennyi ottani telepét (Bácsjózseffalva, Bácsistensegits, Horthyúrá stb.) felkerestük. Örökké emlékezetes marad számomra, amikor egyszer a mezőn, aratás közben rögtönzöttünk váratlan pihenőidőt és kis táborotüz felét. Ott is sorra került a szóban forgó dal. Arra már nem emlékszem határozottan, hogy velünk együtt énekeltek-e ők is, valamint arra sem, hogy csak ők könnyeztek éneklés közben, vagy mi is. Az említett országos regősvándorlásról az 1943-ban megjelent Regös Kalendárium-ban lehet olvasni, amelyben részben az ez alatt megismert, részben pedig ottani regös táborotüzeinken énekelte népdalainkat is közöljük... (A Regös Kalendáriumban közöltem a 3. vsz. szövegét is)... A dalnak én a harmadik versszakát is ismerem:

Vándor fecske hazatalál,
Édesanyja fészkeére száll.
Hazatértünk, megengedte
A magyarok jó Istene.

A mi regőscserkészeink csak ezzel a szöveggel daloltak és ismerték, bár később megtudtam,

hogy olyan szövegváltozata is ismeretes, amelyben a csíksomlyói Szűzanyára van utalás.”

Nemrég erről így vélekedett Olsvai Imre, szerintem igen helyesen: »Tehát ilyen változatban énekeltek, s talán ma is így éneklék a protestánsok. Az én személyes ötletem: ismételjék meg így a vers végét, és énekeljék el mind a kettőt. Az volna az igazi öikuménikus és magyar összelelkítés!«

A dal további diadalútjáról újra csak Olsvai Imre visszaemlékezéséből szereztem tudomást: »Én 1949-ben mint diák hallottam először a Hej, én édes jó Istenem-et. Az év júliusában két hétig közös táborozáson vettek részt kaposvári – magam is az vagyok –, szegedi, makói és budapesti gimnazista cserkészek. Több közös műsort adtunk egymásnak, az egyikén valamelyik fővárosi vagy dél-alföldi fiú kb. így mondta be műsorszámát: »Következik az igazi Székely Himnusz«, és elénekelte Bartók dallamára a szöveget. De már nem emlékszem, hogy egy vagy két versszakal-e. Akkor azt hittem, ez valahol úgyis le van írva, nem kell ott s akkor lejegyeznem.”

Pedig de jó lett volna! Mert bizony csak negyven év múlva jutott el hozzá a hiteles szöveg, de akkor már az addigra felderített, megtalált szövegíró saját kezéből.

Időközben egy újabb esemény is e dal felé irányította Imre bátyám figyelmét. (Erre a számomra igen megtisztelő megszólításra ő maga kért fel legutóbbi beszélgetésünkkor otthonában, 2013 szeptemberében.)

„Kodály halálát követően Kecskeméten voltam találkozózn, tanácskozáson. Ennek a lelke, mozgatója Kálmán Lajos volt, az Óvónőképző Intézet ének- és zenetanára. A hetvenes években jártunk akkor. Kálmán ott kérdést intézett hozzám: mit tudok a Bartók dallamára írt székely fohászról – ő így nevezte –, mert kint járt Nyugaton, és azt hallotta, hogy a kanadai, braziliai magyar cserkészfiúk körében gyakran elhangzik, éneklék, és hogy én mit tudok erről. Csak annyit válaszoltam, hogy diákként, a negyvenes évek végén hallottam először róla, és most ötöle. Semmi többet. De attól kezdve rendkívül érdekelni kezdett ez a Bartók-dallamra írt ének. Elgondoltam, érdemes lenne kimerítő tanulmányt írni róla, amelyik egyrészt a szöveget venné górcső alá, másrészt én a dallamnak megkeresném a népzenei stílusát. Azt is végiggondoltam, két emberhez kívül fordulhatok eligazításért, pontosításokért, mert ők aztán mindent tudnak. Az egyik Völly István [1907–1992] népzenekutató és Máriaének-kutató is, akitől nagyon sok néprajzi adatot, néprajztörténeti meg társulati adatot tudtam meg az elmúlt évek során. Anekdotaszerűen is fitogtatta néha, hogy neki mennyi emléke van. A másik, akihez fordultam, az Morvay Péter, aki a néprajz nagyon sok águ ismerője. Mind a ketten tud-

hattak pozitív adatokkal szolgálni. De akkor már 1990-ben jártunk. Mindkettőjünkkel levelet váltottam ebben a témában. Január 11-én ezt írtam Morvaynak:

»Mindentudó, Mindenre-Emlékező Öreg Cserkész Fejedhez fordulok bizalommal és reménységgel. Egyre többen kérdezik tőlem, ki írta (s mikortájban) Bartók: Este a székelyeknél lassú dallamára az Igazi Székely Himnusz szövegét. Az igazat megvallva, én sohasem néztem utána, nem is láttam soha leírva, ill. kinyomtatva. Hallani hallottam valamikor 1944 és '49 között, egy cserkész tábor tüzénél énekelték. Aztán jöttem a nehéz, keserves, zaklatott évek, és nekem nem jutott eszembe, hogy ennek utánanézzek. Most pedig, amióta Erdély ismét téma lehet, egyszerre, búvópatak módjára, újra előjött. Nálam fiatalabb énektanárok, Pávakör-vezetők, kóruskarnagyok kérdezik tőlem, ki a szerző. Ha valaki erről egyáltalán tudhat, akkor az Te vagy, Péter bátyám. Légy szíves, írd meg hiánytalanul összes erre vonatkozó ismereteidet, vagy adjál ötletet, címekeket, kibe fordulhatnék kérdésémmel! Csakis jó ízlésű, régi-stílusú népdalokon nevelődött költő írhatta! Miért maradt félévszázadon át homályban? Legfőbb ideje volna megtudni kiletét. Mert ez a szöveg jóval veretesebb, mint a másik [a Ki tudja merre... kezdetű – a szerző]. A dallam pedig ég a földhöz képest. Bartók a magyar-székely régi népzene lelelkéből meríti dallamalkotó ihletét (mert ez nem néptől gyűjtött dallam, hanem szabadon használt anyanyelvi kompozíciója Bartóknak!)«.

Volly Istvánnak is írtam. A postafordultával jött válasza maga volt a bizonyosság. Azt közölte velem, hogy »az Énekszó pályázatára

beküldött legjobb szöveg egy dr. Tamás Győző nevű szolnoki káplán szövegköltészeté. 1940 nyarán már megvolt.«.

Leveleztem dr. Tamás káplánnal, és az első és második vers mellé elküldte a harmadik verset [ti. szakaszt – a szerző], és most 1989-ben az ötödiket. A szöveg változásait figyelgettem. Dr. Tamás Győző ekkor már jó ideje Dunakeszi-Alagon volt plébános.

A Vollynak írt válaszeveletem 1990. március 20-án így indítottam: »Kedves Pistám! Zenetörténeti idöket élünk! Köszönöm gyors és részletes válaszodat, széleskörű nyomozómunkádat, amely egy érdekes daltörténeti csomó szétbogozását segítette elő. Időközben Tamás Győző plébános úr nekem is írt. Ő úgy emlékszik, hogy Erdély visszacsatolása után szólította fel őt az Énekszó szövegírásra. Te viszont azt írod, hogy 1940 augusztus–szeptemberében az erdélyi határon felvonuló katonák énekelték a bevonulásig. Íme az emlékezet variánsképződése! No, nekem (és az utókornak) ma már igazán mindegy, hogy 1940. aug.–szept. előtt vagy után íródott-e a szöveg, a lényeg az, hogy egyáltalán megíródott és cserkészek, katonák közszájára került. Kár, hogy mégsem ez vált igazi székely himnusszá.«

És most következzen a fellebbezhetetlen kordokumentum a szerzőtől a szövegről.

Tamás Győző plébános (mert így írta alá) – többek között – ezeket írta Dunakeszi-Alagon, 1990. január 24-én kelt, Olsvai Imrének írott levelében:

„Kedves Uram! Elnézést kérek, hogy válaszómmal megvárattam, de karácsony után rosszabbodott betegsémem, nemcsak lábam, hanem kezem is bémulni kezdett, még gépen írni is nehezemre esett. Most megint küssé ja-

vul az állapotom, lassan mozogni tudok. Ami a Bartók-dallamot illeti: Erdély visszacsatolása után az Énekszó szövegírásra szólított fel. Az ötlet tetszett, beküldtem a szerkesztőnek az első, második és harmadik versszakot. Le is közölték. Később keletkezett a harmadik strófa B változata, valamint a negyedik és ötödik versszak, de addigra már megszűnt az Énekszó, nem volt hova elküldenem. Különben sem tartottam a negyedik és ötödik verset a többivel egyenlő értékűnek, nem is igen mutattam senkinek. De hát megvan, ha valaki érdemesnek tartja, énekelje!

Egyébként a szöveget nem tartottam különösen értékesnek, általában nem kaptak rajta, akinek eldúdoltam. 1940-ben Szolnokon tanítottam a leánygimnáziumban, énekkaromnak megtanítottam az első, második és harmadik verset. Magam is csodálkoztam, hogy először a Szabad Európa rádióban meghallottam, a harmadik vers megváltoztatásával. Az eredeti szöveg, úgy látszik, már nem volt aktuális. Aztán jött Volly tanár úr levele, és kérte tőlem az eredeti szöveget.

Megemlítem, hogy az első verset is hallottam így: »Ó, én édes...« Ha lehet, ez ellen szót emelek. Ez a nemzetközi »Ó« nem való ide! Tudtommal a »Hej« tösgyökeres magyar kifejezés, ami a bajok között meglelt vigasságot fejezi ki. Amolyan sírva vigadás féle. Jobbat nem találtam hozzá. A Tanár Úr [Volly István – a szerző] mostanában másoknak is ajánlhatja ezt a szöveget, a végén még engem is meggyőző, hogy tetszik másoknak is.

Köszönöm szíves érdeklődését. További lelkes jó munkát kíván szeretettel és üdvözlettel: Tamás Győző plébános»

Nemsokára Olsvai Imréhez is eljutott a levelben említett 3/B-változat, valamint a későbbiekben született negyedik és ötödik versszak. Íme:

3/B.

Vándor fecske hazatalál,
Édesanyja fészékre száll.
Hozzad jövünk, áldjon meg a
Csíksomlyói Szűz Mária!

4.

Véres könnyünk felszáritod,
Koldus gúnyánk foltozgatod.
Sebeinket mosogatod,
Nem felejtet, hogy Anyánk vagy.

5.

Van már nekünk Édes Anyánk,
Mosolyogva tekint le ránk.
Sebeinket begyógyítja
Jézus anyja: Szűz Mária!

Mirk László

(befejezés a következő számban)

JEGYZETEK:

1. „Megáldott a csíksomlyói Szűz Mária”. Imák, himnuszok Csíksomlyón. Válogatta és összeállította Beke Sándor. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2009. 5. o.
2. Lásd még: Kónya Ádám: Az igazi székely himnusz forrásvidéke. Romániai Magyar Szó, Bukarest, 1994. 09. 11–12.; László Ferenc: Melyik az igazi székely himnusz? Új Ember Magazin, Budapest, 2000. augusztus 18–19.
3. A neves népzenekutató Csíkrákos szülötte, s adja Isten, hogy jövő év januárjában jó egészségben ünnepelhesse kilencvenedik életévét.
4. Nem cím teszi az embert, nem székely himnusz a székelyt. Daczó Katalin beszélgetése Sárosi Bálint népzenekutatóval. Székelyföld, XIV. évfolyam 1. szám, 2010. január. 115. o.
5. Olsvai Imrét (1931–2014) a Farkasréti sírkertbe temették 2014. április 2-án, 83. születésnapján.
6. 101 vers és ének Csíksomlyóról. Válogatta Mirk László. Léstyán Csaba grafikáival. Kotta: Péter Csaba. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2010.
7. Csíksomlyó hazavár. Antológia. Válogatta és összeállította Dr. Brauch Magda. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008. 16. o.; Váradi Péter Pál – Gaál Anikó – Zsigmond Enikő: Erdély. Székelyföld, Alcsík és Kászon. Közdok, Budapest, 1995.; Csíksomlyói imafüzet. Szent Maximilian Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 23. o.
8. Agapé, Szeged, 1995.
9. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 1995.
10. Pünkösdi búcsú 2010 – Most segíts meg Mária. Kiadja a Szent István királyról elnevezett Erdélyi Ferences Rendtartomány megbízatásából a Csíksomlyói Ferences Rendház, 37. o.
11. Kónya Ádám i. m.
12. Regőscserkészeti mozgalom: 1939-ben Morvay Péter (1909–1994) által elindított honismereti ifjúsági tömegmozgalom, amely sokakat vitt a korszerű táj- és népkutatás táborába. A cserkész fiatalok egyszerre végeztek néprajzi gyűjtést és hoztak létre a népi kultúrát felelevenítő, megkedveltető, közvetítő műsorokat. Egyszerre volt ez játék és szemléletformálás, (néprajzi és szociológiai) előképzés és társadalmi feladatokra való felkészítés.

A vak hegedűs

Florencio, cego dos Vilares

Megjelent Florencio López Fernández galego hegedűs hagyatékát feldolgozó kötet, amelynek különös érdekessége, hogy a zenei anyag lejegyzésére Vavrincez Andrászt kérték fel. (Schubarth, D.; Santamarina, A.; Vavrincez, A.; Pinheiro, R.: „Florencio, cego dos Vilares”. Santiago de Compostela, 2015, a Central Folque - Centro Galego de Música Popular) Előzményként az 1984–1995 között kiadott Galego Népdalgyűtemény I-VII. kötetei (Schubarth, Dorothé – Santamarina, Antón: *Cancioneiro Popular Galego, vols. I-VII. A Coruna, Fundación Pedro Barrié de la Maza*) és a Ruada Kiadó által, Pablo Quintana szerkesztésében 1981-ben megjelentetett *Recolleta* (vol. 1) című nagylemez említhetők.

Florencio, azaz Florencio López Fernández (1914–1986), akit a „vilares-i vak”-ként ismertek a legtöbben, Galiciában működött. (A vak szó mellé galegól nem kell hozzátenni, hogy hegedűs, mindenki számára egyértelmű, hogy balladákat hangszeres kísérettel éneklő zenészről van szó.) Életéről ellentmondásosak a visszaemlékezések. Gazdálkodó család nyolc gyermekéből ötödikként született meg, szülei 13 éves korában a baleirai vakhoz, Xosé Santamaríához adták hegedűlést és éneklést tanulni. Egyes források szerint valóban sokat tanult mesterétől, mások rossz viszonyról, és Florencio autodidakta tanulásáról számolnak be. Vak vándorénekesként járta be Galiciát, búcsúkon, vásárokon, különböző ünnepeken fordult meg az egyik fivérével együtt, aki dobon kísérte, amellett, hogy a balladák szövegét árulta, valamint leírta neki az embereket, akik között megfordultak, hogy Florencio néhány rögtönzött versszakal kérje jussukat a dalok fejében. Fivére halála után egy Fontaneirában élő földműves házaspár vette őt gondjaiba, így sokan a fontaneirai vakként ismerték meg őt. Hegedűjét ma Fonsagrada falujának múzeumában őrzik.

*

Galicia, a tizenhét spanyolországi autonóm tartomány egyike az Ibériai-félsziget északnyugati szegletében helyezkedik el. (Nem tévesztendő össze a Kárpátoktól északra, északkeletre fekvő Galiciával, amely a régi magyar nyelvben Halics vagy Gácsország néven szerepel.) Az ibériai Galicia lakói a baszkok és a katalánok mellett Spanyolország harmadik történelmi nemzetét alkotják. A tartomány délen Portugáliával, keleten Kasztíliaival és Leónnal, északkeleten pedig Asztúriával határos. Északi részét a Kantábriai-tenger, nyugati partjait pedig az Atlanti-óceán mossa. Meglehetősen elzárt terület. Az itteni Finisterre-fok (galego nyelven: Cabo Fisterra) nevének jelentése: a világ vége. Amerika felfedezése előtt ezt tekintették az emberi világ végső pontjának. Úgy vélték, ha valaki innen nyugatra indul, az óceán végén lezuhan a végtelen szakadékba. A Krisztus előtti V. századtól a területre kelta törzsek érkeztek, akik összekeveredtek az őslakos ibérekkel, így alakult ki a keltibérnek nevezett etnikum, amely a római uralom idején erősen romanizálódott. A népvándorlás során érvényesülő germán befolyásnak a mórók inváziója vetett véget. A területet a moszlimok elfoglalták, de nem tartották meg, így a félsziget más területeiről elvándorló keresztények egyik fő menedéke lett. Galicia legnevezetesebb te-

lepülése Santiago de Compostela, ahol Szent Jakab apostol földi maradványait őrzik, így a kereszténységnek a Szentföld és Róma utáni harmadik legfontosabb szent helye, a híres zarándokút, a „Camino” célpontja. Galiciát a spanyol állam 1978-ban autonóm tartománnyá nyilvánította.

A helyi kultúrában erős gyökerei vannak a kelta hagyománynak. (A Galicia név is a latin Gallaetia, gallok földje elnevezésből származik.) A néphagyományban feltűnő a kelta típusú duda kedveltsége és a kelta népekével rokonítható gazdag lírai költészet. Galicia hivatalos nyelve – az irodalmi spanyol kasztíliai mellett – a neolatín családba tartozó galego. Lakóinak száma három millió, területe a mai Magyarországnak kb. egyharmada. Fő megélhetésüket a legutóbbi időkig a halászat és a mezőgazdaság jelentette. Spanyolország uniós csatlakozásáig (1986) gazdasági elmaradottság jellemezte ezt az esős, zöld, dombos vidéket, aminek egyik következménye a különböző korszakokban váltakozó intenzitású kivándorlás volt. Ugyanezen okból viszont a galíciai vidéken viszonylag sokáig lehetett egészséges gyümölcsöt szedni, és értékes, archaikus népzenei gyűjteni. A nyelvészek egy része a galegót önálló nyelvnek tartja, más részük a galego-portugál-brazil nyelvközösség részének tekinti. Az azonban, hogy a középkorban a portugál és a galego nyelv egy és ugyanaz volt, ma már nem vitatott, ezért az akkor beszélt nyelv neve galego-portugál. Galicia és nyelve a XII. és a XV. század között élte aranykorát, ugyanakkor, amikor a Santiago de Compostelába tartó zarándoklatok is. A XVI. századtól a XIX. századig tartó időszakot a galego nyelv „sötét évszázadainak” nevezik, mivel a nemzeti identitás iránt elkötelezett értelmiség csak az ezernyolc-század években kezdte újra használni az addig a parasztok által megőrzött nyelvet. A galego nemzeti identitás középpontjában a nyelv áll, mivel ez Galicia kultúrájának legfeltűnőbb megkülönböztető jegye.

P. Vas János

IRODALOM:

Bánosi György – Töröcsik Attila: *Népek lexikona*. Saxuim Kiadó, 2002.

Doromby Ede: *Spanyolország*. Panoráma Kiadó, Budapest, 1976.

Etnikumok enciklopédiája. Kossuth Kiadó, 1993.

Fiesta. (Spanyolok és ünnepeik.) Szerk. Gajdos Zsuzsanna és Száraz Miklós György. Kortárs Kiadó, Budapest, 2007.

Sergio de la Ossa: *Karácsonyi énekek Galiciában*. In: *Tükröződések*.

Ünnepi tanulmánykötet Domokos Mária népzenekutató-zenetörténész tiszteletére. l'Harmattan Kiadó, Budapest, 2012. 457-488. o.

ENGLISH TABLE OF CONTENTS

Page 2 New CD: Bodza Klára – Ó, áldott Szűzanya [Oh, Blessed Virgin Mother] Sacred songs, archaic prayers and religious verses performed by a stellar group of musicians well versed in old music and traditional folk music. They provide sensitive accompaniment for Bodza Klára's lyrical performance style. Released by the Fonó (FA 3602). Review by Sándor Ildikó.

Page 2 New CD: Herczku Ágnes: Bandázom (FA 3562) – a Fonó release. Singer Herczku Ágnes' new solo album is produced and directed by Nikola Parov whom Ágnes has been working with since 1999. Accompanying Ágnes are Nikola's usual band, a group of young folk musicians and guest performers Dresch Dudás Mihály and Ávéd János. Traditional music with two original pieces by Herczku and Parov themselves.

Page 3 "A banda" is the name of a performance by the Háromszék Dance Ensemble and Heveder band. Creators and choreographers of the performance are Könczei Árpád and Könczei Csongor – the theme of which seems to be a Transylvanian wedding. Printed here is Szász József Árpád's commentary.

Page 5 An international conference on the significance and specifics of national heritage along Hungary's Northern border was held on October 11, 2014 in the town of Sátoraljaújhely. Lectures at the conference were given by Kelemen László, Király Katalin, Takács András and Urbán Vladimír representing the relevant Hungarian and Slovak institutions and organizations. The program also included performances by dance groups from the region on both sides of the Hungarian/Slovak border, a visit to and reception at a nearby Slovak village museum, and party with dance house in the evening. Ideas for further conferences are offered. Report by Takács András.

Page 10 New publication: Fülemile Ágnes: Hungarian Heritage: Roots to Revival The Hungarian Program of the 2013 Smithsonian Folklife Festival, Washington, D.C. English translation: Zsuzsanna Cselényi. Balassi Institute / Research Centre for the Humanities of Hungarian Academy of Sciences, Budapest, 2014. 208 pages / 277 photos. In 2013 Hungary was invited to be guest of honor at the Smithsonian Folklife Festival. Ágnes Fülemile (senior research fellow at the Institute of Ethnology of the Research Centre for the Humanities at the Hungarian Academy of Sciences) was the Hungarian curator of the festival program. She has written a book about the festival. The bilingual book commemorates

the festival and describes the preparations, organizing process, decision-making, concepts, complexity of the tasks, and teamwork.

Page 18 Interview with Barcsay Zsombor who dances in the Bihari Ensemble and has full appreciation for the community that this has brought to his life. He began organizing folk events in secondary school and is already familiar with the processes of successful grant application – the key to organizing cultural events. He is now a 3rd year student at Budapest University of Technology and Economics specializing in technology management and works as a volunteer at the Palace of the Arts. By Grozdits Károly.

Page 21 New publication: Sipos János: Kyrgyz Folksongs. l'Harmattan Kiadó, Budapest, 2014 – book and e-book in English. 416 pages, ISBN 978-963-236-899-3. The material in this book is the result of Sipos' own field collection work in 2002 and 2004 in Yssy-Köl, Naryn, Bişkek, the At-Başi region and Talas. The book includes a brief introduction to Kyrgyzstan and the Kyrgyz ethnogenesis followed by description of the musical features of Kyrgyz folksongs, classification of Kyrgyz tunes and an anthology of 332 folksongs. It also contains Kyrgyz song texts and their English translations, and comparisons with Anatolian, Azeri, Turkmen, Karachay, Volga-region (Tatar, Bashkir, Chuvash) and Kazakh folk musics.

Page 29 Agócs Gergely: The social institution for mastering the musicians' profession amongst Gypsy musicians (Slovak-Hungarian examples – part II). III. Historical background; IV. Examples – excerpts from interviews with 9 traditional musicians in regions of Slovakia inhabited by Hungarians. First published in *Társadalomtudományi Szemle* 2001/1., 2. évf. 1. sz. 151–166. Pozsony [Bratislava], 2001.

Page 32 Changes in the professional status of the traditional musicians from the village of Magyarpalotka / Pălatca (Transylvania, Romania). This study discusses the following issues: Process of change in community events/celebrations; Change in professional status for Gypsy musicians; Tendencies for change in work, livelihood, standard of living; Use of space; The effect of the host medium; The musicians. By Rómer Judit.

Page 37 Traditional Hungarian Cooking: Körös Valley Part III – The Gyomaendrőd Area. In this area of Eastern Hungary there is a saying: "When there is bread, potatoes and fat in the house, then all is well". Recipes printed here use simple ingredients and unprocessed

foods: 'Virgin Soup' (simple vegetable soup with homemade dumplings), Gyoma Swabian chicken soup with homemade noodles, Tarragon chicken/turkey neck soup with sour cream and vinegar, boiled and seasoned bacon, and two holiday pastries: Körös Valley Zebra Kalács (a yeasted cake / sweet bread) and almond cookies. By Juhász Katalin.

Page 39 New CD: Szlama Band (Dragony Gábor, Szlama László, Mihó Attila, Korda Ágnes, Pandák Viktor) – Dialekton, 2014. The Szlama Band plays a good mixture of village and city folk music mainly from Moldavia. Recommendation by Lelkes András.

Page 45 New publication: Schubarth, D.; Santamarina, A.; Vavrincez, A.; Pinheiro, R.: "Florenco, cego dos Vilares". Santiago de Compostela, 2015, aCentral Folque – Centro Galego de Música Popular. The Galician fiddler, Florenco López Fernández (1914–1986) was a blind travelling musician who played all over Galicia in Northern Spain at village patrons' day festivals, markets and other celebrations with his brother who accompanied him on the drum and wrote down and sold the texts of the ballads. After his brother's death, Florenco was cared for by a farmer and his wife in the town of Fontaneira.

Sue Foy

folkMAG^oazin

2014/6, XXI. évfolyam, 6. szám
Megjelenik évente 6+1 alkalommal
Kiadja a Táncház Alapítvány
Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János
Felelős szerkesztő: Grozdits Károly
Tervező-szerkesztő: Berán István
Munkatársak:
Bede Judit, Gósi Anett,
Juhász Katalin, Kóka Rozália,
Juhos Kiss Sándor, Széki Soós János
Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.
Levél cím: 1255 Budapest, Pf. 153
Tel./fax: (36.1) 214-3521
folkmagazin@mail.datanet.hu
www.folkmagazin.hu
Porszinter Nyomda
Tel.: 1/388-7632
ISSN - 1218 - 912X

Országos terjesztés: Lapker Zrt.
Bankszámla-szám: 11701004-20171625
Külföldről: OTP I. ker. fiók,
1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary
Táncház Alapítvány (B.I.C.) OTPVHUB
HU55 11701004 20171625 00000000
Támogatónk a Nemzeti Kulturális Alap
Folyóirat-kiadás Kollégiuma

Hátsó borító: „Nagybátyám esküvője. Nagymamám közepén.” (Salamon József gyimesbükki plébános családi albumából)

divatban
maradni

Néptáncosok
Kellékboltja

2004 óta

BÉKÉS, BOLDOG KARÁCSONYT
ÉS TÁNCBAN GAZDAG
ÚJ ESZTENDŐT
KIVÁNUNK!

Néptáncosok kellékboltja
1137 Budapest, Katona József u. 21.
www.neptanckellek.hu

Hodák János és családja
Szabadtéri Néprajzi Múzeum, 2013

FOLK MAGAZIN

5 999548 111840

20146

FOLKMAĞAZIN

nka
Nemzeti Kulturális A